

Nina Halme

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo

Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi

Nina Halme

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo

Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja
isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan
rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi

Akateeminen väitöskirja

*Esitetään Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Hoitotieteen laitoksella,
Auditorio A109, Lääkärintie 1, Tampere,
perjantaina 21. päivänä elokuuta 2009 klo 12.*

Tampereen yliopisto
Lääketieteellinen tiedekunta
Hoitotieteen laitos

TUTKIMUS 15

Helsinki 2009

© Nina Halme ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Christine Strid

ISBN 978-952-245-092-0 (painettu)

ISSN 1798-0054 (painettu)

ISBN 978-952-245-093-7 (pdf)

ISSN 1798-0062 (pdf)

Yliopistopaino

Helsinki 2009

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri

Ohjaaja
Professori Päivi Åstedt-Kurki
Tampereen yliopisto

Esitarkastajat
Dosentti Päivi Kankkunen
Kuopion yliopisto

Professori Sanna Salanterä
Turun yliopisto

*Omistettu lasteni isälle ja puolisololleni Juhalle
sekä lapsillemme Samulille ja Susannalle*

Kiitokset

Olla-Riitta Seppänen kiteyttää runoteoksessaan *Minun isäni* (2002) ajatuksiani tämän väitöstutkimuksen synnystä.

TAHTO

*Isättömiä lapsia ei ole.
Eikä äidittömiä.
Lapsettomia isiä kyllä.
Ja äitejä.*

*Mutta jokaisella lapsella
on isä.
Jossakin.
Jokainen kantaa sisällään
sitä osaa joka on isästä.
Tahtoi tai ei.
Lapsestaan voi luopua.
Isästään ei.
Tahtoi tai ei.*

Tuolloin jäin miettimään, onko isän ja lapsen suhteessa kysymys tahtotilasta. Miksi jotkut isät ovat hyvinkin sitoutuneita lapsensa elämään ja toiset taas eivät? Missä ovat isän oma vastuu, velvollisuudet ja oikeudet isänä? Miksi isyydestä puhutaan tämän päivän yhteiskunnassa niin vähän? Entä miksi lasten ja perheiden palvelut on kohdennettu pääosin äideille? Eikö isyyttä osata kohdata? Missä on isyyden arvostus?

Esitän vilpittömät kiitokset työni ohjaajalle, professori Päivi Åstedt-Kurjelle, joka rohkaisi minua tarttumaan näihin kysymyksiin ja auttoi minua tieteellisen tutkimuksen tekemisen alkutaipaleelle. Hänen osoittamansa luottamus kykyihini tutkijana, aktiivinen ohjaus, avoin ja kriittinen keskustelu sekä jatkuva kannustus ovat olleet kantava voima tutkimusprosessini aikana. Saan kiittää häntä myös mahdollisuudesta olla osana akateemista työyhteisöä, joka on tarjonnut minulle mahdollisuuden kehittää omaa tieteellistä ajatteluani.

Kiitän myös professori Eija Paavilaista ja dosentti Marja-Terttu Tarkkaa lämpimästi ja työtäni suuresti edistäneestä ohjauksesta sekä aidosta mielenkiinnosta tutkimukseni etenemiseen. Professori Tapio Nummea kiitän niistä antoisista ja rikastuttavista tilastotieteeseen liittyvistä keskusteluista, joita olemme vuosien aikana käyneet. Erityisesti rakenneyhtälömallin kehittämiseen liittyvät keskustelut ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä.

Professori Sanna Salanterää ja dosentti Päivi Kankkusta kiitän heidän huolellisesta ja asiantuntevasta esitarkastuksestaan. He auttoivat minua rakentavilla korjausehdotuksillaan kehittämään käsikirjoitukseni yksityiskohtaista sisältöä ja teknistä toteutusta. Kannustavan palautteen avulla oli mahdollista parantaa käsikirjoituksen laatua monella tavoin.

Olen nöyrästi kiittollinen niille isille, jotka jaksoivat vastata sangen pitkään ja vaativaan kyselyyn. Kiitän myös niitä useita isiä ja arvokasta isätyötä tekeviä, jotka ovat halunneet jakaa omia kokemuksiaan ja vahvistaneet siten uskoani siihen, että tutkimani asiat todella ovat osa monen isän arkielämää.

Tutkimukseni eri vaiheisiin ovat vuosien varrella vaikuttaneet lukuisat henkilöt, joita kaikkia en nimeltä pysty kiittämään. Ilman heidän tukeaan ja kannustustaan tämä työ ei olisi valmistunut. Kiitän lämpimästi Tampereen yliopiston hoitotieteen laitoksen koko henkilökuntaa hyvästä työtoveruudesta, josta sain nauttia usean vuoden ajan. Erityiset kiitokset haluan osoittaa kohta väittelevälle TtM, jatko-opiskelija Anja Rantaselle sekä TtT Meeri Koivulalle. Heidän kanssaan on ollut hyvä jakaa tutkimuksen tekemiseen kuuluvia suruja ja iloja. Heiltä saatu kannustus ja tuki on ollut tärkeä voimavara vuosien aikana. Kiitos ystävyystyöstä. Lisäksi kiitän TtT Katja Jorosta, dosentti Marja Kaunosta, TtM, jatko-opiskelija Anna-Liisa Ahoa, TtT Sirpa Salinia, THM Kristiina Lehteä sekä Tuula Lähdekorpea yhteistyöstä ja kollegiaalisesta tuesta, jota olen heiltä saanut.

Kiitän myös nykyisiä kollegoitani ja työtovereitani Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Erityisesti työtoverini tutkimusprofessori Marja-Leena Perälän ja TtT Teija Hammarin osoittama mielenkiinto ja tuki tutkimukseni loppuvaiheessa on ollut korvaamattoman arvokasta. Kiitos teille.

Olen syvästi kiittollinen siitä avusta, jota olen saanut eri tahoilta kirjani saatamisessa lopulliseen muotoonsa. Kiitän kielenkääntäjä Rober McGilleonia sekä Virginia Mattilaa englanninkielisestä avusta ja kielenhuoltaja Sirkka Laukonsuota suomen kielen tarkastuksesta.

Tutkimukseni saamasta taloudellisesta tuesta kiitän Pirkanmaan sairaanhoitopiiriä, Hoitotieteiden tutkimusseura HTTS ry:tä, Suomen Kulttuurirahastoa, Tampereen yliopiston tukisäätiötä, Mannerheimin Lastensuojeluliittoa sekä Suomalaista Konkordialiittoa.

Ystävilleni osoitan sydämelliset kiitokset myötäelämisestä tutkimusprosessini aikana. Heli Taivassalaa kiitän muun muassa niistä lukemattomista puhelinkeskusteluista, joita olemme yli vuosikymmenisen ystävyysaikana käyneet. Jaana Parhamaata kiitän rinnalla kulkemisesta näiden vuosien aikana. Kaikkia muita ystäviäni kiitän siitä, että he ovat hyväksyneet välillä itsekkään elämäntapani tutkimusprosessin aikana. Kiitän heitä myös siitä, että he ovat tuoneet myös muuta sisältöä elämäni tutkimustyön tekemisen ohella.

Suurin kiitos kuitenkin kuuluu perheelleni. Sinnikkyys ja usko omiin ratkaisuihin ovat syntyneet kotikasvatuksen myötä. Kiitos äidilleni Majalle siitä, että hän on kärsivällisesti jaksanut uskoa tutkimukseni valmistumiseen. Isosiskoani Annea

kiitän vilpittömästi siitä avusta, jota hän on aina ollut valmis tarjoamaan vuorokauden ajasta riippumatta. Tulen aina olemaan hänelle kiitollinen siitä avusta ja kannustuksesta, jota hän on tarjonnut artikkeleideni loppuun saattamisessa. Syvimmän kiitollisuuteni osoitan kuitenkin puolisoilleni Juhalle ja lapsillemme Samulille ja Susannalle. He ovat aina pyrkineet olemaan tukenani, kukin oman parhaan taitonsa mukaisesti. Juhan esimerkillinen tapa toimia isänä on innoittanut tutkimuksen eri vaiheissa. Ilman hänen sitoutumistaan perheemme arkeen omistautuminen tutkimustyön tekemiselle ei olisi ollut mahdollista. On ollut myös helpottavaa luottaa siihen, että apua ja keskustelukumppania etenkin Lisrel-syntaksin monimuotoiseen pohdintaan tai tietokoneongelmiin on aina ollut mahdollista saada. Kiitos lapsillemme ymmärryksestä ja kärsivällisyydestä äidin työskentelyä kohtaan. He ovat omilla valloittavilla persoonillaan palauttaneet minut usein maanpinnalle ja hämmästyttäneet esittämällä syvällisiä kysymyksiä hoitotieteestä ja isyydestä. Kiitos siitä, että olette olemassa.

Akaan Viialassa äitenpäivänä 10.5.2009

Nina Halme

Tiivistelmä

Nina Halme. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Tutkimus 15. 205 sivua. Helsinki 2009. ISBN 978-952-245-092-0

Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää ja testata isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavaa rakenneyhtälömalli, jota varten kehitettiin mittari isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon arvioimiseksi. Lisäksi selvitettiin isien kokemaa vanhemmuuteen liittyvää stressiä sekä tyytyväisyyttä parisuhteessa sekä arvioitiin näiden tekijöiden yhteyttä yhdessäoloon.

Tutkimus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa kehitettiin ja pilotoitiin isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa arvioiva mittari (Father-Child Instrument, FCI) sekä arvioitiin tarkemmin isän ja lapsen yhdessäoloa erilaisissa perherakenteissa. Mittarin osioiden avulla arvioitiin isän läsnäolon määrää, isän ja lapsen yhteistä toimintaa, isän asennoitumista lapseensa ja yhdessäoloon, potentiaalista yhdessäoloa sekä yhdessäoloon liittyviä ristiriitatilanteita. Tutkimukseen osallistui sen ensimmäisessä vaiheessa 261 leikki-ikäisen lapsen isää.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa arvioitiin vanhemmuuteen ja isänä toimimiseen liittyvän stressin, isän tyytyväisyyden parisuhteessa sekä taustatekijöiden yhteyttä isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloon. Aineisto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeilla postitse, ja tutkimukseen osallistuvat 3–6-vuotiaan lapsen isät valittiin koko maan kattavalla satunnaisotannalla väestörekisteritietojen perusteella (N = 821). Empiirisellä aineistolla testattiin sellaisen rakenneyhtälömallin toimivuutta, joka muodostuu erilaisten taustatekijöiden, perheen sosioekonomisen aseman, isän alkoholin käytön, isyyteen liittyvän stressin sekä isän tyytyväisyyden parisuhteeseen yhteydestä isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloon. Isänä toimimiseen liittyvää stressiä arvioitiin Parenting Stress Index (PSI) -mittarin osioiden, tyytyväisyyttä parisuhteessa Marital Satisfaction Inventory (MSI-R) -mittarin osioiden ja alkoholin käyttöä AUDIT-mittarin avulla. Rakenteellisten yhteyksien mallintamisessa käytettiin LISREL-mallinnusohjelmaa.

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolossa painottui fyysinen yhdessä tekeminen. Suurimmalle osasta isistä yhdessäolo oli luonnollinen ja tärkeä osa arkielämää. Noin neljäsosa isistä olisi toivonut voivansa olla nykyistä enemmän lapsensa kanssa. Elämäntilanteiden muuttuminen, esimerkiksi avioero tai uusperheen muodostaminen, vaikuttivat myös isän ja lapsen yhdessäoloon.

Leikki-ikäisen lapsen isät kokivat melko yleisesti vanhempana toimimiseen liittyvää stressiä; huomattava osa isistä koki puutteita omissa vanhemmuuden taidoissaan ja kyvyssään tulkita lapsen tunteita ja tarpeita. Lisäksi stressiä lisäsivät

lapsen vaativuus ja itkuinen mieliala. Isillä esiintyi myös runsaasti parisuhteeseen liittyviä ongelmia. Etenkin seksuaalisuuteen ja tunteiden ilmaisuun oltiin usein tyytymättömiä. Yllättävänä voidaan pitää tulosta, jonka mukaan yli kolmannes leikki-ikäisten lasten isistä voitiin luokitella alkoholin riskikuluttajiksi. Alkoholin käyttö lisäsi tyytymättömyyttä parisuhteessa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä sekä vaikutti negatiivisesti isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään. Alkoholin käyttö, isänä toimimiseen liittyvä stressi ja ongelmat parisuhteessa vaikuttivat yhdessä negatiivisesti isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään.

Tutkimus tuotti uutta tietoa isän ja lapsen yhdessäolosta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Tulosten pohjalta voidaan suunnata vanhemmuutta tukevia tukitoimia sinne, missä tukea eniten tarvitaan, ja kehittää nykyisiä isyyden tukemisen käytäntöjä vastaamaan entistä enemmän lapsiperheiden tarpeisiin. FCI-mittarin kehittämistyö sekä isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaavan mallin testaaminen ja seuraaminen pidemmällä aikavälillä antavat aiheita jatkotutkimukselle.

Avainsanat: isä, isyys, isä-lapsisuhteet, stressi, parisuhde, alkoholin käyttö, rakenneyhtälömalli

Sammandrag

Nina Halme. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. [Samvaro mellan barnet i lekåldern och pappan. Utveckling och utvärdering av en strukturekvationsmodell som beskriver samvaro, stress som faderskapet medför och pappans tillfredsställelse med parförhållandet] Institutet för hälsa och välfärd (THL), Forskning 15. 205 sidor. Helsingfors 2009. ISBN 978-952-245-092-0

Studiens mål var att utveckla och testa en strukturekvationsmodell, som beskriver samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan, stress som faderskapet medför och pappans tillfredsställelse med parförhållandet. I detta syfte utvecklades ett instrument för att utvärdera samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan. Dessutom undersöktes i studien stress som papporna upplever i anslutning till föräldraskapet och tillfredsställelse med parförhållandet. Man utvärderade också kopplingen mellan dessa faktorer och samvaron.

Studien genomfördes i två etapper. Under den första etappen utvecklades och pilottestades ett instrument (Father-Child Instrument, FCI), som utvärderar samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan. Dessutom utvärderades mer i detalj pappans och barnets samvaro i olika familjestrukturer. Med hjälp av instrumentet utvärderades hur mycket pappan var närvarande, pappans och barnets gemensamma aktiviteter, pappans attityd till sitt barn och samvaron, potentiell samvaro samt konfliktsituationer i samband med samvaron. I studiens första etapp deltog 261 pappor med barn i lekåldern.

Under studiens andra etapp utvärderades stress som föräldraskapet och faderskapet medför, pappans tillfredsställelse med parförhållandet samt kopplingen mellan bakgrundsfaktorer och samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan. Datan samlades in genom strukturerade frågeformulär per post. I studien deltog pappor till barn i åldern 3–6 år. Papporna valdes ut från hela Finland genom ett slumpmässigt urval ur befolkningsregistret ($N = 821$). Med hjälp av empiriska data testades funktionen hos en sådan strukturekvationsmodell som bildas av olika bakgrundsfaktorer, familjens socioekonomiska ställning, pappans alkoholbruk, stress som faderskapet medför samt kopplingen mellan pappans tillfredsställelse med parförhållandet och samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan. Stress som faderskapet medför utvärderades genom instrumentet Parenting Stress Index (PSI), tillfredsställelse med parförhållandet genom instrumentet Marital Satisfaction Inventory (MSI-R) och alkoholbruk genom instrumentet AUDIT. Vid modelleringen av strukturella kopplingar användes modelleringsprogrammet LISREL.

I samvaron mellan barnet i lekåldern och pappan låg tyngdpunkten på att göra fysiska saker tillsammans. För största delen av papporna var samvaron en naturlig och viktig del av det dagliga livet. Cirka en fjärdedel av papporna önskade att de

kunde tillbringa mer tid tillsammans med sitt barn än för närvarande. Förändringar i livssituationen, t.ex. en skilsmässa eller bildning av en styvfamilj, påverkade också samvaron mellan pappan och barnet.

Det var ganska vanligt att pappor till barn i lekåldern upplevde stress orsakad av föräldraskapet: en avsevärd andel av papporna upplevde att deras färdigheter som förälder var bristfälliga, liksom deras förmåga att tolka barnets känslor och behov. Stressen ökade om barnet var krävande eller gråtmilt. Papporna hade också mycket problem i sina parförhållanden. De var ofta missnöjda med sexualiteten och förmågan att uttrycka känslor. Lite överraskande är resultatet att över en tredjedel av papporna till barn i lekåldern kan klassas som riskbrukare av alkohol. Alkoholbruk ökade missnöjet i parförhållandet och stress som faderskapet medför samt påverkade negativt samvaron mellan pappan och barnet och längden av den. Alkoholbruk, stress som faderskapet medför och problem i parförhållandet påverkade tillsammans samvaron mellan pappan och barnet och längden av den negativt.

Studien resulterade i ny information om samvaron mellan pappan och barnet och de faktorer som hänger samman med den. På grundval av resultaten kan man styra åtgärder som stöder föräldraskapet dit där de behövs mest, och utveckla den nuvarande praxisen att stödja faderskap till att bättre än tidigare uppfylla barnfamiljernas behov. Utveckling av FCI-instrumentet samt testning och uppföljning under en längre period av modellen som beskriver samvaron mellan pappan och barnet ger orsak till fortsatta undersökningar.

Nyckelord: pappa, faderskap, pappa-barnförhållanden, stress, parförhållande, alkoholbruk, strukturekvationsmodell

Abstract

Nina Halme. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi [Time spent together by fathers and small children: Developing and evaluating a structural equation model of stress pertaining to being a father and satisfaction with the pair relationship]. National Institute for Health and Welfare (THL), Research 15. pages 205. Helsinki 2009. ISBN 978-952-245-092-0

The aim of the study was to develop and test a structural equation model describing time spent together by fathers and small children, of stress pertaining to being a father and father's satisfaction with the pair relationship. For this purpose an instrument was developed to evaluate time spent together by fathers and small children. The study further elicited the stress of parenthood experienced by fathers and satisfaction with the pair relationship, and moreover evaluated the relation between these and time spent together.

The research was carried out in two phases. In the first phase an instrument (Father-Child Instrument, here abbreviated to FCI) of time spent together by fathers and small children was developed and piloted and a more precise assessment was made of the amount of time during which the father was present, activities shared by father and child, father's attitude to his child and being together, potential time spent together and conflict situations in time spent together. In the first phase 261 fathers of small children participated.

In the second phase of the study an evaluation was conducted on stress pertaining to parenthood and being a father, father's satisfaction with the pair relationship and a connection between background variables and time spent together by fathers and small children. Data collection was by postal structured questionnaire, fathers from all over Finland being selected by random sampling from information held in the population database. In the second phase of the research 821 fathers of children aged 3 to 6 participated. The functionality of the model was tested on the empirical data formed from various background variables, the socio-economic position of the families, fathers' alcohol consumption, stress pertaining to being a father and the relation between fathers' satisfaction with their pair relationships and time spent together with the small children. Stress pertaining to being a father was assessed using the items from the Parenting Stress Index (PSI), satisfaction with the pair relationship using the items from the Marital Satisfaction Inventory (MSI)-R and alcohol consumption using the AUDIT measure. LISREL modelling program was used for modeling structural relations.

The findings showed that time spent together by fathers and small children is a complex phenomenon affected by numerous factors. The emphasis was on

physical activity together. For most of the fathers being together was a natural part of everyday life. About one fourth of fathers wished that they could spend more time with their children. Changes in the life situation, for example, divorce or forming a new pair relationship also affected the time spent together by fathers and small children.

The fathers of the small children felt fairly generally that there was stress related to being a parent: a considerable share of them felt that there were shortcomings in their parenting skills and abilities to interpret the children's feelings and needs. Moreover, this stress was increased by the demanding or fretful mood of the child. The fathers also reported many problems related to the pair relationship. Dissatisfaction with sexuality and the expression of feelings was frequently a cause of dissatisfaction. It can be considered surprising that over a third of the fathers of small children could be classified as risky consumers of alcohol. Alcohol consumption increased dissatisfaction in the pair relationship, stress pertaining to being a father and had a negative effect on time spent together and its duration. Alcohol consumption, stress about being a father and problems in the pair relationship had a combined negative effect on time spent together and its duration.

The study generated new knowledge about time spent together by fathers and small children and factors related to them. On the basis of the findings measures supporting parenting can be targeted where they are most needed; present practices supporting fatherhood can be further developed to better meet the needs of families with small children. Development and testing of the FCI-instrument and model on longitudinal data give indication for further research.

Keywords: father, fatherhood, stress, pair relationship, alcohol consumption, structural equation model

Sisällys

Kiitokset

Tiivistelmä

Sammandrag

Abstract

Luettelo taulukoista	19
Luettelo kuvioista	20
Luettelo lyhenteistä	21
Alkuperäiset artikkelit	23
 1 JOHDANTO.....	25
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	29
2.1 Isän ja lapsen yhdessäolo käsitteenä.....	29
2.2 Isän ja lapsen yhdessäoloon yhteydessä olevat tekijät.....	33
2.2.1 Vanhempana toimimiseen liittyvä stressi.....	34
2.2.2 Isän tyytyväisyys parisuhteessa.....	37
2.2.3 Taustatekijät.....	38
2.3 Yhteenveto teoreettisista lähtökohdista ja rakennemallin muodostaminen	47
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	51
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	53
4.1 Metodiset lähtökohdat	53
4.2 Kohderyhmä, aineiston hankinta ja vastausaktiivisuus.....	54
4.2.1 Aineisto I otoksen muodostaminen.....	54
4.2.2 Aineisto II otoksen muodostaminen	55
4.3 Mittarit ja niiden luotettavuus	58
4.3.1 Isän ja lapsen yhdessäolon mittari	58
4.3.2 Vanhempana toimimiseen liittyvän stressin mittaaminen	59
4.3.3 Parisuhdetyytyväisyyden mittaaminen	61
4.3.4 Taustamuuttajat	62
4.4 Aineiston analyysi.....	64
4.4.1 Aineiston kuvauksessa käytetyt menetelmät	64
4.4.2 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan mittamallin muodostaminen ja testaaminen.....	65
4.5 Eettiset näkökohdat	73
5 TULOKSET.....	75
5.1 Tutkimukseen osallistuneiden isien taustatiedot.....	75
5.2 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo.....	80
5.3 Isänä toimimiseen liittyvä stressi.....	87
5.4 Isän tyytyväisyys parisuhteessa	94
5.5 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakenneyhtälömalli.....	102

6	POHDINTA	105
6.1	Tutkimuksen luotettavuus	105
6.1.1	Otanta ja otoksen edustavuus	105
6.1.2	Mittarien ja mittausten luotettavuus.....	108
6.1.3	Analyysimenetelmien luotettavuus.....	110
6.1.4	Rakenneyhtälömallin luotettavuus	111
6.2	Tulosten pohdinta.....	111
6.3	Kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusaiheet.....	117
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	118
	Lähteet.....	119
	Liite 1. Tiedote tutkimukseen osallistuville.....	131
	Liite 2. Kyselylomake.....	132
	Liite 3. Selitettävien muuttujien vinous	150
	Alkuperäiset artikkelit	

Luettelo taulukoista

Taulukko 1.	Suomalaiset lapsiperheet vuonna 2007	40
Taulukko 2.	Erilaiset perherakenteet	41
Taulukko 3.	Otanta-asetelmakehikko: tutkimukseen osallistuvat isät	56
Taulukko 4.	FCI-mittarin reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella	59
Taulukko 5.	PSI-mittarin osioiden reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella	60
Taulukko 6.	MSI-R-mittarin osioiden reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella	61
Taulukko 7.	AUDIT-mittarin väittämien korrelaatiot aikaisemmissa tutkimuksissa	64
Taulukko 8.	Mittausmuuttujien reliabiliteetikertoimet ja vastaavat virhevarianssit	68
Taulukko 9.	Asymptoottinen kovarianssimatriisi mittamallin muuttujista	70
Taulukko 10.	Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan mallin hyvyyden ja toimivuuden arviointi	73
Taulukko 11.	Isien taustatiedot	77
Taulukko 12.	Taustatekijöiden yhteys isän ja leikki-ikäisen lapsen välittömään ja välilliseen yhdessäoloon arkisin	81
Taulukko 13.	Taustatekijöiden yhteys isän ja lapsen yhteiseen toimintaan, isän asennoitumiseen yhdessäoloon ja lapseen, potentiaaliseen yhdessäoloon ja päivittäisiin ristiriitatilanteisiin	85
Taulukko 14.	Taustatekijöiden yhteys stressiä aiheuttaviin lapseen liittyviin ominaisuuksiin	89
Taulukko 15.	Taustatekijöiden yhteys stressiä aiheuttaviin isään liittyviin ominaisuuksiin	92
Taulukko 16.	Taustamuuttujien yhteys isän tyytyväisyyteen parisuhteessa	98

Luettelo kuvioista

Kuvio 1. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon käsitteen teoreettiset ulottuvuudet.....	31
Kuvio 2. Vanhemmuuteen liittyvän stressin teoreettinen lähtökohta.....	36
Kuvio 3. Isän ja lapsen yhdessäoloa, vanhemmuuteen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakennemalli.....	49
Kuvio 4. Aineistot.....	57
Kuvio 5. Isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaava mittamalli	66
Kuvio 6. Isän alkoholin käytön tiheys	78
Kuvio 7. Isän tavallisesti käyttämä alkoholimäärä.....	78
Kuvio 8. Leikki-ikäisen lapsen isän humalahakuisen juomisen useus	79
Kuvio 9. Isän alkoholin käyttö siviilisäädyn ja suoritettun tutkinnon mukaan	79
Kuvio 10. Isän ja lapsen yhteinen toiminta isän alkoholin käytön ja työskentelyn mukaan	83
Kuvio 11. Isän asennoituminen yhdessäoloon isän alkoholin käytön ja työssäkäynnin mukaan	84
Kuvio 12. Isänä toimimiseen liittyvän stressin PSI-profiili alkoholin käytön mukaan (N = 821)	88
Kuvio 13. Isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava MSI-R-profiili alkoholin käytön mukaan (N = 821).....	95
Kuvio 14. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakenneyhtälömalli	103

Luettelo lyhenteistä

AGFI	<i>Adjusted Goodness of Fit Index</i> (Mallin yleistä riittävyttä arvioiva indikaattori, jossa estimoitua mallia verrataan havaittuun malliin vapausasteet huomioiden)
α	<i>Alpha</i> (Todennäköisyys Tyyppi I virheelle; Sisäistä johdonmukaisuutta kuvaava Cronbachin alpha -kerroin)
ARTO	Kotimainen lehtiartikkelitietokanta
ASSIA	<i>Applied Social Sciences Index and Abstract</i> (Kansainvälinen yhteiskuntatieteellinen viitetietokanta)
AUDIT	<i>Alcohol Use Disorders Identification Test</i> (Alkoholin käyttöä arvioiva mittari)
CFI	<i>Comparative Fit Index</i> (Mallin riittävyttä arvioiva indikaattori, jossa estimoitu malli suhteutetaan nollamallin vapausasteet huomioiden)
CINAHL	<i>The Cumulative Index to Nursing and Allied Health</i> (Hoitotieteen ja hoitotyön kansainvälinen viitetietokanta)
d	Efektin kokoa mittaava Cohenin d
df	<i>Degrees of Freedom</i> (Vapausasteet)
EBSCO	<i>Electronic Journals Services</i> (Monitieteinen tietokantavalikko)
EM	<i>Expectation Maximization</i> (Suurimman uskottavuuden menetelmään perustuva algoritmi)
ERIC	<i>Education Resources Information Center</i> (Kasvatus- ja koulutusalan kansainvälinen viitetietokanta)
ES	Efektin suuruus
f	Frekvenssi
F	Yksisuuntaiseen varianssianalyysiin liittyvän Levenen F-testin arvo. (Testaa nollahypoteesia, jonka mukaan selitettävän muuttujan varianssi on perusjoukossa molemmilla ryhmillä sama.)
FCI	<i>Father-Child Instrument</i> (Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa arvioiva mittari)
GFI	<i>Goodness of Fit Index</i> (Mallin yleistä riittävyttä arvioiva indikaattori, jossa estimoitua mallia verrataan havaittuun malliin)
GPOWER	<i>General Power Analysis</i> (Voima-analyysin laskemisessa käytetty tilasto-ohjelma)
H_0	Nollahypoteesi
H_1	Vastahypoteesi
Ka	Aritmeettinen keskiarvo
Kh	Keskihajonta
χ^2	Khiin neliö
LINDA	Suomen yliopisto- ja korkeakoulukirjastojen kirjakokoelmien yhteistietokanta

LISREL	Rakenneyhtälömallin muodostamisessa käytetty tilasto-ohjelma
MCAR	<i>Missing Completely at Random</i> (Täysin satunnaisesti puuttuvat havainnot; harmiton kato)
MEDIC	Suomalainen lääketieteen ja terveydenhuollon viitetietokanta
MEDLINE	<i>Medical Literature Analysis and Retrieval System Online</i> (Lääke- ja terveystieteen kansainvälinen artikkeliviitetietokanta)
MeSH	<i>Medical Subject Headings</i> (Lääketieteellinen asiasanasto)
ML	<i>Maximum Likelihood</i> (Suurimman uskottavuuden menetelmä)
MSI-R	<i>Marital Satisfaction Inventory -Revised</i> (Parisuhdetyytyväisyyden mittari)
n	Aliotoksen koko
N	Otoksen koko
NFI	<i>Normed Fit Index</i> (Mallin riittävyttä arvioiva indikaattori, jossa estimoitu malli suhteutetaan nollamalliin)
p	Todennäköisyys
PSI	<i>Parenting Stress Index</i> (Vanhemmuuteen liittyvää stressiä arvioiva mittari)
PsycINFO	(Psykologian viitetietokanta)
RMR	<i>Root Mean Square Residual</i> (Mallin hyvyttä arvioiva indikaattori, joka perustuu otosvariansseihin ja -kovariansseihin sekä vastaaviin estimoituihin populaatiota koskeviin arvoihin)
RMSEA	<i>Root Mean Square Error of Approximation</i> (Mallin hyvyttä arvioiva indikaattori, jossa estimoitua mallia verrataan täydelliseen malliin)
SEM	<i>Structural Equation Modeling</i> (Rakenneyhtälömalli)
Soc Index	(Sosiologian alan tiivistelmätietokanta)
t	t-testin testisuure
YSA	Yleinen suomalainen asiasanasto

Alkuperäiset artikkelit

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä roomalaisilla numeroilla.

- I Halme N, Tarkka M-T, Paavilainen E, Nummi T and Åstedt-Kurki P (2009): The design and development of the Father-Child Instrument (FCI) for assessing the characteristics of fathers' availability and engagement with their preschool children. *American Journal of Men's Health*. Accepted for publication.
- II Halme N, Åstedt-Kurki P, Tarkka M-T (2009): Fathers' involvement with their preschool-age children: how fathers spend time with their children in different family structures. *Child & Youth Care Forum* 38(3), 103–119.
- III Halme N, Tarkka M-T, Nummi T & Åstedt-Kurki P. (2006): The effect of parenting stress on fathers' availability and engagement. *Child Care in Practice* 12(1), 13–26.
- IV Halme N, Paavilainen E, Nummi T & Åstedt-Kurki P. (2009): An explanatory model of marital satisfaction, father's availability and engagement to the preschooler. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. Resubmitted.

Julkaisut on painettu copyright-oikeuksien omistajien luvalla.

1 JOHDANTO

Isän ja lapsen yhdessäolon on aikaisempien tutkimusten mukaan todettu edistävän laaja-alaisesti lapsen hyvinvointia ja kehitystä (Dubowitz ym. 2001; Rohner & Venetiziano 2001; Videon 2005; Bronte-Tinkew ym. 2006; Sarkadi ym. 2008), tyytyväisyyttä parisuhteessa (Kalmijn 1999; Carlsson 2000; Goeke-Morey & Cummings 2007) ja isän tyytyväisyyttä itseensä vanhempana (Barclay & Lupton 1999; Logan 2000; Baker 2007). Nämä tulokset toimivat tärkeinä perusteluina aiheen tutkimisen mielekkyydelle sekä isän ja lapsen yhdessäolon ja parisuhteen tukemiselle sosiaali- ja terveydenhuollossa, avoimen varhaiskasvatuksen palveluissa sekä koulu- ja opetustoimessa.

Koska perherakenteet ovat viime vuosikymmenten aikana muuttuneet sekä Suomessa että muissa länsimaissa, perheessä on tätä nykyä entistä useampia tapoja ja mahdollisuuksia olla isänä, vanhempana ja puolisona (Acs & Nelson 2003; Huttunen 2001). Vuoden 2007 tilaston mukaan Suomessa oli tuona vuonna 227 688 kolmesta kuuteen -vuotiasta lasta (Tilastokeskus 2008). Näissä lapsiperheissä voidaan olettaa perheen arkielämän sekä isän ja lapsen yhdessäolon toteutuvan eri tavoin. Koska nykyisin on varsin tavallista, että mies elämänsä aikana elää useamman kuin yhdessä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa, niin yhä useampi lapsikin elää perheessä, jossa molemmat biologiset vanhemmat eivät ole läsnä (Marsiglio ym. 2000; Tilastokeskus 2008). Lisäksi monille miehille elämäntilanteet tai -ratkaisut eivät suo mahdollisuutta omiin biologisiin lapsiin, mutta yhä useammin heidän arkielämäänsä sisältyy kuitenkin isyys ja isänä oleminen esimerkiksi puolison lapsille. Koska isän ja lapsen yhdessäolo ei aina perustu biologiseen suhteeseen, keskustelua isyydestä ja vanhemmuudesta tulisi käydä monimuotoisista lähtökohdista ja pohtia, miten yhdessäolo toteutuu erilaisissa perheissä.

Isien osallisuuden lisääminen on ollut kansallisesti vahvasti esillä viimeisten kymmenen vuoden aikana, ja sitä on pyritty ohjeistamaan myös valtakunnallisella tasolla (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999 ja 2004; Viisainen 1999). *Isätoimikunta* asetettiin tekemään ehdotuksia isän aseman tukemiseksi. Toimikunta arvioi isän asemaa yhteiskunnan eri alueilla sekä lainsäädännön että vallitsevan käytännön näkökulmista, teki ehdotuksia miesten osuuden ja isien osallistumisen vahvistamiseksi koulun ja päivähoidon toiminnassa sekä ehdotuksia tutkimus- ja kehittämissankkeista, joilla isän asemaa voidaan tukea. Toimikunnan ehdotusten perusteella muun muassa vanhempainrahakautta pidennettiin 25 arkipäivällä siten, että pidennyksen voi käyttää vain isä, ja isyyslain isyysoloittama ulotettiin koskemaan myös avioliittoja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999.) *Seulontatutkimuksia ja yhteistyötä äitiysneuvolassa* koskevan suosituksen (1999) mukaan lasta odottaessa tulee kiinnittää huomiota isän ja lapsen välisen suhteen varhaiseen tukemiseen, ja siksi terveysneuvonnassa tulisi ottaa puheeksi muun muassa isän ja lapsen suhteen

merkityksellisyys, parisuhde, vanhempana jaksaminen sekä isän rooli vanhempana (Viisainen 1999). Myös uudemmissa lastenneuvolaa koskevissa suosituksissa on nostettu esille hyvän parisuhteen tukeminen ja parisuhteen pulmien kärjistymisen ehkäisy, jaetun vanhemmuuden etujen esilletuonti sekä isän ja lapsen välisen suhteen varhainen tukeminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004).

Vaikka isyyden tukeminen neuvolatoiminnassa on ollut viimeisten kymmenen vuoden aikana vahvasti esillä, aiheeseen liittyvä tutkimustraditio on kansallisesti sangen lyhyt. 1990-luvun alkupuolella tehtyjen selvitysten mukaan neuvolan tarjoamat palvelut olivat jääneet monille isille vieraiksi ja palvelujen tarjonta ja isien tarpeet vastasivat heikosti toisiaan. Isät osallistuivat harvoin neuvolakäynneille ja kokivat vain harvoin saavansa tukea, jota he tarvitsivat isäksi kasvussaan. Miehen arki oli usein neuvolalle vieras. (Hyssälä 1992.) 1990-luvun lopulla alettiin etsiä isänä toimimisen tapoja ja työntekijöiden mahdollisuuksia tukea isyyden kehittymistä. Erityisesti neuvolan terveydenhoitajan osuus isän osallistumisen mahdollistajana nostettiin esille. (Kaila-Behm 1997.) 2000-luvulle tultaessa oli havaittavissa selkeästi isien yhä lisääntyvä osallistuminen kodin ja lasten hoitoon. Hannu Säävälän ja kumppaneiden (2001) mukaan noin 40 prosenttia isistä osallistui vauvan neuvolakäynnille. Tutkimuksissa mielenkiinto alkoi kohdistua isien kokemuksiin lapsen syntymän yhteydessä. Helinä Mesiäislehto-Soukan (2005) tulosten mukaan odottavan perheen kohtaaminen ja hoito koettiin yhä edelleen äiti-suuntautuneeksi ja osittain isät ohittavaksi. Miehen ja vaimon välisen parisuhteen tärkeys kodin ilmapiirin perustana nousi myös vahvasti esille. Riitta Paavilaisen (2003) mukaan isiin suhtauduttiin sallivasti ja myönteisesti, mutta passiivisesti. Isän asemaa voitiin neuvolassa vahvistaa mahdollistamalla mukanaolo, tietojen antaminen sekä keskusteluun mukaan ottaminen. (Paavilainen 2003.) Valtakunnallisen neuvolaselvityksen (2005) mukaan isät osallistuivat hyvin perhevalmennukseen, mutta harvemmin vastaanotolle. Lisäksi kunnissa järjestettiin vain harvoin erillisiä ryhmiä isille (Hakulinen-Viitanen ym. 2005). Yhteenvetona voidaan todeta, että isien tukemisesta on olemassa vain vähän valtakunnallista tietoa. Isien tukeminen sosiaali- ja terveyspalveluissa on kuitenkin vahvistumassa, ja tämä heijastuu muun muassa neuvolan työntekijöiden myönteisenä suhtautumisena isien yksilölliseen huomiointiin sekä lisääntyneenä isien osallisuutena.

Myös kansainvälisesti tarkasteltuna yhdessäolo ja isän sitoutuminen lapseen on ollut perhehoitotieteessä, psykologiassa ja sosiologiassa kasvavan kiinnostuksen kohteena (Lamb & Michael 2000; Marsiglio ym. 2000). Isyys ja isänä toimiminen ovat kuitenkin perhehoitotieteellisessä tutkimuksessa ja perhekeskeisessä työssä yhä vanhemmuuden piilossa oleva puoli. Mielenkiinto on usein kohdistunut perheessä äitiin tai äidin ja lapsen väliseen suhteeseen (vrt. Korhonen 1999; Manning & Smock 1999; Whiteside-Mansell ym. 2001). Jonkin verran viime vuosien aikana on Suomessa aloitettu isyyden tukemiseen liittyvää pysyvää toimintaa sekä erilaisia projekteja, vaikka näissäkin hankkeissa pääpaino on yleensä vanhemmuuden tai äitiyden tukemisessa (esimerkiksi Mental Health Europe 1997; Rein-

holm ym. 2000; Lammi-Taskula & Varsa 2001; A-klinikasäätiö 2005; Sosiaali- ja terveysministeriö ym. 2005; Piensoho ym. 2007; Rimpelä 2007). Erityisen tärkeää olisi kehittää perhevalmennusta, neuvolatoimintaa sekä perheen, päivähoidon ja koulun yhteistyötä sellaiseksi, että niiden avulla voitaisiin tukea isän vanhemmuutta perheessä entistä paremmin myös lapsen ollessa leikki-ikäinen, jolloin isän ja lapsen yhdessäolon on todettu olevan suurimmillaan (Crockenberg 1993; Bruce & Fox 1999).

Varhainen puuttuminen isän ja lapsen suhteen toimimattomuuteen ja stressiä aiheuttavien tekijöiden tunnistaminen ovat eräs keino tukea vanhemmuutta ja tätä kautta lapsen emotionaalista ja kognitiivista kehitystä (Abidin 1995). Tämä on yhteiskunnallisestikin merkittävä perustelu aiheen tutkimisen tärkeydelle, sillä useista lasten hyvinvointia koskevista selonteista voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, että lasten ja nuorten vähemmistön pahoinvointi on lisääntynyt ja samalla muuttunut yhä vaikeammaksi. Erityisesti psykososiaalista pahoinvointia kuvaavat tunnusluvut ovat kasvaneet 1990- ja 2000-luvuilla ja huonosti voivia ja aikuisten tukea tarvitsevia lapsia on arvioitu olevan yhteensä 25–35 prosenttia kaikista lapsista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002; Rajantie & Perheentupa 2005.)

Ensisijainen vastuu lasten terveydestä ja hyvinvoinnista on vanhemmilla. Kunnan, valtion ja julkisen vallan tehtävänä on varmistaa lasten ja heidän perheidensä terveyttä esimerkiksi palveluiden suunnittelun ja järjestämisen kautta. Julkisen vallan vastuu korostuu etenkin silloin, kun vanhempien voimavarat ovat alentuneet tai vähäiset. Vanhempien alentuneisiin voimavaroihin liittyy usein päihteiden käyttö. Lasinen lapsuus -projektin vuonna 2004 tekemän arvion mukaan noin kymmenesosa suomalaislapsista on kasvanut kodissa, jossa liiallinen alkoholin käyttö tai muu vanhempien päihdeongelma aiheutti myös lapselle ongelmia tai haittaa (Peltoniemi 2005). Todellinen määrä saattaa olla vielä tätäkin suurempi, sillä joissain tutkimuksissa on todettu isistä jopa noin 20–30 prosentin lukeutuvan alkoholin riskikuluttajiin. (Substance Abuse and Mental Health Services Administration 2005). Alkoholin ja muiden päihteiden käyttö on suurin yksittäinen lasten pahoinvoinnin ja kaltoinkohtelun syy (Krug ym. 2005).

Lisäksi parisuhdeongelmien suuri määrä on huolestuttava, ja se näkyy vakiintuneen korkeina avio- ja avoerojen määrinä. Yksinhuoltajien määrä on kasvanut ja tätä nykyä heitä on noin 20 prosenttia perheistä (Tilastokeskus 2008). Sekä parisuhdeongelmista kärsivät että yksin vanhempana toimivat isät tarvitsevat paljon psykososiaalista tukea. Lisäksi useat erotilanteet vaikuttavat eniten juuri isän ja lapsen väliseen suhteeseen, joten siihen tulisi kiinnittää erotilanteissa erityistä huomiota.

Tämän vuosituhannen isien voimavaroja kuormittaviksi tekijöiksi ovatkin nousseet epävarmuus vanhempana, stressi, vanhemmuuden roolin sovittaminen arkielämään, parisuhdeongelmat sekä vaikeiden tunteiden, kuten suuttumuksen, hallinta ristiriitatilanteissa. (Vrt. Janhunen & Oulasmaa 2008.)

Isänä toimimiseen liittyvää koettua stressiä on jonkin verran tutkittu ulkomailla (Baker 1994; Arditti & Maddenderdich 1997; Deaterdeckard 1998; Harvey 1998; Tucker ym. 1998; Jackson 1999; Magill-Evans & Harrison 1999; Appleby & Palkovitz 2007; Whiteside-Mansell ym. 2007; Saisto ym. 2008), mutta sen yhteydestä perheen arkielämään ja yhdessäoloon ei ole tutkittua tietoa. Suomalaista perhehoitotieteellistä tutkimusta on olemassa niukasti äitien kokemasta stressistä (Tarkka 1996).

Perhehoitotyön interventtioiden oikea kohdentaminen ja kehittäminen edellyttävät kokonais kuvan saamista isän ja lapsen yhdessäolosta perheessä ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Tämän neljästä artikkelista ja yhteenveto-osasta muodostuvan osajulkaisuväitöskirjan tavoitteena on tuottaa sekä kansallisesti että kansainvälisesti uutta teoreettista tietoa isän ja lapsen yhdessäolosta ja parisuhteen toimivuudesta sekä leikki-ikäisen lapsen isänä toimimiseen liittyvästä stressistä. Tutkimus on osa laajempaa isyyden tukemista koskevaa perhehoitotieteellistä projektia, jonka tavoitteena on edistää isän vanhemmuutta perheessä. Neljässä artikkelissa selvitetään yhdessäoloon liittyviä tekijöitä ja niiden välisiä yhteyksiä sekä verrataan yhdessäoloa, isän kokemaa stressiä sekä isän tyytyväisyyttä parisuhteessa erilaisissa perherakenteissa. Saadun tiedon avulla pyritään teoreettisesti esittämään oletuksia yhdessäoloa selittävien tekijöiden välisistä suhteista. Yhteenveto-osassa esitetään ja testataan laajaan aineistoon perustuva rakenneyhtälömalli isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolosta perheessä. Tämä malli voi toimia lähtökohdana pohdittaessa perheille ja isille suunnattuja vanhemmuuden tukitoimia, ja sitä voidaan hyödyntää perhehoitotieteellisissä jatkotutkimuksissa, joissa tarkastellaan perheen arkielämän yhteyttä perheen toimivuuteen, terveyteen ja hyvään oloon.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen teoreettisissa lähtökohdissa kuvattu kirjallisuus perustuu vuosina 2003–2008 toteutettuihin hakuihin Cochrane Library, CINAHL, MEDLINE, EBS-COhost Academic Search Elite, ERIC (CSA), PsycINFO 1840-current (EBSCO), Social Services Abstracts (CSA), Sociological Abstracts (CSA), Sigle, Social Care Online, Soc Index, Assia, Arto, Linda ja Medic -tietokannoista. Lisäksi hakuja tehtiin Springer, Elsevier, Blackwell ja Sage -lehtitietokannoista. Haut rajattiin pääsääntöisesti vuosina 1993–2008 julkaistuihin tieteellisiin artikkeleihin.

Tiedonhauissa käytettiin kotimaisissa tietokannoissa Medical Subject Headings (MeSH) ja Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) hakutermejä ”isä”, ”isä-lapsisuhde”, ”isä-lapsisuhteet”, ”isät”, ”isyys”, ”stressi”, ”parisuhde”, ”alkoholi” ja ”alkoholin käyttö” erilaisina yhdistelminä. Kansainvälisissä tietokannoissa käytettiin MeSH-hakutermejä: ”fathers”, ”father-child relations”, ”paternity”, ”father-child relationships”, ”child, preschool”, ”children, preschool”, ”stress”, ”marital relationship”, ”marital conflict” ja ”alcohol drinking”. Edellä lueteltuja termejä on käytetty yksittäisinä hakusanoina sekä erilaisina yhdistelminä etsittäessä kirjallisuutta tietokannoista. Tiedonhaut pyrittiin kohdentamaan tutkimuksen kannalta keskeisiin käsitteisiin. Tavoitteena oli käsitteiden määrittelyn ohella löytää ne aiheen kannalta relevantit lähteet, joita voitiin käyttää isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakennemallin perusteina.

2.1 Isän ja lapsen yhdessäolo käsitteenä

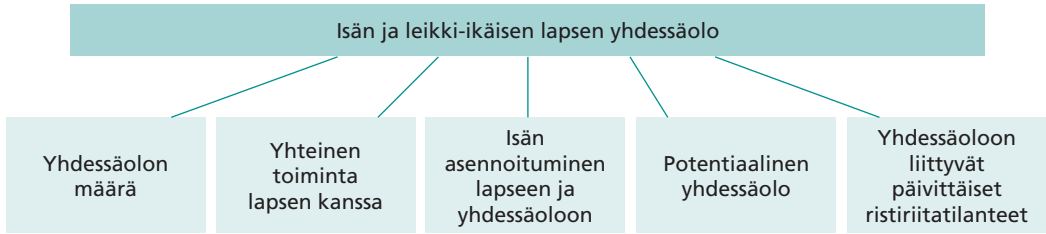
Isän ja lapsen yhdessäolo on moniulotteinen suhde, jonka edellytyksenä on isän emotionaalinen sitoutuminen ja kiintymys lapseen (Whiteside-Mansell ym. 2001; Ackard ym. 2006). Se on isän ja lapsen välinen suhde, joka ilmenee isän yhdessäolon määränä, mutta myös yhteisenä toimintana lapsen kanssa, yhdessäolosta nauttimisena, mahdollisuutena vastata lapsen tarpeisiin ja erilaisina tunnetiloina (Bryant & Zick 1996; Rhein ym. 1997; Aldous ym. 1998; Fagan 1998 ja 2000; Hurd & Rogers 1998; Kalmijn 1999; Marsiglio ym. 2000; Almeida ym. 2001; Yeung ym. 2001; Paquette 2004). Yhdessäolo on myös sidoksissa lapsen kognitiiviseen, fyysiseen ja motoriseen sekä sosioemotionaaliseen kehitysvaiheeseen. Leikki-ikäisellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa 3–6-vuotiasta lasta. Tässä kehitysvaiheessa lapsi pystyy jo käyttämään mielikuvia ja -kuvitusta, sanoja sekä eleitä kuvaillaessaan asioita ja tapahtumia. Tämän ikäiset lapset myös kehittävät tasapainoa ja motoriikkaa hyppelemällä ja juoksemalla sekä harjoittelemalla esimerkiksi pukeutumista, palikoilla rakentelua tai piirtämistä. Yksinkertaiset pelit alkavat tässä vaiheessa kiin-

nostaa useita lapsia. Leikki-ikään liittyy myös rajojen hakeminen suhteessa omaan tahtoon. (Karling ym. 2008.)

Tutkimusten mukaan isän ja lapsen yhdessäolo poikkeaa äidin ja lapsen yhdessäolon tavoista. Isille on tyypillisempää muun muassa fyysinen yhdessäolo ja konkreettinen leikki, jota kautta lasta kannustetaan oppimaan, kokeilemaan omia rajojaan ja ottamaan riskejä. Vaikka isien osallisuus lasten hoitoon ja kasvatukseen on viime vuosina lisääntynyt, isät ovat silti yhä huomattavasti vähemmän lapsensa kanssa yhdessä äiteihin verrattuna ja osallistuvat lapsen fyysiseen hoitoon äitejä vähemmän. (Paquette 2004; Craig 2006; Wall & Arnold 2007.)

Käsitettä ”isän ja lapsen yhdessäolo” voidaan pitää ”isän sitoutumisen” alakäsitteenä. Isän sitoutumiseen on katsottu sisältyvän 15 erilaista kategoriaa. Näitä ovat esimerkiksi yhteinen tekeminen lapsen kanssa, opettaminen ja yhteisen toiminnan suunnittelu. (Hawkins & Palkovitz 1999; Madden-Derdich & Leonard 2000; Anderson ym. 2002.) Tällä perusteella tämä tutkimus voidaan luokitella kuuluvaksi isän sitoutumista tarkastelevien tutkimusten joukkoon. Koska ”isän sitoutuminen” on käsitteenä kompleksinen, laaja ja moniulotteinen (Hawkins & Palkovitz 1999; Marsiglio ym. 2000), tässä tutkimuksessa on perusteltua tarkastella syvemmin yhtä sitoutumisen osatekijää, yhdessäoloa, kuin sitoutumista yleensä.

Käsitteiden operationalisoinnin kannalta on käyty keskustelua siitä, tarkoittavatko yhdessäoloon liittyvät käsitteet sisällöllisesti eri asioita isien ja äitien osalta (Whiteside-Mansell ym. 2001). Miehet ja naiset sosiaalistuvat eri tavoin lapsiin ja lapsen hoitoon. Tällä perusteella on oletettavissa, että myös miesten ja naisten asenteet ja arvot yhdessäoloa kohtaan ovat erilaisia. (Cowan & Cowan 1987; Whiteside-Mansell ym. 2001.) Kuten edellä todettiin, aikaisempien tutkimusten perusteella isät leikkivät enemmän ja eri tavoin lapsensa kanssa kuin äidit (Labrell 1996; Conner ym. 1997; Harrison ym. 2001; Craig 2006; Wall & Arnold 2007). Isät käyttävät leikkikaluja ja -välineitä vaihtelevammalla ja epätyypilliselläkin tavalla (Labrell 1996) sekä johtavat leikkiä enemmän äiteihin verrattuna (Conner ym. 1997). Isät yrittävät enemmän kuin äidit saada lapsen keskittymään kyseessä olevaan toimintaan. Kuten leikki, myös suora vuorovaikutus on isän ja lapsen välillä usein tehtäväorientoitunutta (Conner ym. 1997). Vaikka nykyisin miehen rooliin aiempaa useammin liittyy aktiivisempi osallistuminen lapsen hoitoon, kasvatukseen ja taloustöihin, silti perheessä nainen usein kantaa päävastuun lastenhoidosta ja talouden hoitoon liittyvistä tehtävistä (Cowan & Cowan 1987; Huttunen 1998; Aalto & Varjonen 2005; Wall & Arnold 2007). Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa aineistoa on kerätty samanaikaisesti sekä miehiltä että naisilta ja pyritty suorittamaan vertailua isän ja äidin välillä (Aldous ym. 1998; Hurd & Rogers 1998; Whiteside-Mansell ym. 2001). Näiden tutkimusten tulokset ovat osoittaneet, että isä ja äiti ovat ainakin jossain määrin eri tavoin yhdessä leikki-ikäisen lapsensa kanssa. Siksi tässä tutkimuksessa on päädytty operationalisoimaan yhdessäoloa koskeva käsitteistö leikki-ikäisen lapsen isän näkökulmasta. Kuviossa 1 on esitetty isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon käsitteen teoreettiset ulottuvuudet.

KUVIO 1. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon käsitteen teoreettiset ulottuvuudet

Isän ja lapsen yhdessäolon määrä

Isän ja lapsen yhdessäoloa on usein mitattu kvantitatiivisella ajan käyttämisellä (Bryant & Zick 1996; Aldous ym. 1998; Almeida ym. 2001; Yeung ym. 2001; Craig 2006; Wall & Arnold 2007). Vaikka yhdessäolon määrä ei välttämättä yksin riitä osoittamaan isän ja lapsen välisen suhteen laatua, tutkimukset kuitenkin osoittavat, että jos isät osallistuvat enemmän päivittäiseen yhdessäoloon lapsen kanssa, sillä on positiivisia vaikutuksia isän itseluottamukseen ja kykyihin tukea emotionaalisesti lasta (Aldous ym. 1998; Almeida ym. 2001). Yhdessäolon määrässä on ollut suuria eroja eri tutkimusten välillä. Jay Faganin (2000) tutkimukseen osallistuneet isät olivat päivittäin lapsensa kanssa yhdessä 1,4–1,8 tuntia, kun Wei-Ju Jean Yeungin ja kollegoiden (2001) mukaan yhdessäoloa on keskimäärin 2,5 tuntia arkipäivän aikana ja 6,2 tuntia päivässä viikonloppuisin. Erot ovat selitettävissä yhdessäolon käsitteellisellä epäjohdonmukaisuudella ja Yeungin ja kumppaneiden (2001) mukaan sellaista yhdessäoloa, jossa isä on suorassa yhteydessä lapseensa, on vain noin puolet (1 tunti 13 minuuttia arkipäivänä ja 2 tuntia 39 minuuttia viikonloppuna) koko yhdessäolon määrästä (Yeung ym. 2001). Aikaisempien tutkimusten mukaan noin 40 prosenttia isän ja lapsen yhdessäolon kokonaismäärästä muodostuu leikistä (Yeung ym. 2001). Faganin (2000) mukaan isä ja lapsi leikkivät yhdessä keskimäärin 1,4–1,7 tuntia päivässä, kun Yeung kollegoineen (2001) raportoi, että arkipäivisin noin puoli tuntia kuluu leikkiin; tämä sisältää television katselun, elokuviissa käynnin, erilaiset ulkoleikit sekä ajanvietepelit. Viikonloppuisin isän ja lapsen yhteistä leikkiä on keskimäärin yksi tunti ja 20 minuuttia. Muuten viikonloppuisin isän ja lapsen yhdessäolo muodostuu yhteisistä ateriointihetkistä, isän toimimisesta ”kaverina” sekä lapsen hoitamisesta (Yeung ym. 2001). Yhtä mieltä kuitenkin ollaan siitä, että isän ja lapsen yhdessäoloa on viikonloppuisin enemmän ja se on sisällöllisesti erilaista kuin arkipäivän aikana (Fagan 2000; Yeung ym. 2001), joten ajankäytön seuraaminen sekä arkena että viikonloppuna on perusteltua. Isän ja lapsen yhdessäoloa parisuhteen päättymisen jälkeen on mitattu isän ja lapsen tapaamiskertoina, tapaamisten laatuna sekä osallistumisena lapsen kasvatukseen (Arditti & Bickley 1996; Manning & Smock 1999).

Yhteinen toiminta lapsen kanssa

Yhteisellä toiminnalla lapsen kanssa tarkoitetaan isän ja lapsen fyysistä yhdessä tekemistä sekä kasvattajana toimimista. Fyysinen yhdessäolo ja vuorovaikutuksellinen toiminta ovat isän ja lapsen yhdessäololle ominaisia (Baildam ym. 2000; Seiffge-Krenke 2001; Yeung ym. 2001; Paquette 2004). Niihin on kuulunut sellaisia elementtejä kuten leikki, lukeminen, ruokailu, pukeutuminen, kodin hoitoon liittyvät askareet, kauppa-asiat, ulkoilu ja yhdessä harrastaminen (Bryant & Zick 1996; Rhein ym. 1997; Fagan 1998 ja 2000; Kalmijn 1999; Yeung ym. 2001; Paquette 2004). Kasvattajana toimimiseen on liittynyt rajojen asettaminen, läheisyyden osoittaminen lapselle, keskustelu lapsen kanssa sekä lapsen ohjaajana ja opettajana toimiminen erilaisissa tilanteissa. (Aldous ym. 1998; Hurd & Rogers 1998; Yeung ym. 2001; Craig 2006).

Isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon

Lapsen ja äidin välistä suhdetta koskevissa tutkimuksissa on keskitytty sellaisiin vanhemmuuden ulottuvuuksiin kuten herkkyys, kiinteys ja yleinen vuorovaikutussuhteen laatu äidin ja lapsen välillä. Sen sijaan isän ja lapsen välistä suhdetta tutkittaessa on huomio kiinnittynyt siihen, miten paljon aikaa käytetään vanhemmuuteen kuuluviin tehtäviin äiteihin verrattuna tai niihin eroihin, joita äideillä ja isillä on asenteiden ja vanhemmuuden tavan suhteen. (Woodworth ym. 1996.)

Isien asennoitumisesta yhdessäoloon ei juuri ole tutkittua tietoa, vaikka olennaista olisikin selvittää, kuinka tärkeänä isät kokevat yhdessäolon merkityksen omassa elämässään ja millaisia tunteita isät kokevat leikki-ikäistä lasta kohtaan. Hyvin harvoissa isän läsnäoloa koskevissa tutkimuksissa on tarkasteltu sitä, kuinka paljon isät itse asiassa nauttivat yhdessäolostaan lapsen kanssa ja kuinka tärkeänä he pitävät yhdessäoloa omassa elämässään, vaikka sen on todettu liittyvän kiinteästi vanhemmuuteen ja isänä toimimiseen (Abidin 1995; Arditti & Maddenderdich 1997; Magill-Evans & Harrison 1999; Henley & Pasley 2005; Figueiredo ym. 2007). Isän asennoitumisella lapseen ja yhdessäoloon tarkoitetaan tässä tutkimuksessa isän emotionaalista läheisyyden tunnetta lapseen ja yhdessä tekemiseen sekä yhdessäolon pakonomaisuutta ja merkitystä isän elämässä.

Potentiaallinen yhdessäolo

Potentiaalisella yhdessäololla tarkoitetaan tilannetta, jolloin isä on tarpeeksi lähellä lasta ollakseen hänen käytettävissään, muttei kuitenkaan ole sillä hetkellä aktiivisesti yksinomaan lapsen kanssa (Fagan 2000; Yeung ym. 2001). Tällaisessa tilanteessa isällä on kuitenkin valmius vastata lapsen tarpeisiin (Steele ym. 1991; Whiteside-Mansell ym. 2001). Tarpeilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa laajasti kaikkia niitä lapsen biologisia, fyysisiä, emotionaalisia, psykologisia sekä sosiaali-

seen hyvinvointiin liittyviä tarpeita, joita arkielämässä esiintyy (Downey ym. 1998; Walker & McGraw 2000). Vaikkei isä välttämättä fyysisesti ole läsnä, saattaa lapsi olla isän ajatuksissa ja vaikuttaa isän tunteisiin sekä käyttäytymiseen (Buehler & Pasley 2000).

Yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet

Leikki-ikäisen lapsen kehitysvaiheessa on tyypillistä oman tahdon voimakas esille tuonti ja tuttujen rajojen koetteleminen. Leikki-ikäisen ja isän yhdessäoloon liittyvätkin kiinteästi ristiriitatilanteet ja niistä aiheutuvat tunnereaktiot vanhemmassa (Fagan 2000; Coplan ym. 2003; Malia 2006). Ristiriitatilanteet ilmenevät esimerkiksi isän ja lapsen välisenä riitelynä, rauhallisuuden menettämisenä ja äänen krottamisena. Faganin (2000) mukaan etenkin leikki-ikäisen pojan ja isän yhdessäoloa vähentää päivittäisten ongelma- tai ristiriitatilanteiden määrä. Isät raportoivat päivittäin noin 2,4 ristiriitatilannetta, jotka liittyivät työhön, perheeseen tai terveyteen. (Fagan 2000.)

2.2 Isän ja lapsen yhdessäoloon yhteydessä olevat tekijät

Vaikka jokainen isä, lapsi ja perhe ovat erilaisia ja yhdessäolo on ainutlaatuista, yhdessäolo on riippuvaista monista tekijöistä. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa vanhemmuuteen liittyvät stressitekijät (Rogers & Matthews 2004; Goldstein ym. 2006; Bouchard ym. 2007; Hosley ym. 2008), isän tyytyväisyys parisuhteessa sekä useat taustatekijät, kuten perherakenne (Cooksey & Fondell 1996; Suppal & Roopnarine 1999; Fagan 2000; O'Donnel 2001), isän ja äidin työssäkäynti (Bryant & Zick 1996; Aldous ym. 1998; Fagan 2000), isän koulutustaso (Tuttle 1994; Pleck 1997), lapsen ikä ja sukupuoli (Starrels 1994; Bryant & Zick 1996), perheeseen kuuluvien sisarusten lukumäärä (Hoffman & Moon 1999) sekä isän alkoholin käyttö. Näiden lisäksi isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloon ovat yhteydessä myös monet muut tekijät, kuten lapsen äidin toiminta (Gaunt 2008) sekä isän persoonalliset luonteenpiirteet. Tässä tutkimuksessa keskitytään vanhempana toimimiseen liittyvän stressin, parisuhteen ja yhdessäolon välisiin yhteyksiin, koska näihin tekijöihin on kohdistettu erityistä huomiota esimerkiksi neuvola- ja perhekeskustoiminnan kehittämisessä. Lastenneuvolan yhdeksi tavoitteeksi on asetettu, että *”vanhemmat huolehtivat parisuhteestaan ja vanhemmuudestaan siten, että he kykenevät pitämään huolta lapsestaan ja tukemaan tämän kehitystä. He tunnistavat omia voimavarojaan ja perhettä kuormittavia tekijöitä sekä ottavat vastuun lapsen ja perheen hyvinvoinnista”* (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 20). Tavoite perustuu terveystieteisiin kannanottoihin, pääosin äitejä koskeviin tutkimus-

tuloksiin sekä käytännön kokemuksiin. Isien näkökulmasta vanhemmuuteen liittyvän stressin ja parisuhteen toimivuuden yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon ei juuri ole tutkittu Suomessa.

2.2.1 Vanhempana toimimiseen liittyvä stressi

Vanhemmuuteen ja isänä toimimiseen liittyvillä stressitekijöillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lapseen, isään itseensä sekä perheen elämäntilanteeseen liittyviä voimavaroja kuormittavia tekijöitä. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa lapsen vaativaisuus, mieliala ja hyväksyttävyyden sekä isän vanhempana toimimisen taidot, eristyisyys, kiintymys lapseen, oma terveys, isän roolin rajoittavuus ja oma mieliala. (Abidin 1995; Arditti & Maddenderdich 1997; Magill-Evans & Harrison 1999.) (Kuvio 2.)

Lapsen vaativaisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa isä kokee, että lapsi kohdistaa häneen useita vaatimuksia (Hanson & Hanline 1990; Abidin 1995). Vaativaisuus ilmenee lapsen itkemisenä, fyysisenä takertumisena vanhempaan, toistuvina pyyntöinä ja useina pieninä ongelmina käyttäytymisessä (Beebe ym. 1993; Abidin 1995). Käyttäytymisen ongelmien on todettu lisäävän vahvasti isien kokemaa stressiä sekä olevan yhteydessä vanhemmuuden taitoihin siten, että isät kokevat omat taitonsa vanhempina riittämättöminä (McBride ym. 2002; Butcher ym. 2008). Koe-tut ongelmat lapsen käytöksessä johtavat myös helposti sosiaalisen verkoston ka-ventumiseen ja lisäävät isien sosiaalista eristyneytytyä (Butcher ym. 2008).

Lapsen mieliala. Lapsen mielialalla tarkoitetaan lapsen tunneperäistä toiminta-ta, joka ilmenee muun muassa lapsen tyytyväisyytenä tai tyytymättömyytenä, alaku-loisuutena, toistuvana itkuna, iloisuutena tai onnettomuutena (Abidin 1995). Lapsen mielialan on todettu vaikuttavan isien kokemaan stressiin jopa äitejä enem-män (McBride ym. 2002). Toistuvan itkuisuuden on todettu herättävän isissä avu-tomuutta, huolta lapsen terveydestä, yksinäisyyden tunteita sekä vaikuttavan ter-veyteen (Klemets & Bondas 2005).

Lapsen hyväksyttävyyden. Hyväksyttävyydellä tarkoitetaan lapsen fyysisten, älyllisten ja emotionaalisten ominaisuuksien vastaavuutta vanhempien odotuksiin lasta kohtaan (Abidin 1995). Lapsen kehityksellisen viiveen on todettu nostavan isien kokemaa stressiä merkittävästi (Oelofsen & Richardson 2006). Isät, jotka ko-kevat lapsella olevan ei-toivottavia ominaisuuksia, osoittavat myös vähemmän hel-lyyttä lasta kohtaan, näyttävät enemmän negatiivisia tunteita eivätkä toimi yhtä johdonmukaisina rajojen asettajina (Goldstein ym. 2006).

Isän kokema kompetenssi vanhempana. Vanhemmuuteen liittyvät taidot muodostuvat useista erilaisista osa-alueista. Tässä tutkimuksessa sillä tarkoitetaan lähinnä isän arvioita taitojensa riittävydestä ja vastaavuudesta lapsen kasvatuk-sessa ja hoidossa sekä isään kohdistettua kritiikkiä hänestä vanhempana. (Abidin 1995.) Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että isät, jotka kokevat omat van-

hemmuuden taitonsa riittäviksi, ovat motivoituneempia ja sitoutuneempia osallistumaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen verrattuna isiin, jotka tuntevat itsensä vanhempana epävarmoiksi (Rogers & Matthews 2004; Bouchard ym. 2007). Vanhemmuuden taitojen on todettu olevan yhteydessä isän tapaan osallistua lapsen kasvatukseen (Ohan ym. 2000; Rogers & Matthews 2004).

Isän eristyneisyys. Eristyneisyys ymmärretään tässä yhteydessä isän sosiaalisten suhteiden ja tukiverkoston vähäisyytenä. Lapsen odotuksen ja syntymän myötä isän sosiaalisten suhteiden on todettu muuttuvan ja kaventuvan. Jotkut isät saattavat kokea menettäneensä vanhemmuuden roolin myötä oman vapautensa, ”entisen elämänsä” ja aikaisemmat miespuoliset ystävänsä. (Finnbogadóttir ym. 2003.) Avioliitossa elävillä miehillä, joilla on lapsia, on kuitenkin aikaisempien tutkimustulosten mukaan useampia ystäviä, sukulaisia ja luotettavia läheisiä verrattuna lapsettomiin tai avoliitossa eläviin miehiin. Verrattuna lapsettomiin miehiin isien sosiaaliseen verkostoon kuuluu useimmiten henkilöitä, jotka elävät samankaltaisessa elämäntilanteessa ja ovat iältään, koulutukseltaan tai tulotasoltaan samankaltaisia. (Ravanera 2007.)

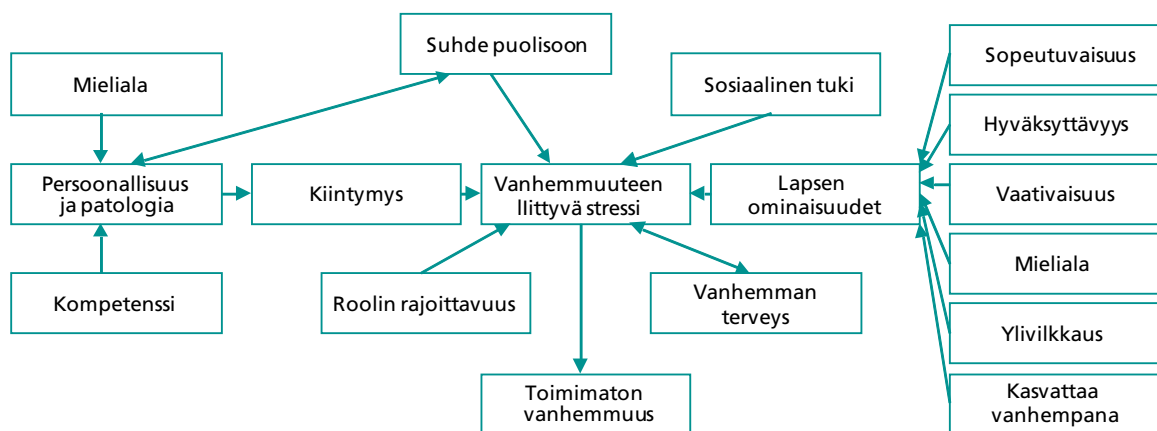
Kiintymys lapseen. Tällä tarkoitetaan toisaalta isän emotionaalista läheisyyden tunnetta lapseensa, toisaalta isän kykyä havaita ja ymmärtää lapsen tunteita ja tarpeita tarkoituksenmukaisesti. Isän emotionaalisen kiintymyksen on todettu edistävän isän ja lapsen välistä suhdetta sekä laajemmin parisuhdeytyytyvää ja perheen hyvää oloa. (Hosley ym. 2008.)

Terveys. Vaikka terveys hoitotieteessä ymmärretään laaja-alaisena hyvänä olona, niin vanhemmuuden stressitekijänä sillä ymmärretään enemmän sairauden puuttumista ja yleistä kokemusta henkisestä ja fyysisestä terveydentilasta. Leikki-ikäisten lasten perheen arjen ja työelämän vaatimusten yhteensovittaminen voidaan kokea kuluttavana, minkä on todettu olevan yhteydessä väsymiseen ja fyysisen kunnon heikkenemiseen. (Duindam & Spruijt 2005; Mesiäislehto-Soukka 2005.) Toisaalta hyvän terveyden on todettu edistävän isän osallisuutta lapsen hoitoon (Williams 2006). Lapsen syntyessä myös isillä saattaa esiintyä depressiivisiä oireita, jotka tunnistetaan vain harvoin. Isän masennuksen tunnistaminen on kuitenkin ensisijaisen tärkeää, sillä sen on todettu lisäävän lapsen emotionaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia lapsen ollessa leikki-ikäinen. (Ramchandani ym. 2005.)

Roolin rajoittavuus. Isät saattavat kokea isänä olemisen rajoittavan omaa vapautta ja katsovat, ettei vanhempana toimiminen ole osa omaa identiteettiä. Stressiä saattaa aiheutua tilanteissa, joissa isät kokevat yhdessäolon aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia ja menetyksiä tärkeillä elämän osa-alueilla. (Abidin 1995.)

Mieliala. Stressiä aiheuttavalla mielialalla tarkoitetaan isän kokemaan syyllisyyttä, surullisia tunteita, tyytymättömyyttä elämäänsä sekä negatiivista mielialaa (Abidin 1995). Isän mielialalla on todettu olevan yhteyttä isän ja lapsen väliseen yhdessäoloon. Kun isän mieliala on negatiivinen, lisääntyvät myös päivittäiset konfliktitilanteet isän ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. (Almeida ym. 2001.)

KUVIO 2. Vanhemmuuteen liittyvän stressin teoreettinen lähtökohta (lähde: Abidin 1995)

Vanhemmuuteen liittyvä stressi saattaa olla merkittävässä yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon perheessä. Etenkin alle kolmivuotiaan lapsen vanhempien kokeman stressin on todettu olevan yhteydessä lapsen emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen sekä vanhemman ja lapsen suhteen kiinteyteen (Abidin 1989; Sheeber & Johnson 1992). Faganin ja kollegoiden (2007) tulosten mukaan isien kokemana stressi lapsen ollessa kolmen kuukauden ikäinen vähensi merkittävästi isien osallisuutta lapsen hoitoon. Aikaisemmissa tutkimuksissa on keskitytty kuitenkin tutkimaan pääasiallisesti stressin yhteyttä eri elämänvaiheissa olevien isien sitoutumiseen (Baker 1994; Arditti & Maddenderdich 1997; Deaterdeckard 1998; Harvey 1998; Tucker ym. 1998; Jackson 1999; Magill-Evans & Harrison 1999). Useita erilaisia menetelmiä on käytetty arvioitaessa vanhemmuuteen liittyvää stressiä. K. A. Crnickin ja Kathryn L. Boothin (1991) ja Faganin (2000) tutkimuksissa on stressin arvioimisessa käytetty mittareita, jotka ovat perustuneet tärkeitä stressiä aiheuttavien tekijöiden, suurten elämänmuutosten sekä päivittäisten ristiriitoja aiheuttavien tilanteiden listaukseen.

Isää koskeissa tutkimuksissa on usein käytetty laajassa käytössä olevaa Parenting Stress Index (PSI) -mittaria, jonka avulla voidaan arvioida isänä toimimiseen liittyvää stressiä (Baker 1994; Arditti & Maddenderdich 1997; Deaterdeckard 1998; Harvey 1998; Tucker ym. 1998; Jackson 1999; Magill-Evans & Harrison 1999). Tutkimuksissa on lähinnä selvitetty yksinhuoltajuudesta aiheutuvaa stressiä (Arditti & Maddenderdich 1997), verrattu isän ja äidin stressiä toisiinsa (Deaterdeckard & Scarr 1996; Deaterdeckard 1998; Esdaile & Greenwood 2003; Haskett ym. 2006) lapsen ollessa ennenaikainen (Baker 1994; Harrison & Magill-Evans 1996; Magill-Evans & Harrison 1999; Benzies ym. 2004; Kaaresen ym. 2006), pitkäaikaisesti sairas tai vammaisen sekä (Beckman 1991; Darke & Goldberg 1994; Holmbeck ym. 1997; Harvey 1998; Wanamaker & Glenwick 1998; Podolski & Nigg 2001; Woolfson & Grant 2006) ennen tai jälkeen lapsen syntymän (Colpin ym. 2000). Leikki-

ikäisen lapsen isänä toimimiseen liittyvästä stressistä sekä sen yhteydestä perheen arkielämään sekä isän ja lapsen yhdessäoloon on kuitenkin vain vähän tutkittua tietoa. M. E. Betsy Garrisonin ja Lydia B. Blalockin (1997) mukaan myöhään isäksi tulleet kokevat vanhemmuuteen liittyvää stressiä vähemmän verrattuna tyypillisessä ikävaiheessa isäksi tulleisiin miehiin. Etenkin parisuhteeseen liittyvä stressi on vähäisempää verrattuna iältään normaalijakautuneeseen isien aineistoon. (Garrison & Blalock 1997.) Tutkimuksissa, joissa on käytetty PSI-mittaria, on kuitenkin ollut vaikeutena osoittaa vanhemmuuteen liittyvän stressin sekä isän sitoutumisen välinen kausaalisuhde. Koska mittaria on käytetty usein poikkileikkaustutkimuksissa ja vanhemmat usein raportoivat korkeammasta lapsiin liittyvästä stressistä seurauksena siitä, että ovat sitoutuneimpia lapsiinsa, on vaikea yksiselitteisesti tehdä johtopäätöksiä siitä, vaikuttaako isyyteen liittyvä stressi isän sitoutumiseen vai isän sitoutuminen koettuun stressiin. (Vrt. Fagan 2000.) Tässä tutkimuksessa tutkimusasetelmaa pohdittaessa on kuitenkin ollut perusteltua aikaisemman kirjallisuuden perusteella olettaa, että isän kokema stressi toimii isän ja lapsen yhdessäoloa selittävänä tekijänä.

2.2.2 Isän tyytyväisyys parisuhteessa

Useat tutkimukset osoittavat, että perheissä, joissa puoliset ovat tyytyväisiä parisuhteeseensa, isät osallistuvat aktiivisesti lapsen hoitoon ja ovat sitoutuneet isyyteensä (Belsky & Rovine 1990; Deutsch, Lozy & Saxon 1993; Voydanoff & Donnelly 1999; Krishnakumar & Buehler 2000; Simmerman ym. 2001; Buehler & Gerard 2002; Minsel 2002; Falceto ym. 2004; Lee & Doherty 2007). Tyytyväisyyden parisuhteessa on myös todettu lisäävän isän ja lapsen välistä aktiivista vuorovaikutusta, yhdessäoloaikaa sekä isän ja lapsen välisen suhteen läheisyyttä ja emotionaalista kiintymystä (Lee & Doherty 2007). Tutkimusten mukaan toisaalta hyvä parisuhde edistää isän sitoutumista vanhemmuuteen, toisaalta isän ja lapsen yhdessäolo parantaa parisuhdetta (Simmerman ym. 2001). Tässä tutkimuksessa ilmiöiden välisen suhteen tunnustetaan todellisuudessa olevan pikemminkin korrelaationaalinen kuin kausaalisuuteen perustuva. Koska tarkoituksena on tarkastella lähemmin isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, voidaan parisuhteen katsoa kuitenkin ajallisesti edeltävän isän sitoutumista ja toimia täten eräänlaisena selittävänä tekijänä.

Käsitteellisesti tyytyväisyyttä parisuhteessa on määritelty eri tavoin. Tämä hankaloittaa tutkimustulosten vertailtavuutta ja tutkimus on sen vuoksi osittain jäänyt hajanaiseksi. Parisuhteella tarkoitetaan kuitenkin yleisesti tunnesuhdetta, jonka laatu on parisuhdetyytyväisyyden perusta. Parisuhdetyytyväisyyttä voidaan tarkastella useiden eri ulottuvuuksien avulla: usein siihen liitetään tyytyväisyys puolisoiden väliseen vuorovaikutukseen, tunteiden ilmaisemiseen ja seksuaalisuuteen, yhteisymmärrys, roolien tasa-arvoisuus sekä kyky ratkaista ristiriitoja, uskollisuus sekä yhteiset arvot. (Snyder 1979; Rosen-Grandon ym. 2004.) Tässä tutkimuksessa

isän tyytyväisyydellä parisuhteessa tarkoitetaan seksuaalista tyytyväisyyttä, tyytyväisyyttä kumppanin kanssa vietettyyn aikaan, toimivaa kommunikaatiota ongelmanratkaisussa ja tunteiden ilmaisussa, yhteisymmärrystä taloudellisissa asioissa sekä lasten kasvatuksessa, tyytyväisyyttä lapsiin, yleistä sovinnaisuutta sekä stressittömyyttä. (Fowers & Applegate 1995; Aniol & Snyder 1997; Snyder 1997; Rosen-Grandon ym. 2004.)

Neuvolatyöhön on annettu suositus tukea hyvää parisuhdetta ja ehkäistä parisuhteen ongelmien kärjistymistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004). Useiden tutkimusten mukaan vanhemmuuteen siirtymisen yhteydessä tyytyväisyys parisuhteeseen vähenee sekä isien että äitien kokemana (Belsky ym. 1983; Salmela-Aro ym. 2003; Schultz ym. 2006; Lawrence ym. 2007; Meijer & Wittenboer 2007). Tutkimukset osoittavat, että tämän päivän vanhemmilla parisuhdetyytyväisyyden lasku on suurempaa kuin aikaisemmillä sukupolvilla. Yli 30-vuotiaana perheellistyminen on yleistynyt Suomessa (Paajanen 2005). Ennen lapsen syntymää on totuttu nauttimaan oman elämän vapaudesta ja luotu uraa työelämässä, joten lapsen syntymä aiheuttaa perheen arkeen suurempia muutoksia.

Lapsen syntymän jälkeen puolisoien yhteisen ajan määrä vähenee, mikä saattaa heijastua parisuhdetyytyväisyyden laskuna. Syynä tyytyväisyyden väheneemiseen ovat suurella osalla lisääntyneet ristiriidat, ei niinkään rakkauden katoaminen. (Paajanen 2003.) Myös isänä toimimiseen liittyvän stressin on todettu heikentävän isien kokemusta parisuhteen toimivuudesta (Benzies ym. 2004). Toisaalta lapsen syntymä lisää sitoutumista suhteeseen, mikä voi osaltaan olla selittämässä sitä, että pienten lasten isät kokevat olevansa naisia tyytyväisempiä parisuhteeseen lukuun ottamatta seksuaalisuuden osa-aluetta (Paajanen 2003; Orathinkal & Vans-teenwegen 2007).

2.2.3 Taustatekijät

Perherakenne

Avioerojen kasvua seuranneen perherakenteiden moninaistumisen seurauksena käsitys perheestä on muuttunut (Friedman 1997; Korhonen 1999; Huttunen 2001). Myös perhehoitotieteessä perheen määrittely vaihtelee riippuen teoreettisesta näkökulmasta perheeseen (Friedman 1997, 9). Näkökulma perheeseen voi vaihdella yksittäisestä jäsenestä perheeseen kokonaisuutena sekä perheen suhteeseen ulkoiseen ympäristöönsä (Gillis ym. 1988; Hartrick 1995; Hutchfield 1999; Savage 2000). Suomen tilastokeskuksen (2008) mukaan ”*perheeseen katsotaan kuuluviksi yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Perheessä voi olla korkeintaan kaksi peräkkäistä sukupolvea ja perheeseen voidaan laskea vain samaan asun-*

toon henkikirjoitetut henkilöt. Lapsiperheitä ovat perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Lapsia ovat vanhempiansa (tai toisen vanhempansa) kanssa asuvat biologiset ja ottolapset. Mikäli lapsen vanhemmat asuvat erillään, lapsi kuuluu siihen perheeseen, jonka kanssa hän asuu vakinaisesti. Toinen vanhempi on perheetön, ellei hänellä ole uutta perhettä.”

Kyseinen määritelmä ei kuitenkaan ole toimiva ja luotettava perhehoitotieteellisen tutkimuksen ja käytännön perhehoitotyön kannalta, sillä määritelmän ulkopuolelle saattaa jäädä henkilöitä, jotka todellisuudessa ovat osa perhettä. Esimerkiksi isän, äidin ja lasten kanssa samassa taloudessa asuva isovanhempi ei määritelmän mukaan kuulu perheeseen tai erotilanteissa toinen vanhempi saatetaan määritellä perheetömäksi, vaikka todellisuudessa hän on osallisena lapsen elämässä.

Monitieteellisissä teoreettisissa sekä käytännön työn yhteyksissä perhettä käsitteenä on tarkasteltu biologisen, sosiaalisen (juridisen) ja psykologisen ulottuvuuden avulla (Smith & Graham 1995; Friedman 1997; Korhonen 1999). Biologinen perhe on muodostunut niistä henkilöistä, jotka ovat sidoksissa toisiinsa joko avioliiton, yhdessä asumisen, biologisen vanhemmuuden tai adoption kautta (Smith & Graham 1995; Huttunen 1998). Tosin tämä määrittely on käynyt perherakenteiden muuttuessa ja esimerkiksi keinohedelmöityksen yleistyessä moniselitteiseksi ja on sisällöltään monilta osiltaan soveltumaton nykyiseen yhteiskuntaamme (Huttunen 1998, 37; Valtioneuvosto 2002). Sosiaalisen perheen on katsottu muodostuvan jäsenistä, jotka jakavat yhdessä asioita, ovat läheisesti ja syvästi yhteydessä toisiinsa, esiintyvät perheenä sosiaalisissa tilanteissa ja jotka ympäristössä ymmärretään kuuluvaksi samaan perheeseen (Mercer 1989; Friedman 1997; Huttunen 1998). Psykologisessa näkökulmassa korostuu yksilön näkökulma perheessä: kenet perheenjäsen mieltää kuuluvaksi perheeseensä ja kehen tai keihin hänellä on tunnepohjainen läheinen suhde (Hanson & Boyd 1996; Friedman 1997; Åstedt-Kurki & Paavilainen 2005).

Perhe voi siis olla erilainen eri perheenjäsenten näkökulmasta tarkasteltuna (Hanson & Boyd 1996; Åstedt-Kurki & Paavilainen 2005), jolloin perheen yksiselitteinen määrittely on hankalaa. Tässä tutkimuksessa perheellä tarkoitetaan aikaisempiin perhemääritelmiin perustuen kahta tai useampaa henkilöä, jotka ovat yhteydessä toisiinsa emotionaalisen, fyysisen tai taloudellisen tuen välityksellä. Yksilö itse määrittää, keitä hänen perheeseensä kuuluu, ja näin ollen perhe voi olla erilainen perheenjäsenen näkökulmasta riippuen. Käsitys perheestä on haluttu tässä tutkimuksessa pitää tarkoituksellisesti laajana, jotta se sisältäisi myös sellaiset perherakenteet, jotka eivät perustu samassa taloudessa asumiseen, avioliittoon, juridiseen tai biologiseen suhteeseen. Sen vuoksi tässä tutkimuksessa perheeksi ymmärretään myös esimerkiksi perheet, joissa kaikki jäsenet eivät ole henkikirjoitettuna samaan talouteen, usean sukupolven perheet sekä yksin asuvan vanhemman muodostamat perheet.

Vuoden 2007 lopussa Suomessa oli 588 000 lapsiperhettä; määrä oli yli 50 000 perhettä vähemmän kuin 15 vuotta sitten. Lapsiperheisiin kuuluu 42 prosenttia väestöstä. (Taulukko 1.) Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on edelleen avioparin perhe (62 %), vaikka avoliitossa elävien perheiden määrä on kasvanut 1970-luvulta lähtien ja kasvaa jatkuvasti. Avoparin muodostamia perheitä on 18 prosenttia ja yksinhuoltajaäitien lapsiperheitä 17 prosenttia. Yksinhuoltajaisä on edelleen harvinaisuus, sillä alle kolmessa prosentissa lapsiperheitä pelkästään isä asuu lasten kanssa. Saman sukupuolen rekisteröity pari on vanhempina 146 lapsiperheessä. Uusperheitä oli vuoden 2007 lopussa 53 000. Uusperheessä on vähintään yksi alle 18-vuotias vain toisen vanhemman lapsi. Näitä lapsia oli lähes 78 000. Uusperheiden määrä on lisääntynyt noin 600 perheellä viime vuodesta. Vähän yli puolet uusperheiden vanhemmista oli avoliitossa ja hieman alle puolet avioliitossa. Tyypillisimmin uusperheen lapset ovat vain äidin tai äidin ja uuden kumppanin yhteisiä. (Tilastokeskus 2008.)

Uusia avioliittoja solmittiin 29 497 vuonna 2007, avioeroon päättyi 13 224 avioliittoa. Näissä perheissä oli yhteensä noin 19 000 lasta. Avioerotilastoissa eivät näy avoparien erot, mutta vuonna 2001 tehdyn erillisselvityksen mukaan avioliittojen eronneisuus on lähes kaksinkertainen verrattuna avioliittojen eronneisuuteen (Taskinen 2001). Taulukossa 1 on esitetty Suomessa vuonna 2000 esiintyneet perherakenteet. Perheeksi ei tässä yhteydessä ole laskettu erilaisia yhdistelmäperheitä tai perheitä, joissa vanhemmat ovat samaa sukupuolta. Taulukko ei myöskään kerro sitä, miten isät itse määrittävät perheensä.

TAULUKKO 1. Suomalaiset lapsiperheet vuonna 2007, N = 587 767 (Tilastokeskus 2008)

Perhetyyppi	n	Osuus kaikista lapsiperheistä (%)	Henkilöitä/perhe (ka)
Aviopari ja lapsia	362 884	62	3,9
Avopari ja lapsia	107 290	18	3,7
Äiti ja lapsi	102 156	17	2,5
Isä ja lapsi	15 291	3	2,3
Rekisteröity pari ja lapsi	146	0,02	
3–6-vuotias lapsi	227 688	39	

Taulukosta 1 on nähtävissä, että tyypillisimmin alle kouluikäisen lapsen perheeseen kuuluu aikuisia, jotka ovat avio- tai avoliitossa keskenään, ja näissä perhemuodoissa on 1,6–1,9 lasta. Isän ja lapsen muodostamia perheitä on suhteellisesti vähiten kaikista suomalaisista lapsiperheistä, ja näissä perheissä on myös vähiten lapsia (keskimäärin 1,3 lasta). Taulukko ei sisällä tietoja uusperheiden osuudesta.

Perherakenteista puhuttaessa käytetään sekä kansallisessa että kansainvälisessä kirjallisuudessa usein termejä ”perinteinen” ja ”ei-perinteinen” perhe (Fagan

1998; Huttunen 1998; Suppal & Roopnarine 1999; Jenkins 2006). Termejä käytetään kirjallisuudessa vaihtelevasti. Tässä tutkimuksessa erilaisten perherakenteiden määrittely perustuu Friedmanin (1997) esittämään jaotteluun (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Erilaiset perherakenteet (lähde: mukaeltu Friedman 1997, 17)

Perinteinen perhe	Ei-perinteinen perhe
<ul style="list-style-type: none"> • Perinteinen perhe – toinen vanhemmista töissä, asutaan samassa taloudessa <ol style="list-style-type: none"> a. ensimmäistä kertaa avioliitossa b. uusperhe • Perinteinen perhe – kaksi työssä käyvää vanhempaa, mies ja vaimo sekä lapset, jotka asuvat yhdessä • Mies ja vaimo, joilla ei ole lapsia, tai lapset eivät asu kotona • Yksinhuoltajaperhe – nainen tai mies sekä lapsi tai lapsia • Yksin asuvan aikuisen perhe • Useamman sukupolven perhe, jossa useampi erilainen perhemuoto asuu yhteisessä taloudessa • Keski-ikäinen tai ikääntyvä pari, jonka lapset eivät asu enää kotona • Laajentunut sukulaisten verkosto, joka voi muodostua kahdesta tai useammasta perinteisestä perheestä ja joka muodostuu ensisijaisesti sukulaisista tai aviottomista jäsenistä. Perhe asuu maantieteellisesti lähekkäin, ja sen jäsenet vaihtavat vastavuoroisesti palveluita ja tavaroita. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi ja naimaton vanhempi, tavallisimmin äiti ja lapsi • Vanhemmat avioliitossa ja perheessä lapsi • Avioliitossa elävä pari ilman lapsia • Keskenään samaa sukupuolta olevat henkilöt asuvat yhdessä avioliitonomaisessa suhteessa • Laajentunut perhe, joka voi olla perinteinen tai yksinhuoltajaperhe ja jossa asuu lisäksi jäseniä, jotka eivät ole sukua • Perhekommuuni, jossa yksi tai useampi yksiavioinen pari, joilla on lapsia, jakavat yhteiset fasilitteetit, resurssit ja kokemukset. Lasten sosiaalisatio on ryhmän tehtävänä.

1990- ja 2000-luvuilla on ulkomailla jonkin verran selvitetty perherakenteen vaikutusta isän ja lapsen väliseen suhteeseen (Cooksey & Fondell 1996; Carlson & Corcoran 2001; Carlson 2006; Jenkins 2006). Tutkimusaineistot ovat koostuneet usein perinteisiin perheisiin kuuluvista isistä (esimerkiksi Bryant & Zick 1996; Jain & Belsky 1997; Wikander & Theorell 1997). Kirjallisuuden pohjalta voidaan kuitenkin päätyä johtopäätökseen, että perherakenteella on merkitystä isän ja lapsen yhteiseen ajankäyttöön (Carlson 2006). Elizabeth Cookseyn ja Michelle Fondellin (1996) sekä Eirini Flourin (2008) mukaan yksinhuoltajana toimivat isät ovat olleet sitoutuneimpia lastensa hoitoon. Heidän otoksensa muodostui eri perhemuotoon kuuluvista isistä. Nämä perhetyyppit olivat variaatioita perinteisestä perheestä; lapsi asui yhdessä molempien tai toisen biologisen vanhempansa kanssa. Myös Jay Belsky (1993) on esittänyt samansuuntaisia tuloksia siitä, että isät sitoutuvat ja osallistuvat enemmän lastensa hoitoon silloin, kun lapsi on odotettu ja isä tietää olevansa lapsen biologinen isä. Perinteisessä perheessä isä viettää enemmän aikaa lapsen kanssa asettaen lapselle rajoja, osallistuen hänen fyysiseen hoitamiseensa, auttaen

lasta erilaisissa ongelmatilanteissa ja olemalla enemmän saatavilla kuin uusperheessä (Suppal & Roopnarine 1999).

Tässä tutkimuksessa oletetaan aikaisempien tulosten tapaan perheen rakenteen olevan yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon siten, että isien on helpompi viettää aikaa biologisten lastensa kanssa kuin ei-biologisten lasten. Kirjallisuudessa esitetään myös osittain päinvastaisia tuloksia. Esimerkiksi Faganin (1998) tutkimus, jossa otos koostui 71 biologisesta isästä ja 14 ei-biologisesta isästä, osoitti, että ei-biologiset isät lukivat enemmän lapsilleen kuin biologiset isät. Pieni otos kuitenkin asettaa tutkimustulosten yleistettävyydelle omat rajoituksensa. Uusimmas-
sa tutkimuksessaan Fagan (2000) esittää myös tuloksia, joiden mukaan biologiset isät viettävät ei-biologisiin isiin nähden enemmän aikaa lastensa kanssa. Uusperheiden yleistessä on tutkimuksissa kiinnitetty huomiota isän sitoutumiseen biologisiin ja puolison lapsiin. Isät ovat useammin vuorovaikutuksessa biologisten lastensa kanssa puolison lapsiin verrattuna, ja vuorovaikutus biologisten lasten kanssa on usein positiivisempaa. (Flinn 1988; Cooksey & Fondell 1996; Fagan 2000.) Talouksissa, joissa asuu sekä isän biologisia että puolison lapsia, isät hoitavat paremmin biologisia lapsiaan. Kuitenkin talouksissa, joissa isällä ei ole omia lapsia, suhde puolison lapsiin on sängen läheinen. (Cooksey & Fondell 1996.) Sosiologisesta näkökulmasta sama asia voidaan selittää sillä, että ei-biologisen isän on usein vaikea ottaa omaa paikkaansa perheessä, jossa jo entuudestaan vallitsevat hyvin intensiiviset suhteet, olemassa olevat säännöt ja normit sekä jaettu historia (Cherlin & Furstenberg 1994). Ei-biologisella isällä, jolla ei ole omia biologisia lapsia, ei todennäköisesti ole kokemusta isänä olemisesta. Tällaiset isät voivat kuvata isänä olemistansa enemmänkin tuen tarjoamisena puolisolleen kuin aktiivisena osallistumisena puolison lapsien kasvattamiseen ja ajan viettämiseen lapsen kanssa. (Thomson ym. 1992.)

Isät, jotka ovat eronneet joko avio- tai avopuolisostaan, kommunikoivat ja viettävät aikaansa lasten kanssa useammin kuin isät, jotka ovat uudelleen naimisissa, tai isät, jotka eivät koskaan ole eläneet pysyvässä parisuhteessa (McKenry ym. 1996). Se, että isällä on lapsia myös uudessa parisuhteessa, on yhteydessä siihen, että isä viettää vähemmän aikaa lapsen kanssa, joka ei fyysisesti asu hänen luonaan. Yhdysvalloissa vähintään 40 prosenttia eronneista isistä muodostaa uuden puolison kanssa perheen, johon kuuluu joko puolison lapsia tai yhteisiä biologisia lapsia (Manning & Smock 1999).

Jennifer Perloffin ja John C. Bucknerin (1996) tutkimuksessa 84 prosenttia tutkimukseen osallistuneista isistä, jotka eivät asuneet yhdessä lapsensa kanssa, vietti lapsensa kanssa yhteistä aikaa vähintään kerran kuukaudessa. Kuitenkin useissa tutkimuksissa on todettu, että isät, jotka eivät asu yhdessä lapsensa kanssa, ovat yhteydessä lapsiinsa vain vähän (Furstenberg & Kiernan 2001). Isät, joilla on jaettu huoltajuus, tapaavat lapsiaan useammin kuin isät, joilla ei ole juridista huoltajuutta (Stone & McKenry 1998).

Ei-perinteisen perherakenteen ja isänä olemisen välisestä suhteesta on vain vähän tutkittua tietoa. Näissä perheissä isänä olemiseen liittyvät ongelmat ovat erilaisia kuin perinteisessä perheessä. Noin kolmasosa isistä raportoi lapsen huoltajuuteen liittyvistä epäselvyyksistä. Tämä johtunee siitä, että esimerkiksi perheessä, jossa molemmat puoliset ovat miehiä, on biologisia (78 %), adoptoituja (2 %) sekä puolison lapsia (13 %). Kuitenkin noin kolmannes tällaisista isistä kantaa vastuuta perheestään, vaikka heillä ei ole varsinaista lapsen huoltajuutta. (Fredriksen 1999.) Isän ja lapsen yhdessäoloa näissä perhemuodoissa ei juuri ole tutkittu.

Isän ja äidin työssäkäynti

Aikaisempien tutkimusten tulokset isän ja äidin työssäkäynnin yhteydestä isän ja lapsen yhdessäoloon ovat ristiriitaisia. Luotettavasti ei voida osoittaa, että työssäkäynnillä olisi yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon perheessä. (Fagan 2000; Yeung ym. 2001.) Kysymys on kuitenkin mielenkiintoinen ja ajankohtainen, sillä keskustelua työn ja perhe-elämän yhdistämisestä on käyty vilkkaasti ja on oletettu, että työstä vapautuva aika käytetään vanhemmuuteen ja perheen kanssa yhdessäoloon (Lammi-Taskula 2007).

Äidin työssäkäynnin vaikutuksesta isän osallistumiseen lapsen hoitamiseen on ristiriitaisia tuloksia (Gregory & Milner 2008). Joan Aldousin ja kollegoiden (1998) mukaan äidit osallistuvat isää enemmän lastensa hoitoon siitä huolimatta, käyvätkö he työssä vai eivät. Joissain tutkimuksissa on esitetty tuloksia, että mitä enemmän äiti työskentelee, sitä enemmän isä ja lapsi ovat yhdessä (Bryant & Zick 1996; Bonney ym. 1999; Landale & Oropesa 2001). Yeungin ja kollegoiden (2001) tutkimuksessa äidin työssäkäynti ei ollut yhteydessä siihen, miten paljon isä ja lapsi viettivät aikaa yhdessä.

Isien työssäkäynnin on todettu vähentävän isän osallistumista lapsensa hoitoon (Aldous ym. 1998; Tanaka & Waldfogel 2007). Mitä enemmän isät työskentelevät, sitä vähemmän he ovat lastensa kanssa (Baxter 2007). Isien pitämä vanhempainloma tai lyhennetty työaika vastaavasti lisää isien sitoutumista lasten hoitoon ja kasvatukseen (Tanaka & Waldfogel 2007). Myös vanhempainloman pituudella on yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon; isät, jotka pitävät enemmän vapaata lapsen syntymän yhteydessä, ovat sitoutuneempia lapsen hoitoon ja kasvatukseen yhdeksän kuukautta lapsen syntymän jälkeen verrattuna isiin, jotka ovat pitäneet vanhempainlomaa vähemmän. (Nepomnyaschy & Waldfogel 2007.) Tosin jos isä kokee työnsä vaihtelevaksi ja haasteelliseksi, se saattaa lisätä isän ja lapsen välistä yhteistä aikaa (Tuttle 1994). Myös päinvastaisia tuloksia on esitetty. Nancy Landalen ja Ralph Salvatore Oropesan (2001) tutkimuksessa todettiin isän työssäkäynnin joka tapauksessa lisäävän isän osallistumista lapsen hoitoon riippumatta siitä, asuuko isä samassa taloudessa lapsen kanssa.

Lapsiperheiden isät tekevät pitkää työviikkoa useammin kuin lapsettomat miehet. Ylitöiden tekeminen on kuitenkin hieman vähentynyt viimeisten kymme-

nen vuoden aikana. Vuonna 1997 kolmesta kuuteen -vuotiaiden lasten isistä 30 prosenttia teki viikoittain ylityötä, vuonna 2003 viikoittaista ylityötä tekevien isien osuus oli 28 prosenttia (Lehto & Sutela 2004). Alle kolmevuotiaiden lasten äidit tekevät ylityötä hieman useammin kuin 3–11-vuotiaiden lasten äidit, vaikka ylityöiden osuus onkin huomattavasti vähäisempi isiin verrattuna. Pienten lasten äitien ylityöiden tekeminen johtunee siitä, että ne alle kolmevuotiaiden lasten äidit, jotka ovat työelämässä eivätkä hoitovapaalla, ovat keskimääräistä useammin korkeasti koulutettuja ylempiä toimihenkilöitä. (Lehto & Sutela 2004.)

Isän koulutustaso

Isän koulutustaso on aikaisempien tutkimusten perusteella yhteydessä siihen, miten ja kuinka paljon isä ja lapsi ovat yhdessä (Amato & Booth 1997; Cooksey & Graig 1998; Landale & Oropesa 2001; Yeung ym. 2001; King ym. 2004). Isät, joilla on vähintään opistotasoinen tutkinto, käyttävät arkipäivisin 8 minuuttia enemmän aikaa lapsen hoitoon, leikkivät päivän aikana 11 minuuttia enemmän, ovat puoli tuntia enemmän lastensa saatavilla ja 15 minuuttia enemmän sosiaalisessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa kuin isät, joilla ei ole suoritettua tutkintoa. Myös viikonloppuisin paremmin koulutetut isät ovat enemmän lastensa kanssa yhdessä sekä leikkivät lapsensa kanssa enemmän kuin isät, joilla ei ole koulutusta. (Yeung ym. 2001.) Suomessakin on todettu, että korkeammin koulutetut isät käyttävät enemmän isyys- ja vanhempainvapaita, joiden on puolestaan todettu tukevan isän ja lapsen välistä yhdessäoloa (Takala 2005; Lammi-Taskula 2007).

Isän koulutustason on todettu jopa olevan eräs tärkeimmistä isän ja lapsen yhdessäoloa ennustavista tekijöistä. Korkeasti koulutetut miehet näyttäisivät omakuvan useammin kulttuurissa vallitsevan käsityksen aktiivisemmasta ja osallistuvammasta isästä kuin vähemmän koulutetut isät. (Amato & Booth 1996; Cooksey & Craig 1998; Walker & McGraw 2000.) Toisena vaihtoehtona on esitetty oletuksia siitä, että paremmin koulutetut isät ovat kiinnostuneempia lapsensa tiedollisesta ja taidollisesta kehityksestä ja yhdessäolon tarkoituksena on tukea tiettyjen lapsen kehitykseen liittyvien päämäärien saavuttamista (Bailey 1993; Yeung ym. 2001). Ehdotuksia siitä, että isien koulutusta tukemalla voitaisiin rohkaista isiä useammin vastuullisempaan isyyteen ja aktiivisempaan yhdessäoloon lapsen kanssa, on esitetty.

Perheen tulotaso

Sen, kuinka paljon isä ansaitsee, on joissain tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä isän ja lapsen yhdessäolon määrään (Barclay & Lupton 1999; Landale & Oropesa 2001; King ym. 2004). Jokaisen 10 000 euron lisäyksen tuloihin on todettu vähentävän isän ja lapsen yhdessäoloa arkipäivän aikana viidellä minuutilla (Yeung ym.

2001). Etenkin isän osallistuminen lapsen fyysiseen hoitamiseen on vähentynyt isän tulotason kasvaessa. Toisaalta isän tulotaso ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa ollut yhteydessä yhdessäoloon viikonloppuisin, vaan siihen ovat lähinnä vaikuttaneet äidin tulot. Mitä suurempi osuus äidin tuloilla on koko perheen ansioihin, sitä enemmän isä ja lapsi ovat yhdessä viikonloppuisin. (Yeung ym. 2001.) Koska yksinomaan isän tulotaso ei ole yhteydessä yhdessäoloon, tässä tutkimuksessa on perusteltua tarkastella perheen tulotasoa kokonaisuutena. Perheen tulotason on todettu myös olevan yhteydessä isyys- ja vanhempainloman käyttöön (Takala 2005; Lammi-Taskula 2007).

Lapsen ikä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan isän ja kolmesta kuuteen -vuotiaan lapsen yhdessä olemista. Yhdessäoloa leikki-ikäisen lapsen kanssa tarkastellaan siksi, että tässä kehitysvaiheessa lapsi alkaa kävellä ja puhua sekä ilmentää itseään enemmän ainutkertaisena yksilönä omine tahtoineen (Crockenberg 1993). Isä, joka on aikaisemmin seurannut sivussa, kun äiti syöttää, kylvettää ja vaihtaa vaippoja, saattaa huomata, että lapsen aktiivisuuden kasvaessa voi tehdä paljon asioita, jotka eivät aikaisemmin tulleet kysymykseen (Woodworth ym. 1996). Carol Brucen ja Greer Litton Foxin (1999) mukaan isän ja lapsen yhdessäolo on suurimmillaan juuri lapsen ollessa leikki-ikässä. Syyksi tähän he esittävät, että yhteiskunnassa miehet oppivat, että vastasyntyneen hoitoon osallistuminen ei ole välttämätöntä ja arvostettua, koska äiti on ensisijainen hoivan antaja. Lapsen lähestyessä murrosikää isän ja lapsen yhdessäolo vähenee, sillä nuori alkaa etsiä omaa autonomiaansa. (Bruce & Fox 1999.)

Yeungin ja kollegoiden (2001) mukaan isän sitoutuminen kokonaisuudessaan vähenee lapsen iän kasvaessa. Pienempien, alle kolmevuotiaiden lasten, kanssa isät ovat enemmän aktiivisesti yhdessä, ja tässä vaiheessa korostuu lapsen konkreettiseen hoitoon osallistuminen. Kolmesta kuuteen -vuotiaiden lasten kanssa korostuu leikkiminen. Tässä ikävaiheessa yhdessäolosta suurin osa muodostuu erilaisista tietokonepeleistä, leluilla leikkimisistä sekä mielikuvitus- ja roolileikeistä.

Lapsen sukupuoli

Lapsen sukupuolen yhteyttä isän ja lapsen yhteiseen aikaan on myös tutkittu paljon (Lundberg ym. 2007). Isät viettävät enemmän aikaa pojan kuin tyttären kanssa (Lundberg ym. 2007) ja leikkivät poikalastensa kanssa noin 20 minuuttia enemmän arkipäivän aikana (Starrels 1994; Yeung ym. 2001). Isän luonteenpiirteet eivät ole yhteydessä siihen, miten isä ja poika viettävät aikaansa, mutta sillä on yhteys isän ja tyttären yhteiseen aikaan kvalitatiivisesti. Tätä on selitetty sillä, että isän on helpompi olla vanhempana samaa sukupuolta olevalle lapselleen. (Starrels 1994.)

Toisaalta on myös esitetty tuloksia siitä, että yhdessäolon ilmapiiri, emotionaalinen sitoutuminen lapseen ja vanhemmuuden tavat vaikuttavat enemmän isän ja lapsen väliseen yhdessäoloon kuin lapsen sukupuoli tai ikä (Palkovitz 2007).

Perheeseen kuuluvien sisarusten lukumäärä

Charles D. Hoffmanin ja Michelle Moonin (1999) tutkimuksessa lasten lukumäärällä ei todettu olevan yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon. Tulosten luotettavuutta alentaa kuitenkin se, että otos koostui 447 lapsen äidistä, joten isän ja lapsen yhdessä olemista on tutkittu äitinä olemisen kautta. Isiltä itseltään kerätty tieto yhteisestä ajasta lapsen kanssa saattaisi antaa syvällisempää tietoa aiheesta (Manning & Smock 1999). Toisaalta on esitetty myös tutkimustuloksia, joiden mukaan suurempi lasten lukumäärä perheessä vähentää isän mahdollisuutta olla yksittäisen lapsen kanssa (Carlson & Furstenberg 2006). Lisäksi jos isällä on yhtäaikaaisesti useita tapoja olla isänä, esimerkiksi biologinen lapsi eri puolisoitten kanssa, sen on todettu vähentävän isän ja lapsen yhdessäolon määrää (Jarret ym. 2002).

Isän alkoholin käyttö

Alkoholin väärinkäyttö aiheuttaa suuria terveydellisiä ongelmia sekä Suomessa että muualla maailmassa (Schmidt & Barry 1995). Vanhempien alkoholinkäyttö on vakavin yksittäinen lasten pahoinvoinnin syy (Krug ym. 2005). Vuoden 1996 Lasin lapsuus -ammattilaiskartoituksen mukaan kouluissa, päiväkodeissa, neuvoloissa, seurakunnissa, lasten- ja nuorisokodeissa sekä turvakodeissa 52–97 prosenttia työntekijöistä oli tunnistanut vuoden aikana alkoholiperheiden lapsia ja keskimäärin havainnut yhdeksän vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivää lasta (Peltoniemi 2005). Kaikista aikuisista miehistä noin 30 prosenttia (naisista 10 %) ylitti alkoholin käytön riskirajan vuonna 2000. Ongelmat eivät keskity yksinomaan näkyvien suurkuluttajien tai alkoholistien perheisiin, vaan on todennäköistä, että myös tavalliset työikäiset äidit ja isät ovat lisänneet alkoholin kulutusta.

Isien alkoholin riskikäytön varhaista tunnistamista voidaan pitää tärkeänä, koska alkoholin käyttö vaikuttaa isän ja lapsen yhdessäoloon perheessä sekä laajemmin perheen terveyteen ja hyvään oloon. Todennäköisesti suurin osa vanhemmista kykenisi rajoittamaan alkoholin kulutusta, jos havahtuisi huomaamaan, että alkoholin ajoittainenkin harkitsematon käyttö voi aiheuttaa lapsille ongelmia ja pelkoja, haittaa terveydelle ja vanhempana toimimiselle, lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle sekä synnyttää ristiriitoja perheessä.

Alkoholin väärinkäyttö voidaan luokitella WHO:n luokituksen mukaisesti kolmeen väärinkäytön voimakkuutta kuvaavaan luokkaan: riskiä aiheuttavaan alkoholin kulutukseen, riippuvuusoireita aiheuttavaan kulutukseen sekä haittaa aiheuttavaa alkoholin käyttöön (World Health Organization 2000; Babor & Hig-

gins-Biddle 2001). Riskiä aiheuttavalla alkoholin käytöllä tarkoitetaan säännöllistä alkoholin käyttöä, joka jatkuessaan saattaa aiheuttaa haittaa fyysiselle tai psyykkiselle terveydelle. Merkittäviä lääketieteellisiä tai psyykkisiä oireita tai merkkejä sairaudesta ei kuitenkaan riskikäyttäjillä vielä ole. Ulkopuoliset ihmiset saattavat arvostella ja kritisoida riskikäyttäjäksi luokiteltavan henkilön alkoholin käyttöä, ja jossain tapauksissa käyttöön on liittynyt ristiriitoja perheessä, taloudellisia vaikeuksia sekä ongelmia parisuhteessa. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi perheessä tai kulttuurissa ei-hyväksytty alkoholin käyttö ei aina ole riskikäyttöä, vaan arvio todellisesta riskikäytöstä perustuu alkoholin käyttöön ja jatkuvan käytön aiheuttamaan terveydelliseen uhkaan. (World Health Organization 2000.)

Alkoholiriippuvuudesta puhutaan silloin, kun ihminen ei kykene hallitsemaan ja kontrolloimaan omaa juomistaan, juomisesta tulee yhä keskeisempi osa elämää ja alkoholia nautitaan myös aamuisin. Varsinaiseen haittaa aiheuttavaan alkoholin käyttöön liittyvät muistinmenetykset, tapaturmat, juomisen jälkeinen syyllisyyden tunne, sekä muiden huoli juomisesta. (World Health Organization 2000.)

Keskustelua juovien isien kyvystä toimia vanhempina ei ole kovinkaan paljon käyty. Ehkä syynä on, että edelleen äiti mielletään perheessä ensisijaisena vanhempana ja hoivan antajana. Alkoholia käyttävien isien on todettu olevan vähemmän sensitiivisiä vanhempia, puhuvan lapsilleen vähemmän, sitoutuvan vähemmän emotionaalisesti vanhemmuuteen sekä ilmaisevan enemmän negatiivisia tunteita verrattuna isiin, joiden alkoholin käyttö ei ole riskikulutuksen rajoilla (Edwards ym. 2006; Otten ym. 2008). Alkoholin käytön on todettu olevan yhteydessä myös parisuhteessa esiintyviin ongelmiin sekä lapsen kehityksessä ja käyttäytymisessä esiintyviin ongelmiin (Leonard & Eiden 2007). Isien alkoholinkäytöllä ja vanhempana toimimisella on todettu olevan yhteyttä myös lasten juomistapoihin (Garmiené ym. 2006; Coffelt ym. 2006; Latendresse ym. 2008; Scholte ym. 2008), joten kiinnittämällä huomiota vanhempien alkoholinkäyttöön pikkulapsiperheissä voitaneen ennaltaehkäistä myös nuorten alkoholiongelmia.

2.3 Yhteenvedo teoreettisista lähtökohdista ja rakennemallin muodostaminen

Perhehoitotieteellisen perustutkimuksen avulla kehitetään muun muassa perheiden arkea ja toimivuutta selittäviä malleja sekä niihin yhteydessä olevia tekijöitä. Näin ollen isän ja lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi voidaan sijoittaa hoitotieteellisen perustutkimuksen kenttään.

Arviot isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolosta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä ovat vaihdelleet suuresti useista eri syistä. Yleistäminen ja vertailu eri tutkimusten välillä on vaikeaa, koska isän ja lapsen yhdessäoloa selvittävät tutki-

mukset eroavat suuresti otoskokojen, lapsen iän ja käytetyn metodologian suhteen (Yeung ym. 2001). Tutkimusten soveltuvuutta ja vertailtavuutta suomalaisiin isiin ja perheisiin sekä palvelujärjestelmään tulee myös tarkastella kriittisesti. Useat tutkimukset perustuvat pieniin, paikallisesti poimituihin otoksiin, ja suuri osa tutkimuksista on kohdistunut isän ja vastasyntyneen tai pienempien lasten tutkimiseen tai isyyden tarkasteluun lapsen tarvitessa erityistukea. Tässä tutkimuksessa isän ja lapsen yhdessäoloa tarkastellaan lapsen ollessa leikki-ikäinen, koska

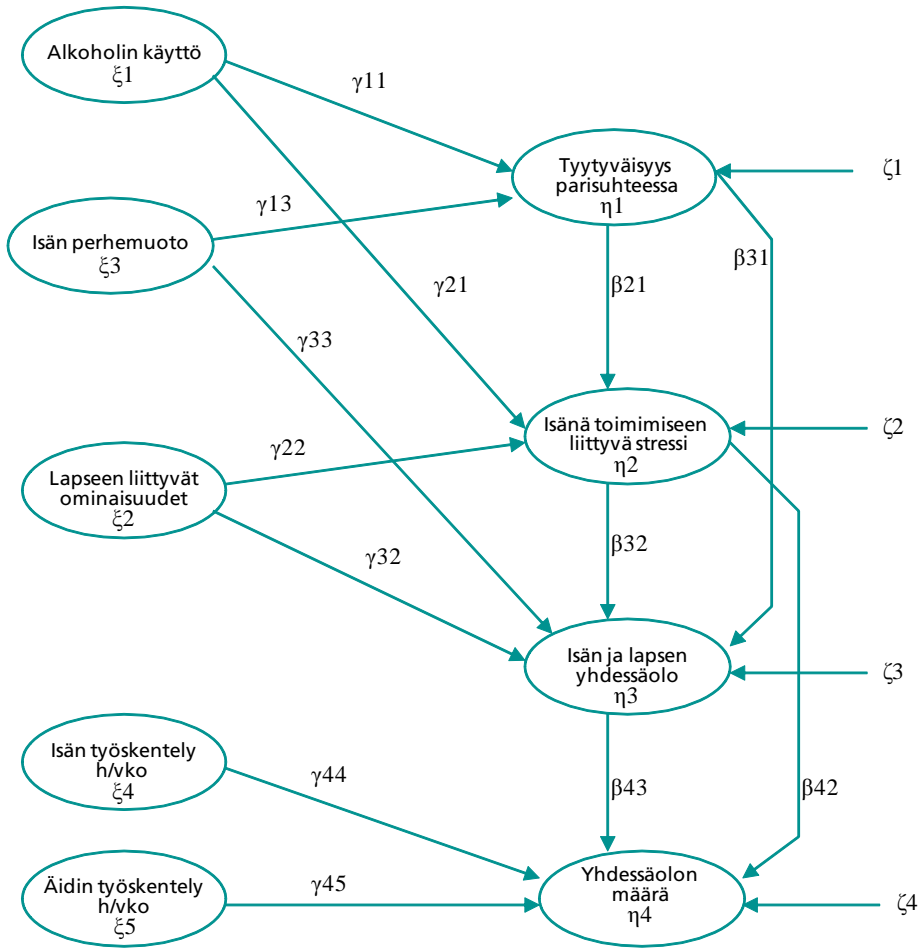
1. isän ja lapsen yhdessäolon on silloin todettu olevan suurimmillaan
2. Suomessa isän ja 3–6-vuotiaan lapsen yhdessäoloa ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä ei juuri ole tutkittu
3. parisuhdeongelmat ja avioerot ovat yleisiä pikkulapsiperheissä, mikä merkitsee aikaisempien tulosten mukaan usein haasteita isän ja lapsen väliselle suhteelle.

Aikaisemman kirjallisuuden pohjalta kehitettiin teoreettinen rakennemalli kuvaamaan isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa (kuvio 3). Jo pitkään on keskusteltu siitä, että korrelaationaalisilla poikkileikkaustutkimusasetelmilla ei voida osoittaa kausaalisuutta. Tässä tutkimuksessa on pyritty välttämään tämä rajoitus perustamalla tutkimus aikaisempaan isän ja lapsen yhdessäoloa koskevaan kirjallisuuteen, jonka avulla tutkimushypoteesit (H_1) asetettiin.

Yhdessäolon määritelmä perustuu näkemykseen, jonka mukaan siihen liittyy yhteinen toiminta lapsen kanssa, yhdessäolosta nauttiminen, potentiaalinen yhdessäolo sekä päivittäiset ristiriitatilanteet. Isän ja lapsen yhdessäolo heijastuu yhdessäolon määränä, jota voidaan mitata välillisenä ja välittömänä ajankäyttönä (H_{11}). Useiden tutkimustulosten perusteella tässä tutkimuksessa oletetaan, että perheissä, joissa puoliset ovat tyytyväisiä parisuhteeseensa, isät osallistuvat aktiivisesti lastensa hoitoon ja kasvatukseen (H_{12}). Hyvän parisuhteen oletetaan myös vähentävän isien kokemaa vanhempana toimimiseen liittyvää stressiä (H_{13}).

Vanhemmuuteen liittyvät stressitekijät on tässä tutkimuksessa käsitteellisesti jaettu lapseen sekä isään itseensä liittyviin voimavaroja kuormittaviin tekijöihin. Isyyden voimavaroja kuormittavilla tekijöillä tarkoitetaan isän vanhempana toimimisen taitoja, eristyneisyyttä, kiintymystä lapseen, omaa terveyttä, isän roolin rajoittavuutta ja omaa mielialaa. Näiden on aikaisempien tutkimusten perusteella todettu olevan yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon (H_{14}) ja sen määrään (H_{15}).

Vaikka jokainen isä kokee yhdessäolon lapsen kanssa omalla yksilöllisellä tavallaan ja parisuhde ja isänä toimimiseen liittyvä stressi ovat hyvin subjektiivisia kokemuksia, tutkimustulokset ovat osoittaneet niiden olevan riippuvaisia useista tekijöistä. Vaikka isän ja äidin työssäkäynnin yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon tarkastelevat tutkimustulokset ovat osin ristiriitaisia keskenään, oletetaan tässä tutkimuksessa sekä isän (H_{16}) että äidin (H_{17}) työssäkäynnin vaikuttavan isän ja lapsen yhteiseen aikaan.

KUVIO 3. Isän ja lapsen yhdessäoloa, vanhemmuuteen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakennemalli

Huomautus. Eksogeeniset (selittävät) muuttujat on merkitty [*ksi*]-kirjaimella (ξ) ja endogeeniset (selitettävät) [*eta*]-kirjaimella (η). Muuttujien väliset relaatiot merkitty kirjaimilla [*beta*] tai [*gamma*] sen mukaan, onko kysymyksessä kahden endogeenisen muuttujan välinen suhde (β) vai eksogeenisen ja endogeenisen muuttujan välinen suhde (γ). Indeksointitekniikkana on käytetty kohdemuuttujan ja lähtömuuttujan numerointia. Mallin mahdolliset kiinteät selittäjät (kuten lapsen sukupuoli, isän koulutus, perheen tulot sekä lasten lukumäärä), joita ei mallissa ole varsinaisesti käytetty, on merkitty [*zeta*]-kirjaimella (ζ).

Isän alkoholin käytön on todettu myös useissa tutkimuksissa olevan yhteydessä parisuhteessa esiintyviin ongelmiin (H_{18}) sekä isänä toimimiseen liittyvään stressiin (H_{19}). Tulosten mukaan isyys on myös erilaista erilaisissa perheissä. Tässä tutkimuksessa oletetaan isän perhemuodon olevan yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon (H_{110}) ja parisuhdetyytyväisyyteen (H_{111}). Lapsen liittyvillä ominaisuuksilla, kuten lapsen vaativuudella, mielialalla ja hyväksyttävyydellä, oletetaan

aikaisempien tutkimustulosten mukaan olevan yhteyttä isänä toimimiseen liittyvään stressiin (H_{112}) sekä isän ja lapsen väliseen yhdessäoloon (H_{113}).

Rakennemallin muuttujat voidaan jakaa eksogeenisiin (selittäviin) ja endogeenisiin (selitettäviin) muuttujiin. Endogeenisiä muuttujia mallissa ovat isän ja lapsen yhdessäolo sekä yhdessäolon määrä, isänä toimimiseen liittyvä stressi sekä isän tyytyväisyys parisuhteessa. Eksogeenisiä muuttujia ovat isän alkoholin käyttö, perhemuoto, lapseen liittyvät ominaisuudet sekä isän ja äidin työskentely. Lisäksi mallin kehittämisessä ja testaamisessa on huomioitu muut mahdolliset yhdessäoloa selittävät tekijät, kuten lapsen sukupuoli, isän koulutus, perheen tulot sekä lasten lukumäärä. Isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakennemallin lineaarisina taustoina ovat isänä toimimiseen liittyvä stressi ja parisuhdetyytyväisyys. Näillä muuttujilla on mallissa kahdenlainen tehtävä: selittää ja tulla selitetyksi. Rakennemalli sisältää siis useita hypoteeseja, jotka on kehitetty aikaisempien tutkimustulosten perusteella. Tarkoituksena on testata tätä mallia empiirisesti.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa ja siihen liittyviä tekijöitä kuvaava rakenneyhtälömalli, kehittää mittari yhdessäolon testaamiseksi ja arvioida mallin toimivuutta empiirisesti.

Tutkimustehtävät ovat

1. Kehittää ja testata mittari isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon mittaamiseksi (Artikkeli I ja II)
2. Kuvata, millaista isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo on, ja verrata sitä eri perherakenteissa (Artikkeli II)
3. Selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloon
  - a. Selvittää isien kokemaa vanhemmuuteen liittyvää stressiä sekä stressin yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon (Artikkeli III)
  - b. Selvittää isän tyytyväisyyttä parisuhteessa sekä tyytyväisyyden yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon (Artikkeli IV)
  - c. Selvittää taustamuuttujien yhteyttä yhdessäoloon (Artikkeli III ja IV, yhteenveto-osa)
4. Kehittää rakenneyhtälömalli isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolosta ja testata mallin toimivuutta empiirisesti (Yhteenveto-osa). Mallin kehittämisen lähtökohtana olivat seuraavat hypoteesit:

$$H_{01}: \beta_{43} = 0$$

$$H_{11}: \beta_{43} \neq 0 \text{ (Isän ja lapsen yhdessäolo lisää isän saatavillaolon määrää)}$$

$$H_{02}: \beta_{31} = 0$$

$$H_{12}: \beta_{31} \neq 0 \text{ (Isän tyytyväisyys parisuhteessa edistää isän ja lapsen yhdessäoloa)}$$

$$H_{03}: \beta_{21} = 0$$

$$H_{13}: \beta_{21} \neq 0 \text{ (Isän tyytyväisyys parisuhteessa vähentää isänä toimimiseen liittyvää stressiä)}$$

$$H_{04}: \beta_{32} = 0$$

$$H_{14}: \beta_{32} \neq 0 \text{ (Isänä toimimiseen liittyvä stressi on yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon)}$$

$$H_{05}: \beta_{42} = 0$$

$$H_{15}: \beta_{42} \neq 0 \text{ (Isänä toimimiseen liittyvä stressi vähentää isän ja lapsen välisen yhdessäolon määrää)}$$

$$H_{06}: \gamma_{44} = 0$$

$H_{16}: \gamma_{44} \neq 0$ (Isän työssäkäynti on yhteydessä isän ja lapsen välisen yhdessäolon määrään)

$$H_{07}: \gamma_{45} = 0$$

$H_{17}: \gamma_{45} \neq 0$ (Äidin työssäkäynti on yhteydessä isän ja lapsen välisen yhdessäolon määrään)

$$H_{08}: \gamma_{11} = 0$$

$H_{18}: \gamma_{11} \neq 0$ (Isän alkoholinkäyttö lisää parisuhteessa esiintyviä ongelmia)

$$H_{09}: \gamma_{21} = 0$$

$H_{19}: \gamma_{21} \neq 0$ (Isän alkoholinkäyttö lisää isyyteen liittyvää stressiä)

$$H_{010}: \gamma_{33} = 0$$

$H_{110}: \gamma_{33} \neq 0$ (Isän perhemuoto on yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon)

$$H_{011}: \gamma_{13} = 0$$

$H_{111}: \gamma_{13} \neq 0$ (Isän perhemuoto on yhteydessä isän tyytyväisyyteen parisuhteessa)

$$H_{012}: \gamma_{22} = 0$$

$H_{112}: \gamma_{22} \neq 0$ (Lapseen liittyvät ominaisuudet ovat yhteydessä isänä toimimiseen liittyvään stressiin)

$$H_{013}: \gamma_{32} = 0$$

$H_{113}: \gamma_{32} \neq 0$ (Lapseen liittyvät ominaisuudet ovat yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Metodiset lähtökohdat

Koska tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessä-oloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja parisuhdetyytyväisyyttä kuvaava malli, tarvitaan siihen tarkoitukseen kehitettyjä menetelmiä. Mallin testaamisessa käytettiin LISREL-analyysiä, joka perustuu lineaariseen rakenneyhtälömalliin (du Toit & du Toit 2001; Jöreskog & Sörbom 2001). Sitä voidaan käyttää etsittäessä latenttien, ei havaittavien eikä suoraan mitattavissa olevien muuttujien ja havaittujen muuttujien välisiä yhteyksiä. LISREL on ennen kaikkea teoriapohjaisen tutkimustyön apuväline, jossa aikaisemmat tutkimustulokset voidaan hyödyntää tehokkaasti. Menetelmän etuna on myös, että se mahdollistaa perinteisistä regressiomenetelmistä poiketen tunnettujen reliabiliteettikerrointen hyödyntämisen mallissa sekä usean ryhmän samanaikaisen analyysin (Yli-Luoma 1996; Jöreskog & Sörbom 2001). Regressiomallissa on myös mahdollista spesifioida tarkkaan erilaisten selittäjien vaikutuksia selitettävään muuttujaan. Tilanne on ongelmallinen etenkin silloin, jos jokin selittäjä vaikuttaakin selitettävään muuttujaan jonkin toisen selittäjän kautta. Monimutkaisia ilmiöitä selitettäessä, kuten isän ja lapsen yhdessäoloa, voidaan usein olettaa näin olevan.

Rakenneyhtälömallien suomenkielinen terminologia on osin sekavaa. Osassa tutkimuksissa puhutaan rakenneyhtälömalleista, polkumalleista, LISREL-malleista tai SEM-analyyseista (structural equation modeling). Tässä tutkimuksessa käytetään yleisnimitystä rakenneyhtälömalli, koska aineisto pyritään kuvaamaan lineaaristen yhtälöryhmien avulla.

Rakenneyhtälömallin muodostaminen on monivaiheinen prosessi, joka eteni seuraavien vaiheiden mukaisesti:

1. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakennemallin kehittämisen aikaisemman kirjallisuuden perusteella
2. Mittamallin kehittäminen, joka kuvataan luvussa 4.3.2. Mittamallissa kuvataan latenttien muuttujien ilmenemistä mitattavilla muuttujilla, toisin sanoen latenteille muuttujille on löydettävä ja kehitettävä sopivat mittarit. Luvussa 4.2 ja artikkelissa I on kuvattu isän ja lapsen yhdessäoloa arvioivan mittarin kehittäminen sekä muut käytetyt mittarit ja niiden luotettavuus
3. Mallin estimointi. Rakenneyhtälömallin sopivuuden ja hyvyyden arviointi on esitetty luvussa 4.3.2.

4.2 Kohderyhmä, aineiston hankinta ja vastausaktiivisuus

Tutkimus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa (aineisto I) kehitettiin ja pilotoitiin isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa arvioiva mittari sekä arvioitiin tarkemmin isän ja lapsen yhdessäoloa erilaisissa perheissä (artikkelit I ja II). Tutkimuksen toisessa vaiheessa kerättiin laajempi aineisto (aineisto II) isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakenneyhtälömallin testaamiseksi ja kehittämiseksi (artikkelit III, IV ja yhteenveto-osa).

4.2.1 Aineisto I otoksen muodostaminen

Tutkittavien perusjoukon muodostivat vuonna 1995, 1996 ja 1997 syntyneiden lasten isät, jotka asuivat touko-kesäkuussa 2001 Tampereen alueella. Lapset olivat tutkimusajankohtana kolmesta kuuteen -vuotiaita. Mieshenkilöitä, joiden kotikunta poimintahetkellä oli Tampere, äidinkieli suomi ja joilla oli 1.1.1995–31.12.1997 syntynyt lapsi, oli yhteensä 4 090 (Tampereen maistraatin väestötietorekisteri 2001). Muina valintakriteereinä oli, ettei mies kuulunut laitospöestöön ja ettei hänellä ollut suoramarkkinointi- tai turvakieltoa. Tampereen maistraatin ylläpitämästä väestötietorekisteristä poimittiin yksinkertaisella satunnaisotannalla 400 kyseiset ehdot täyttävää miestä, mikä oli 10 prosenttia pääjoukosta.

Lähetetyistä 400 lomakkeesta palautui määräaikaan mennessä 192. Yhtä miestä postilaitos ei tavoittanut. Palautus- ja vastausprosentti oli 48 prosenttia. Vaikka Denise F. Politin ja Bernadette Hunglerin (1999) mukaan moniin tarkoituksiin edellytetään vähintään 60 prosentin vastausaktiivisuutta, voidaan vastausprosenttia pitää tässä yhteydessä välttävänä. Suomalaista vertailupohjaa ei vastaavanlaiselle strukturoidun kyselyn avulla tehdyille tutkimukselle löydy, mutta esimerkiksi Hollannissa tehdyssä tutkimuksessa on jouduttu tyytymään 40 prosentin vastaus tasoon (Gerris ym. 1997). Marjaana Pelkonen totesi jo 1994 omassa tutkimuksessaan, että isien vastausaktiivisuus näyttää vuosien myötä vähentyneen. Usein vastausprosentti jää alhaisemmaksi yksityisten henkilöiden tekemissä tutkimuksissa verrattuna virallisten organisaatioiden teettämiin tutkimuksiin.

Aineisto kerättiin touko-kesäkuussa 2001. Lomakkeiden alkaessa palautua kävi ilmi, että väestötietorekisteristä saadut nimi- ja osoitetiedot eivät täyttäneet kaikkia otannalle asetettuja poimintaehtoja. Poimintakriteerinä oli virheellisesti edellytetty biologista isyyttä, samassa osoitteessa asumista leikki-ikäisen lapsen kanssa sekä huoltajuutta, jolloin muun muassa eronneet isät jäivät otannan ulkopuolelle. Tätä otannassa tapahtunutta systemaattista virhettä pyrittiin vähentämään lähettämällä uusi kysely 200 eronneelle isälle. Tiedot saatiin Tampereen maistraatin väestörekisteristä ja lähdeaineistona käytettiin Tampereen kaupungin sosiaali- ja

terveystoimen sopimuksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuosilta 1997–2001. Näitä sopimuksia oli yhteensä 4 628, ja niistä poimittiin satunnaisesti 200 isän nimi- ja osoitetiedot. Osoitetiedot päivitettiin väestötietojärjestelmästä 28.5.–31.5.2001. Muilta osin poimintaehdot noudattelivat alkuperäisen otannan kriteereitä.

Eronneille isille osoitettu kysely toteutettiin kesä-heinäkuussa 2001. Väestötietojärjestelmästä oli saatu 200 isän nimi- ja osoitetiedot. Viiden isän tiedot olivat edustettuina kahdesti, ja 12 miestä oli ulkomaalaisia. Lomakkeet postitettiin näin ollen 185 eronneelle miehelle. Posti ei tavoittanut kahdeksaa isää, ja 128 isää jätti vastaamatta. Palautus- ja vastausprosentti oli siis heikko, vain 27 prosenttia. Heikko vastausprosentti ei voi olla vaikuttamatta alentavasti tulosten yleistettävyyteen. Toisaalta on ymmärrettävää, että isät, jotka ovat eronneet ja tapaavat lastaan vain harvoin, eivät ehkä halua osallistua isän ja lapsen yhdessäoloa koskevaan tutkimukseen. Kolmessa lomakkeessa oli maininta siitä, että lomakkeeseen vastaaminen oli koettu vaikeana ja ahdistavana, koska itsellä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa tapaamisiin ja yhdessäoloon lapsen kanssa. Vastaamatta jättäneille isille ei lähetetty muistutuskirjettä tai uusintakyselyä, sillä uusi kyselylomake olisi saattanut olla tunkeileva ja lisätä isän kokemaa ahdistusta. Saattaa olla myös mahdollista, että vastaamatta jättäneet miehet eivät kokeneet itseään vastuulliseksi isiksi ja jättivät osittain siitä syystä osallistumasta tutkimukseen.

Alhaisen vastausprosentin vuoksi myös pilottitutkimuksen esitestaukseen osallistuneet 30 isää päätettiin ottaa mukaan tutkimukseen. Koska heistä osaa haastateltiin ja osassa lomakkeissa oli paljon puuttuvia tietoja, heistä mukaan lopulliseen aineistoon hyväksyttiin 24 isän vastaukset. Kokonaisuudessaan aineisto I muodostuminen ja kato on esitetty kuviossa 4 (s. 57).

4.2.2 Aineisto II otoksen muodostaminen

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittämiseksi kerättiin uusi aineisto vuonna 2003. Tutkittavien perusjoukko muodostui 3–6-vuotiaiden lasten isistä Suomessa (N = 130 960). Isiä koskevat henkilö- ja osoitetiedot poimittiin väestörekisteristä yksinkertaisella satunnaisotannalla. (Taulukko 3.) Sisäänottokriteerit olivat:

1. Lapsen liittyvät kriteerit: lapsi on syntynyt vuonna 1997–1999, lapsi on elossa, lapsella ei ole turvakieltoa.
2. Lapsen ja isän suhteeseen liittyvät kriteerit: isällä on henkilötunnus, isä ei ole ottolapseksi annetun lapsen isä eikä puretun ottolapsisuhteen ottoisä, lapsen ja isän suhde ei ole tuntematon.
3. Isään liittyvät kriteerit: isä on elossa, hänellä on vakinainen osoite Suomessa, isän äidinkieli on suomi, isällä ei ole suoramainonta- tai turvakieltoa, isällä ei ole tilapäistä tai vakinaista laitospaikkaa.

TAULUKKO 3. Otanta-asetelmakehikko: tutkimukseen osallistuvat isät

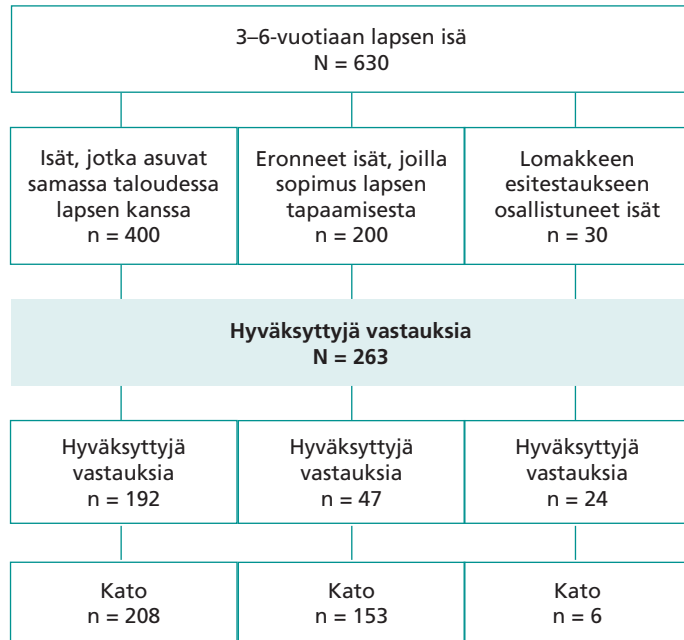
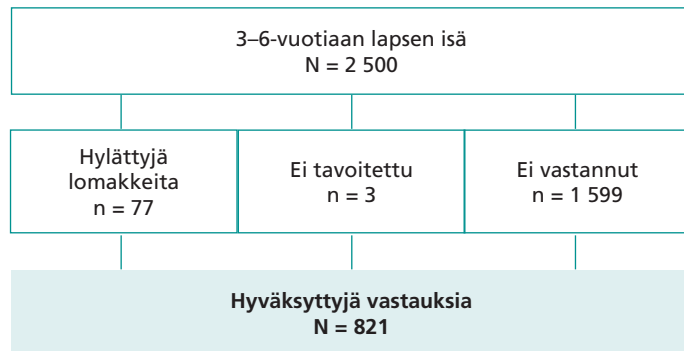
Otanta-asetelman osatekijät	Toteutus
Tavoite	Arvioida isien ja 3–6-vuotiaiden lasten yhdessäoloa siten, että on hyvin epätodennäköistä, että arvioinnissa oleva virhe olisi 5 %:a suurempi
Perusjoukko	Suomessa asuvat 3–6-vuotiaiden lasten isät (N = 130 960) Kehikkoperusjoukko: 1997–1999 syntyneet elossa olevat lapset
Kehikon luonne	Väestötietorekisteri
Otantayksikön luonne	Alkeisyksikkö: 3–6-vuotiaiden lasten isät Ei ryppäitä
Asteisuus	Yksiateinen: 3–6-vuotiaiden lasten isät
Vaiheisuus	Yksivaiheinen
Osittaminen	Ei ositteita
Otoksen allokointi eli kiintiöinti	Ei kiintiöintiä
Poiminta-menetelmä	Yhtä suuriin todennäköisyyksiin perustuva menetelmä, yksinkertainen satunnaisotanta
Estimointi	Father-Child Instrument -mittariin perustuvat voimalaskelmat. Mikäli 80 %:n voimakkuus käytetyllä mittarilla halutaan saavuttaa, vaaditaan 95 %:n merkitsevyystasolla otoskooksi N = 90.
Otoskoko	N = 2 500

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa haluttiin pyrkiä varmistamaan riittävä otoskoko, jotta halutun suuruinen vaikutus isän ja leikki-ikäisen lapsen välisessä yhteistyössä voidaan osoittaa tilastollisesti merkitseväksi. Otoksoon laskemiseksi määritettiin etukäteen haluttu efektin suuruus, merkitsevyystaso ja voimakkuus. Aikaisemmin toteutetun aineistonkeruun perusteella tiedettiin yhdessäoloa kuvaavien muuttujien keskiarvot ja -hajonnat tutkimukseen osallistuneiden isien osalta (artikkeli I). Keskiarvojen vertailussa efektin suuruudeksi saatiin 0,5 summapistettä (ka 5,18–ka 4,68), kun asteikko oli 1–6. Tällä keskiarvon erolla voidaan myös ajatella olevan käytännössä merkityksellistä eroa isän ja lapsen yhdessäolossa. Efektin suuruus muunnettiin standardoituun, mitta-asteikosta riippumattomaan muotoon jakamalla em. termi keskihajonnalla, jolloin varsinaiseksi efektin suuruudeksi (ES) muodostui 0,6. Jacob Cohenin (1988) mukaan tämä tarkoittaa hieman keskinkertaista suurempaa efektiä. (Cohen 1988; Erdfelder ym. 1996; Faul ym. 2007.)

Tutkimukselle hyväksyttiin 95 prosentin merkitsevyystaso ($\alpha = 0.05$) ja voimakkuudeksi yleisesti hyväksytty 80 prosenttia, mikä vastaa 20 prosentin todennäköisyyttä tyypin II virheelle. Varsinainen a priori -tyyppisen voimakkuusanalyysin laskenta suoritettiin Edgar Erdfelderin ja kollegoiden (1996) kehittämällä

Aineisto I

Artikkelit I, II

Aineisto II Artikkelit II, III, IV ja
yhteenvedo-osa

KUVIO 4. Aineistot

A General Power Analysis (GPOWER) -ohjelmalla. (Faul ym. 2007.) Merkitsevyystesti määriteltiin kaksisuuntaiseksi, sillä erot isän läsnä- ja yhdessäolon suhteen voivat olla joko suurempaan tai pienempään. Mikäli 80 prosentin voimakkuus käytetyllä mittarilla halutaan saavuttaa, vaaditaan 95 prosentin merkitsevyystasolla otoskooksi 90 ryhmää kohden.

Koodatut kyselylomakkeet, jotka sisälsivät varsinaiset mittarit sekä postimerkillä varustetut palautuskuoret, lähetettiin postitse 2 500 suomalaiselle leikki-ikäisen lapsen isälle kesäkuussa 2003. Postilaitos ei tavoittanut kolmea miestä, ja sen lisäksi palautui 77 lomaketta tyhjänä. Lopullinen vastausprosentti oli 33 prosent-

tia (N = 821) ilman muistutuskirjeitä. Vaikka muistutuskirjeillä olisi kenties ollut mahdollista nostaa isien vastausaktiivisuutta, niitä ei tässä tutkimuksessa haluttu käyttää eettisistä syistä. Aineisto I keruun yhteydessä tuli jo esille, että etenkin isät, jotka eivät asu lapsensa kanssa samassa taloudessa ja jotka eivät voi olla lapsensa kanssa yhdessä niin paljon kuin itse haluaisivat, ovat saattaneet kokea kyselyn tunteita herättävänä ja jopa ahdistavana.

Katoanalyysissa vertailtiin otoksen ja perusjoukon isien vastaavuutta niiden keskeisten rakennetekijöiden osalta, joista tiedot olivat saatavilla. Väestörekisteristä oli käytettävissä isien ikä-, asuinpaikka- ja ammattitiedot sekä tiedot siviilisäädystä, talouteen kuuluvien henkilöiden lukumäärästä ja lapsen huoltajuudesta katoanalyysia varten. Katoanalyysissa ilmeni, että tutkimukseen jättivät vastaamatta tavanomaista useammin eronneet tai naimattomat leikki-ikäisen lapsen isät χ^2 (3, N = 2 500) = 21,10, $p < .001$ sekä isät, jotka eivät asuneet samassa taloudessa lapsensa kanssa χ^2 (1, N = 2 500) = 28,11, $p < .001$. Verrattuna koko populaatioon tutkimukseen osallistuneiden isien perheissä oli enemmän lapsia (ka 2,4 lasta, kun populaation vastaava ka 1,6–1,9 lasta). Tutkimukseen olivat myös vastanneet oletettua useammin leikki-ikäisen pojan isät (53 % poikia, kun populaatiossa poikien osuus oli 51 %). (Tilastokeskus 2007.) Nämä seikat on otettava huomioon pohdittaessa saatujen tulosten yleistettävyyttä ja aineiston edustavuutta.

4.3 Mittarit ja niiden luotettavuus

4.3.1 Isän ja lapsen yhdessäolon mittari

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa arvioiva mittari kehitettiin tätä tutkimusta varten (artikkeli I). *The Father-Child Instrument* (FCI) sisältää 33 kuusiportaista LIKERT-asteikollista (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä) väittämää, joiden avulla arvioidaan neljää yhdessäolon ulottuvuutta: isän ja lapsen yhteistä toimintaa, isän asennoitumista lapseensa ja yhdessäoloon, potentiaalista yhdessäoloa sekä yhdessäoloon liittyviä ristiriitatilanteita. Isän ja lapsen yhteistä toimintaa kuvaavat kahdeksan väittämää liittyvät lapsen kanssa leikkimiseen, yhteisiin luku- ja ateriointitilanteisiin, nukkumaan menoon liittyviin toimiin, ulkoiluun, sylissä pitämiseen, lapsen kanssa keskusteluun sekä lapsen tarpeisiin vastaamiseen. Yhdessäolosta nauttimista mittaavien 12 väittämän avulla selvitetään isän asennoitumista lapseen ja yhdessäolon luontevuuteen ja helppouteen. Potentiaalista yhdessäoloa kuvaavat neljä väittämää liittyvät lapsen huomioimiseen omissa askareissa. Neljäs yhdessäoloon liittyviä ristiriitoja mittaava osio sisältää väittämiä, jotka liittyvät rajojen asettamiseen, lapsen kanssa riitelystä, maltin menettämiseen sekä hankaluuteen tehdä omia asioita lapsen vuoksi. Osioiden summapistemäärät vaihtelevat

nollasta kuuteen siten, että suuremmat arvot tarkoittavat suurempaa yhdessäolon määrää tai positiivisempaa suhtautumista yhdessäoloon. Näiden lisäksi FCI sisältää neljä strukturoitua kysymystä, joiden avulla arvioidaan isän välillistä ja välitöntä läsnäolon määrää tunteina tavallisen arkipäivän sekä viikonlopun jommankumman päivän aikana.

Mittarin luotettavuudesta ja toimivuudesta on raportoitu artikkelissa I. Sisäistä johdonmukaisuutta kuvaavat Cronbachin alpha -kertoimet on esitetty taulukossa 4. Niitä voidaan pitää sangen hyvinä ja uudelle mittarille korkeina (Polit & Hungler 1999).

TAULUKKO 4. FCI-mittarin reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella

Oso	Väittämien lkm	Aineisto I (n = 263) α	Aineisto II (n = 821) α
Yhteinen toiminta lapsen kanssa	8	0,82	0,76
Isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon	12	0,82	0,78
Potentiaalinen yhdessäolo	4	0,70	0,64
Yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet	5	0,74	0,71

4.3.2 Vanhempana toimimiseen liittyvän stressin mittaaminen

Vanhemmuuteen ja isänä toimimiseen liittyvää stressiä arvioitiin Parenting Stress Index (PSI) -mittarin osioiden avulla. Mittarin kehittämisen tarkoituksena on ollut löytää ja arvioida niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä toimimattomaan vanhemmuuteen, ja se pohjautuu vanhempien kokemuksiin äitinä ja isänä toimimisesta. PSI-mittaria on kehitelty 1980-luvulta alkaen ja sen validiteettia ja reliabiliteettia on kehitetty ja testattu useita kertoja faktorianalyyysien sekä Cronbachin alpha -kertoimen avulla. (Abidin 1995.) (Taulukko 5.) Mittari on ollut erittäin laajassa kansainvälisessä käytössä, ja sitä on käytetty yli 300 tutkimuksessa eri maassa. Mittari on käännetty yhdeksälle eri kielelle, myös suomeksi. Suomessa mittaria on käytetty osittain arvioitaessa äitiyteen liittyviä stressitekijöitä (Tarkka 1996), ja suomenkielisen käännöksen toimivuutta ja luotettavuutta on myös testattu äitien osalta. Isien osalta PSI-mittaria testataan ensimmäistä kertaa Suomessa. Kansainvälisestiisiin kohdistuvia tutkimuksia, joissa on käytetty PSI-mittaria kokonaisuutena tai osittain, on yli 40. Mittari on osoittautunut universaaliksi ja validiksi kulttuurista riippumatta, ja sen on todettu sopivan tutkimuksiin, joissa tarkoituksena on tutkia van-

hempien kokeman stressin vaikutusta vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen sekä muihin psykologisiin muuttujiin.

PSI-mittari on suunniteltu siten, että molemmat vanhemmat voivat täyttää sen joko yhdessä tai erikseen. Se soveltuu käytettäväksi yhden kuukauden – 12-vuoden ikäisen lapsen vanhemmille. PSI on itsetäytettävä 101 kysymystä sisältävä mittari, joka jakautuu lasta sekä vanhempana toimimista luonnehtiviin osioihin. Isän kokemaa vanhemmuuteen liittyvä stressiä arvioidaan seitsemän osion avulla. Osiot liittyvät isän mielialaan, kiintymykseen lapseen, isän roolin rajoittavuuteen, taitoihin ja kykyyn toimia vanhempana, eristyneisyyteen, kumppaneiden väliseen suhteeseen sekä isän terveyteen. Lapsen ominaisuuksia tai stressiä, joka liittyy lapsen ominaisuuksiin, voidaan arvioida kuudessa osiossa, jotka ovat: lapsen mukautuvuus, hyväksyttävyys, vaativuus, mieliala, ylivilkkaus sekä lapsen toimiminen vanhempien kasvattajana. (Abidin 1995.)

Tässä tutkimuksessa ei käytetty mittaria kokonaisuudessaan. Teoreettisen viitekehityksen perusteella valittiin tutkimukseen mukaan kuusi isän kokemaa stressiä mittaavaa osiota ja kolme lapsen ominaisuuksia kuvaavaa osiota. Osiot valittiin sen perusteella, miten ne soveltuvat leikki-ikäisen lapsen isälle vastattaviksi. (Taulukko 5.) Kysymykset olivat järjestysasteikollisia LIKERT-tyyppisiä samanmielisyyden astetta (täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä) arvioivia viisiportaisia väittämiä. Kunkin mittarin osion pistemäärät laskettiin yhteen. Raja-arvot muodostettiin manuaalisia esitettyjen suositusten mukaisesti. (Abidin 1995.) Suositukset perustuvat useisiin testauksiin.

TAULUKKO 5. PSI-mittarin osioiden reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella

Osio	Väittämien lkm	Normatiivinen otos (Abidin 1995) α	Aineisto II (N = 821) α
Lapseen liittyvät ominaisuudet			
Lapsen mieliala	5	0,70	0,65
Lapsen hyväksyttävyys	7	0,76	0,47
Lapsen vaativuus	9	0,73	0,60
Isään liittyvät ominaisuudet			
Kyky toimia vanhempana	9	0,83	0,77
Kiintymys lapseen	7	0,75	0,55
Isän roolin rajoittavuus	7	0,79	0,63
Isän mieliala	5	0,84	0,72
Eristyneisyys	5	0,82	0,77
Terveys	3	0,70	0,58

Tässä tutkimuksessa käytettyjen osioiden sisäinen johdonmukaisuus noudattelee kohtalaisen hyvin Richard R. Abidinin (1995) esittämien tutkimustulosten osioiden reliabiliteetteja. Erot reliabiliteettikertoimissa saattavat selittyä kulttuuri-silla eroilla sekä sillä, että normatiivinen aineisto painottuu molemmilta vanhemmilta kerättyihin tietoihin.

4.3.3 Parisuhdetytyväisyyden mittaaminen

Marital Satisfaction Inventory, Revised (MSI-R) on Douglas K. Snyderin (1997) kehittämä mittari, jonka osioiden avulla arvioidaan avioliitossa tai parisuhteessa esiintyviä ristiriitoja. Mittarin osioiden avulla voidaan selvittää parisuhteen sellaisia ulottuvuuksia, joiden on todettu olevan yhteydessä perheenjäsenen tai koko perheen kokemiin ongelmiin, kuten depression, päihteiden väärinkäyttöön tai vaikeuksiin lasten kanssa. MSI-R on itsetäytettävä 150 oikein-väärin-väittämää sisältävä mittari, joka on jaettu 11 osa-alueeseen: tunneperäinen kommunikaatio, rooliorientaatio, ongelmanratkaisu, aggressio, perheen historiassa esiintyneet vaikeudet, yhteinen aika, tyytymättömyys lasten kanssa, rahan käyttöön liittyvät erimielisyydet, lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat, seksuaalinen tyytymättömyys ja yleinen stressi. Tässä tutkimuksessa ei käytetty mittaria kokonaisuudessaan sen pituuden vuoksi. Mittarista valittiin 10 osiota (taulukko 6) sen perusteella, miten ne sopivat isälle yksin vastattaviksi sekä miten osion ominaisuutta voitiin perustella aikaisemman isän ja lapsen yhdessäoloon ja isän saatavuuteen liittyvän kirjallisuuden perusteella. MSI-mittaria on testattu yli 2 000 ihmisellä ja se on käännetty englanniksi sekä espanjaksi. Näytöä mittarin osioiden validiteetista ja reliabiliteetista on löydettävissä useista tutkimuksista (Wills & Snyder 1982; Snyder 1997). Tätä tutkimusta varten valitut mittarin osiot käännettiin englannista suomen kielelle käyttäen asiantuntijaraatia sekä käännös-takaisinkäännös-menetelmää. Käännöksen ja takaisinkäännöksen suorittivat kaksi toisistaan riippumatonta kielenkääntäjää.

TAULUKKO 6. MSI-R-mittarin osioiden reliabiliteetti Cronbachin alpha -kertoimen perusteella

Osio	Väittämien lkm	Sisäinen johdonmukaisuus (Snyder 1997) α	Aineisto II (n = 821) α
Seksuaalinen tyytymättömyys	13	0,84	0,90
Sovinnaisuus	10	0,83	0,85
Yleinen stressi	22	0,93	0,91
Tunneperäinen kommunikaatio	13	0,85	0,85
Ongelmanratkaisu	19	0,89	0,81
Aggressio	10	0,81	0,82
Yhteinen aika	10	0,80	0,77
Rahan käyttöön liittyvät erimielisyydet	11	0,79	0,68
Tyytymättömyys lasten kanssa	11	0,70	0,58
Lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat	10	0,78	0,54

4.3.4 Taustamuuttajat

Taustamuuttajien määrittelyssä käytettiin hyväksi luvussa kaksi esitettyä yhdessä-oloon liittyvää kirjallisuutta. Mukaan tutkimukseen otettiin ne taustamuuttajat, joilla aikaisempien tutkimusten perusteella voitiin olettaa olevan yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon perheessä. Lisäksi niiden avulla voitiin arvioida ja sulkea pois mahdollisia sekoittavia tekijöitä arvioitaessa yhdessäoloon liittyviä tekijöitä ja niiden välisiä suhteita. Taustamuuttajat olivat isän ikä, perherakenne, kolmesta kuuteen vuotiaan lapsen isän ja äidin työssäkäynti, isän koulutustaso (akateeminen koulutus, ei-akateeminen koulutus, ei ammattikoulutusta) ja perheen käytettävissä olevat tulot (pienituloisen perheen yhteenlasketut tulot 1 500 €/kk tai vähemmän, keski- ja hyvätuloisten perheen tulot yli 3 500 €/kk). Lisäksi kysyttiin lapsen sukupuolta ja perheeseen kuuluvien lasten ikää ja lukumäärää. Isän ja äidin työssäkäyntiä selvitettiin kysymällä, kuinka monta tuntia isä tai äiti työskentelee ansiotyön vuoksi keskimäärin viikossa (mukaan lukien ylityöt ja työn tekemisen kotona).

Perherakennetta mittaavassa osiossa selvitettiin yhteensä kahdeksan kysymyksen avulla, keitä isä katsoi kuuluvaksi omaan perheeseensä, montako jäsentä perheeseen kuului, mikä on isän juridinen suhde lapsiin ja mikä on perhesuhde tutkimushetkellä. Perhesuhteista selvitettiin avo- tai avioliiton pysyvyyttä, samassa taloudessa asumista leikki-ikäisen lapsen kanssa sekä eronneiden isien osalta huoltajuus- ja tapaamisjärjestelyjä. Aineiston keruun toisessa vaiheessa perhemuotoa mittaavasta osiosta käytettiin lyhennettyä versiota, jolloin selvitettiin neljän kysymyksen avulla, keitä isän perheeseen kuului, isän perhesuhdetta, samassa taloudessa asumista sekä eronneiden isien osalta huoltajuusjärjestelyjä. Isän perhesuhdetta mittaavasta viisiluokkaisesta kategorisesta muuttujasta muodostettiin uusi dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, silloin kun kyseessä on avo- tai avioliitto, ja arvon 0 tilanteessa, jossa isä ei elä vakituksessa parisuhteessa.

Isän alkoholin käyttöä mitattiin Maailman terveysjärjestön WHO:n kehittämällä Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT)-mittarilla. Kehittämistyön lähtökohtana on ollut löytää perusterveydenhuoltoon toimiva mittari, jonka avulla voitaisiin tunnistaa alkoholin riskikuluttajat jo varhaisessa vaiheessa (Babor ym. 1992). Kehittämistyö on alkanut 1982 ja siitä lähtien AUDIT-mittaria on kehitetty ja testattu kymmenessä eri kansallisuudessa (Schmidt & Barry 1995; McCann ym. 2000; Kelly & Donovan 2001). AUDIT-mittari on itsetäytettävä 10 kysymystä sisältävä mittari, jonka avulla voidaan arvioida alkoholin käyttöä, alkoholin käyttöön liittyviä ongelmia ja riippuvuutta alkoholista. Mittari on aikaisemmin käännetty suomen kielelle ja sitä on käytetty myös suomalaisissa tutkimuksissa (Holmila 1994 ja 1997). Helsingin sosiaaliviraston päihdeasiaintoimisto toteutti vuosina 1995–2000, aluksi yksin sittemmin yhdessä Tampereen, Espoon, Vantaan ja Porvoon ehkäisevän päihdetyön yksiköiden kanssa viestintäkampanjaa ”10 henkilökohtaista kysymystä alkoholinkäytöstä” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004). Lisäksi mittari on ollut laajassa käytössä perusterveydenhuollossa, esimer-

kiksi Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiössä. AUDIT-mittari sisältää myös kliinisiin fyysisiin ja laboratoriomittauksiin sekä traumahistoriaan perustuvan osion, jota ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa käytetty sen tutkimusasetelmaan soveltumattomuuden vuoksi.

Juomisen ja käytetyn alkoholin määrään liittyviä kysymyksiä on kolme, kolme kysymystä koskee riippuvuutta alkoholista ja neljän kysymyksen avulla selvitetään niitä ongelmia ja psykologisia reaktioita, joita alkoholin käyttö on aiheuttanut. Kaikki mittarin sisältämät muuttujat ovat järjestysasteikollisia. Kysymyksiin vastataan valitsemalla viidestä vastausvaihtoehdosta omaa tilannetta lähinnä vastaava vaihtoehto. Vastausvaihtoehdot on pisteytetty nolasta (tarkoittaa hyvin vähäistä alkoholin käyttöä tai raittiutta) neljään (edustaa toistuvaa juomista ja vahingoittavaa alkoholin käyttöä). Mittarin avulla pyritään selvittämään leikki-ikäisen lapsen isän alkoholin käyttöä. Eri osioista saadut pistemäärät lasketaan yhteen, jolloin saadaan kokonaispistemäärä (mahdollinen vaihteluväli 0–40), joka ilmaisee isän alkoholin käyttöä. Pistearvoa kahdeksan on useissa eri tutkimuksissa suositettu raja-arvoksi riskijuomisen ja haittaa aiheuttamattoman alkoholin käytön välille. Myös muita suosituksia raja-arvoiksi on esitetty ja joissain tutkimuksissa on riskijuomisen rajana pidetty yli 10 pistettä. Tässä tutkimuksessa on päädytty pitämään raja-arvona kahdeksaa pistettä, jolloin kahdeksan tai sitä enemmän pisteitä saaneet isät luokitellaan alkoholin riskikäyttäjiksi.

Mittarin sisäistä johdonmukaisuutta arvioitaessa Cronbachin alpha -kertoimet ovat aikaisemmissa tutkimuksissa olleet 0,72 (Wennberg 1996). Koska mittari sisältää lukumäärällisesti vähän muuttujia, ovat riskikäyttöä, riippuvuutta ja haittaa aiheuttavaa käyttöä mittaavien osioiden alphakertoimet jääneet joissain tapauksissa sangen alhaisiksi. Peter Wennbergin (1996) tutkimuksessa raportoitii ensimmäisessä osiossa 0,62, toisessa 0,42 ja kolmannessa 0,66 Cronbachin alfoja. Tässä tutkimuksessa väittämien homogeenisuutta voitiin pitää hyvänä, kun Cronbachin alphakerroin on 0,77. Taulukossa 7 on esitetty mittarin sisältämien väittämien korrelaatioita aikaisemmissa tutkimuksissa.

TAULUKKO 7. AUDIT-mittarin väittämien korrelaatiot aikaisemmissa tutkimuksissa

Audit väittämä	Kh		Väittämän korrelaatio kokonais-korrelaatioon (r)	
	1	2	1	2
Kuinka usein juo alkoholia	0,47	0,78	0,72	0,52
Kuinka monta annosta	0,91	1,11	0,94	0,63
Kuinka usein on juonut kerralla enemmän kuin 6 annosta	0,88	0,89	0,86	0,77
Pystyykö lopettamaan juomisen	0,36	0,44	0,34	0,45
Onko juomisen takia jäänyt asioita tekemättä	0,21	0,39	0,43	0,50
Tarvitseeko alkoholia aamulla	0,00	0,19	0,00	0,27
Syylisyys juomisen jälkeen	0,45	0,53	0,62	0,49
Muistikatkot	0,24	0,44	0,61	0,57
Tapaturmat	0,15	0,64	0,33	0,45
Läheisten huolestuneisuus juomisesta	0,19	0,78	0,34	0,57

Huomautus: 1 = Schmidt & Barry 1996, 2 = Wennberg 1996.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksen tilastollisten analyysimenetelmien kuvaus voidaan jakaa kahteen alalukuun. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan aineiston kuvauksessa käytettyjä menetelmiä, ja toisessa alaluvussa keskitytään isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan rakenneyhtälömallin testaamiseen empiirisellä aineistolla.

4.4.1 Aineiston kuvauksessa käytetyt menetelmät

Aineisto analysoitiin SPSS for Windows 16.0 -ohjelman avulla. Aineiston tallennusvaiheessa tapahtuneiden mahdollisten virheiden korjaamiseksi aineistosta laskettiin sitä kuvaavia tunnuslukuja, kuten keskiarvot, -hajonnat sekä minimi- ja maksimi-arvot. Puuttuvia arvoja ei korvattu, minkä vuoksi otoskoot vaihtelevat jonkin verran. Puuttuvia tietoja esiintyi aineistossa 4,58 prosenttia, ja niiden korvaamista harkittiin käyttämällä imputoitua dataa, jossa puuttuvat tiedot korvattiin käyttämällä suurimman uskottavuuden menetelmään perustuvaa EM (Expectation Maximization) -algoritmia. Imputoinnin yhteydessä laskettu McDonaldin-Kreitmanin MCAR (Missing Completely At Random) -testi osoitti, että puuttuvat tiedot esiintyivät aineistossa täysin satunnaisesti. Koska puuttuvia tietoja esiintyi alle 5 prosenttia aineistosta ja tutkijoiden keskuudessa on esitetty erilaisia mielipiteitä niiden korvaamisesta, päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan puuttuvat tiedot jätettiin korvaamatta. (Little 1988; Jöreskog & Sörbom 2001.)

Koska lomake sisälsi sekä positiivisessa että negatiivisessa muodossa esitettyjä väittämiä, ne käännettiin ennen reliabiliteettitestausta ja varsinaisen analyysin suorittamista samansuuntaisiksi.

Nominaalisasteikolliset selittävät muuttujat luokiteltiin uudelleen välttämällä liian pieniä (< 30) luokkia. Teorian ja aineistonkeruun I vaiheessa suoritettua eksploraatiivisen faktorianalyysin perusteella (artikkeli I) muodostettiin yhdessäolaa, isän alkoholinkäyttöä, isän kokemaa vanhemmuuteen liittyvää stressiä sekä isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavat summamuuttujat. Summamuuttujat luokiteltiin mittarien kehittäjien ohjeiden mukaisesti ja FCI-mittarissa kyseisen jakauman keskilukujen ja kvartiilien perusteella.

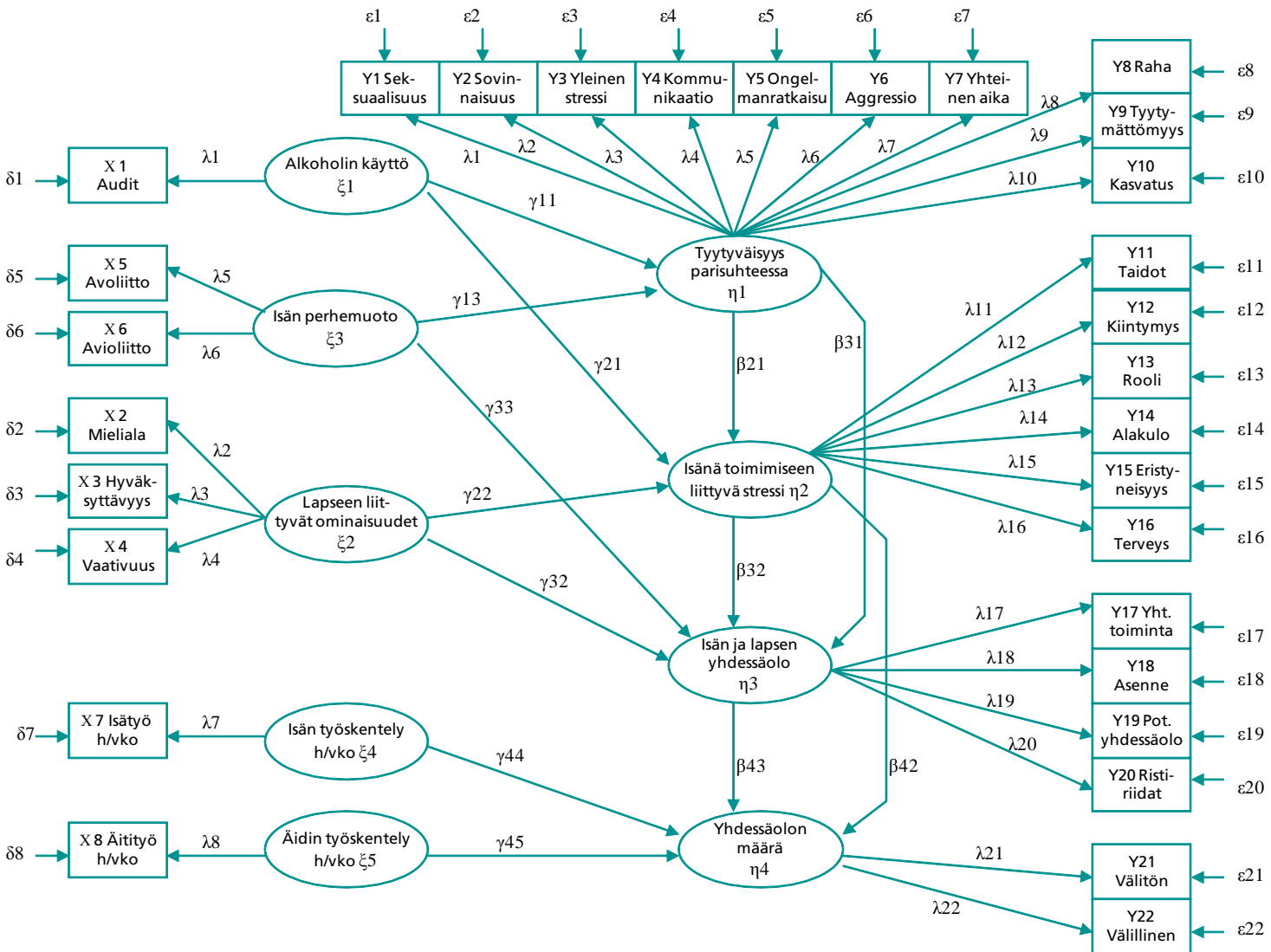
Studentin t-testiä, yksisuuntaista varianssianalyysia ja Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa käytettiin tarkasteltaessa yksittäisten selittävien muuttujien yhteyttä selitettäviin muuttujiin.

4.4.2 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolaa kuvaavan mittamallin muodostaminen ja testaaminen

Mittamallin kehittäminen

Tässä tutkimuksessa käytettiin rakenteellisten yhteyksien mallintamisessa (Structural Equation Modelling, SEM) LISREL 8.54 -mallinnusohjelmaa. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolaa kuvaavan rakennemallin testaamista varten kehitettiin mittamalli, jossa sekä latenteille eksogeenisille että endogeenisille muuttujille pyrittiin löytämään niitä arvioivat mittausinstrumentit. Mittamalliin (kuvio 5) on merkitty kaikki ne mittarit, joilla pyritään approksimoimaan kyseessä olevaa latenttimuuttujaa. Mallissa esiintyvät mittarit ja isän ja lapsen yhdessäolaa arvioivan FCI-mittarin kehittämisessä käytetyt menetelmät on esitelty tarkemmin luvussa 4.2 ja artikkelissa I.

Mittamallissa olevat δ - tai ϵ -kertoimet edustavat mittausvirheitä, joita pyrittiin tässä tutkimuksessa eliminoimaan hyödyntämällä tilannetta, jossa kaikkien käytettyjen mittareiden reliabiliteetit olivat tunnettuja aikaisempien analyysien tai tutkimusten perusteella (Yliluoma 1996). Reliabiliteettikertoimet estimoititiin SPSS for Windows 16.0 -ohjelman avulla (taulukko 8). Niiden virhevarienssit (1-todellinen varianssi), syötettiin LISREL-koodiin helpottamaan ja varmentamaan mallin identifiointia (Jöreskog & Sörbom 2001). Tilanteessa, jossa latentilla muuttujalla oli useita poispäin kohdistuvia vaikutuksia, kiinnitettiin luotettavin (latautuvin) regressioarvo (taulukko 8).

KUVIO 5. Isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaava mittamalli

Huomautus. Eksogeeniset muuttujat on merkitty [*ksi*]-kirjaimella (ξ) ja endogeeniset [*eta*]-kirjaimella (η). Muuttujien väliset relaatiot on merkitty kirjaimilla [*beta*] tai [*gamma*] sen mukaan, onko kysymyksessä kahden endogeenisen muuttujan välinen suhde (β) vai eksogeenisen ja endogeenisen muuttujan välinen suhde (γ). Indeksointitekniikkana on käytetty kohdemuuttujan ja lähtömuuttujan numerointia. Mallin mahdolliset kiinteät selittäjät (isän ikä, lapsen sukupuoli, isän koulutus, perheen tulot, lasten lukumäärä ja ikä), joita ei mallissa ole varsinaisesti käytetty, on merkitty [*zeta*]-kirjaimella (ζ).

Seksuaalisuus: seksuaalinen tyytyväisyys
Sovinnaisuus
Yleinen stressi
Kommunikaatio: tunneperäinen kommunikaatio
Ongelmanratkaisu
Aggressio
Yhteinen aika
Raha: rahan käyttöön liittyvät erimielisyydet
Tyytymättömyys: tyytymättömyys lasten kanssa
Kasvatus: lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat

Taidot: kyky toimia vanhempana
Kiintymys: kiintymys lapseen
Rooli: isän roolin rajoittavuus
Alakulo: isän mieliala
Eristyneisyys
Terveys
Yhtöi: yhteinen toiminta lapsen kanssa
Asenne: isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon
Potyhdessäolo: potentiaalinen yhdessäolo
Ristiriidat: yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet

Välitön: välitön ajankäyttö
Välillinen: välillinen ajankäyttö
AUDIT
Avoliitto
Avoliitto
Mieliala: lapsen mieliala
Hyväksyttävyys: lapsen hyväksyttävyys
Vaativuus: lapsen vaativuus
Isätyö: isän työskentely h/ viikko
Äitityö: äidin työskentely h/ viikko

TAULUKKO 8. Mittausmuuttujien reliabiliteettikertoimet ja vastaavat virhevarianssit

(TE [theta-epsilon] endogeenisten muuttujien y-mittareille)

	Sek-suaali-suus	Sovin-naisuus	Yleinen stressi	Kom-muni-kaatio	Ongel-man-ratkaisu	Aggres-sio	Yhtei-nen aika	Raha	Tyyty-mättö-myys	Kasva-tus	Taidot van-hem-pana	Kiinty-mys	Rooli
α											.7595	.5475	.6265
σ^2E	.1047	.1484	.0803	.1490	.1881	.1807	.2273	.3205	.4241	.4602	.2405	.4525	.3735
	ϵ_1	ϵ_2	ϵ_3	ϵ_4	ϵ_5	ϵ_6	ϵ_7	ϵ_8	ϵ_9	ϵ_{10}	ϵ_{11}	ϵ_{12}	ϵ_{13}
	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE

	Alakulo	Eristy-neisyys	Terveys	Yhteinen toiminta	Asenne	Pot. yhdessäolo	Ristiriidat	Välitön aika	Välillinen aika
α	.7222	.7737	.5792						
σ^2E	.2778	.2263	.4208	.24	.22	.36	.29	.3439	.3341
	ϵ_{14}	ϵ_{15}	ϵ_{16}	ϵ_{17}	ϵ_{18}	ϵ_{19}	ϵ_{20}	ϵ_{21}	ϵ_{22}
	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE	TE

(TD (theta-delta) eksogeenisten muuttujien x-mittareille)

	Audit	Lapsen mieliala	Hyväksyttävyyys	Vaativuus	Perhemuoto	Isätyö h/viikko	Äitityö h/viikko
α		.6484	.4716	.5996			
σ^2E	.2297	.3516	.5284	.4004	0	0	0
	δ_1	δ_2	δ_3	δ_4	δ_5	δ_6	δ_7
	TD	TD	TD	TD	TD	TD	TD

Mittamallin testaamisessa käytettiin analyysin pohjana asymptoottista kovarianssimatriisia. Asymptoottisen kovarianssimatriisin käyttöä on suositettu isomille aineistoille sekä tilanteissa, joissa kaikki muuttujat eivät noudata normaalijakaumaa (Jöreskog & Sörbom 2001). Oletus normaalijakaumasta ei itse mallissa ole tarpeen selittävien muuttujien osalta (esim. perhesuhteesta muodostettu dummy-muuttuja), mutta selitettävien muuttujien tulisi olla liki normaalijakautuneita. Koska tässä tutkimuksessa kaikki selitettävät muuttujat eivät täysin täyttäneet normaalijakaumaoletusta (liite 3), käytettiin mallin varsinaisena lähtökohtana asymptoottista kovarianssimatriisia. (Taulukko 9.) Kovarianssimatriisin tulkintaa voidaan pitää korrelaatiomatriisin tulkintaa hankalampana. Keskeistä tulokannalta on ymmärtää, että jos kaksi muuttujaa on toisistaan riippumattomia, niiden yhteisvaihtelu (kovarianssi) on silloin 0. Tämän tarkastelun pohjalta on mahdollista saada karkea käsitys aineistoissa vallitsevista riippuvuuksista.

Mallin estimoinnissa on käytetty Maximum Likelihood (ML) -menetelmää. Menetelmää käytetään päätelmien tekemiseen aineiston taustalla olevan todennäköisyysjakauman parametreihin liittyvään tilastolliseen päättelyyn. Suurimman uskottavuuden (ML) -menetelmä valittiin, koska mallissa oletetaan esiintyvän lineaarisia yhteyksiä ja mallin aineiston oletetaan noudattavan rittävästi normaalijakaumaa. (Aldrich 1997; Jöreskog & Sörbom 2001; Edwards 2005.)

TAULUKKO 9. Asymptoottinen kovarianssimatriisi mittamallin muuttujista

	Seks	Sovin	Stressi	Komm	Ong	Agg	Aika	Raha	Tyytym	Kasva	Taidot	Kiinty	Rooli	Alakulo	Erist
Seks	121,50														
Sovin	-61,95	107,79													
Stressi	49,28	-62,15	74,37												
Komm	66,11	-68,72	56,27	99,99											
Ong	35,39	-50,30	41,49	51,53	54,11										
Agg	27,32	-40,31	38,92	34,82	32,19	84,66									
Aika	51,60	-57,45	51,87	64,63	43,24	32,12	88,55								
Raha	12,55	-27,09	24,12	25,32	21,59	20,48	23,23	43,09							
Tyytym	20,74	-28,85	21,98	29,98	22,64	15,88	31,64	14,19	65,27						
Kasva	2,47	-3,97	3,31	3,79	3,41	2,97	3,55	2,02	3,09	1,11					
Taidot	1,41	-1,92	1,37	2,10	1,54	0,80	1,87	0,85	2,01	0,19	0,26				
Kiinty	1,13	-1,33	0,97	1,64	1,05	0,45	1,14	0,71	1,36	0,10	0,13	0,23			
Rooli	1,52	-1,31	0,91	1,44	1,11	1,02	1,43	0,72	1,54	0,11	0,13	0,10	0,39		
Alakulo	1,44	-2,02	1,75	2,14	1,80	0,92	2,04	1,16	2,13	0,17	0,20	0,15	0,17	0,40	
Erist	1,57	-1,90	1,62	2,06	1,69	0,79	1,98	0,68	1,76	0,15	0,18	0,13	0,16	0,25	0,45
Terveys	1,81	-1,61	1,43	1,82	1,37	1,15	1,71	1,32	1,63	0,18	0,13	0,11	0,13	0,20	0,21
Yhttoi	-1,45	1,03	-0,91	-1,83	-0,99	-0,12	-1,76	-0,76	-1,64	-0,14	-0,11	-0,10	-0,01	-0,16	-0,11
Asenne	-1,33	1,91	-1,24	-1,87	-1,30	-0,60	-1,59	-0,95	-1,96	-0,15	-0,16	-0,14	-0,11	-0,18	-0,15
Potyhhd	-1,00	1,22	-0,86	-1,07	-0,73	-0,22	-1,43	-0,71	-1,44	-0,10	-0,12	-0,08	-0,04	-0,14	-0,13
Ristiriita	-1,21	1,86	-1,02	-1,34	-1,43	-1,15	-0,96	-0,73	-2,43	-0,17	-0,13	-0,11	-0,17	-0,17	-0,12
Välitön	-4,21	5,32	1,03	-2,84	-1,68	1,36	-4,13	-2,11	-5,52	0,02	-0,53	-0,29	-0,06	-0,67	-0,51
Välillinen	-5,75	7,86	1,23	-4,44	-6,40	5,23	-8,09	-2,43	-6,24	-0,40	-0,64	-0,34	-0,38	-0,87	-0,82
Audit	8,80	-13,63	9,90	13,40	11,01	8,18	7,41	4,39	3,69	1,00	0,49	0,48	0,56	0,68	0,44
Avo	1,35	-0,84	1,29	1,45	0,62	-0,07	0,30	0,30	-0,40	0,15	0,04	0,04	0,00	-0,02	-0,02
Avio	-1,26	1,05	-1,39	-1,56	-0,71	-0,11	-0,42	-0,45	0,35	-0,17	-0,05	-0,06	0,00	0,01	0,00
Mieliala	0,77	-0,97	0,77	1,14	0,79	0,39	0,81	0,56	1,41	0,12	0,11	0,10	0,10	0,14	0,11
Hyväks	0,97	-1,07	0,76	1,37	0,86	0,54	1,00	0,70	1,19	0,13	0,13	0,11	0,11	0,17	0,13
Vaati	0,86	-1,10	0,64	1,22	0,84	0,30	0,83	0,56	1,42	0,10	0,13	0,11	0,14	0,16	0,13
Isätyö	-1,04	12,33	-9,47	-8,65	-3,28	-11,93	0,27	-6,12	-0,75	0,05	-0,85	-0,71	-1,26	-0,46	-0,68
Äitityö	19,93	-6,47	10,38	18,28	3,74	-12,69	12,02	-5,20	3,47	1,47	0,27	-0,48	-0,40	-0,07	-0,29

	Terveys	Yhttoi	Asenne	Potyhd	Ristiriita	Välitön	Välillinen	Audit	Avo	Avio	Mieliala	Hyväks	Vaati	Isätyö	Äitityö
Terveys	0,60														
Yhttoi	-0,14	0,48													
Asenne	-0,13	0,21	0,28												
Potyhd	-0,14	0,27	0,20	0,46											
Ristiriita	-0,08	0,03	0,16	0,08	0,62										
Välitön	-0,22	1,08	0,78	1,01	0,65	26,07									
Välillinen	-0,80	1,45	0,95	1,70	0,64	15,79	110,11								
Audit	0,72	-0,39	-0,29	-0,12	-0,40	2,11	2,78	30,19							
Avo	-0,05	0,02	0,01	0,07	-0,01	1,05	1,39	0,67	1,01						
Avio	0,02	0,00	0,00	-0,06	0,00	-1,12	-1,39	-0,94	-1,00	1,01					
Mieliala	0,09	-0,08	-0,12	-0,07	-0,17	-0,29	-0,49	0,40	-0,02	0,01	0,25				
Hyväks	0,11	-0,10	-0,13	-0,07	-0,13	-0,39	-0,48	0,37	0,04	-0,06	0,14	0,26			
Vaati	0,12	-0,06	-0,11	-0,04	-0,16	-0,26	-0,56	0,48	0,02	-0,03	0,15	0,17	0,24		
Isätyö	-0,05	-1,00	0,76	-0,37	0,86	0,91	-3,10	-9,64	-1,63	1,94	-0,41	-0,14	-0,40	177,49	
Äitityö	-0,78	0,67	-0,61	0,49	-0,51	7,33	22,63	8,54	0,96	-1,12	-0,11	-0,51	-0,51	46,10	416,55

Huomatus:

seks: seksuaalinen tyytyväisyys

sovin: sovinnaisuus

stressi: yleinen stressi

komm: tunneperäinen kommunikaatio

ong: ongelmanratkaisu

agg: aggressio

aika: yhteinen aika

raha: rahan käyttöön liittyvät erimielisyydet

tyytym: tyytymättömyys lasten kanssa

kasva: lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat

taidot: kyky toimia vanhempana

kiinty: kiintymys lapseen

rooli: isän roolin rajoittavuus

alakulo: isän mieliala

erist: eristyneisyys

terveys: terveys

yhttoi: yhteinen toiminta lapsen kanssa

asenne: isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon

potyhd: potentiaalinen yhdessäolo

ristiriita: yhdessäoloon liittyvät päivittäiset

ristiriitatilanteet

välitön: välitön ajankäyttö

välillinen: välillinen ajankäyttö

AUDIT

avo: avoliitto

avio: avioliitto

mieliala: lapsen mieliala

hyväks: lapsen hyväksyttävyys

vaati: lapsen vaativuus

isätyö: isän työskentely h/ viikko

äitityö: äidin työskentely h/ viikko

Mallin estimointi

Rakenneyhtälömallien sopivuuden ja hyvyyden arviointiin on useita erilaisia mitta-areita. Koko mallin hyväksyttävyyden testi on khiin neliötesti. Suuret khiin neliötestin arvot tarkoittavat huonoa sopivuutta mallin ja aineiston välillä. Tämän testin ongelmana on se, että suurten aineistojen yhteydessä khiin neliötesti saa lähes aina suuria arvoja ja näin ollen malli tulisi hylätä. Tässä isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaavassa rakenneyhtälömallissa saatiin tulokseksi myös suuri khiin neliöarvo χ^2 (383, $N = 821$) = 1095,81, $p < 0,001$, joka indikoisi mallin hylkäämistä. Leslie Haydukin (1987) mukaan onkin parempi kriteeri suhteuttaa khiin neliöarvo ja vapausasteet toisiinsa. Tilanne, jossa saatu arvo on < 5 , on hyvä datan ja mallin yhteensopivuuden kannalta. Tässä tutkimuksessa suhteutettu arvo oli 2,86, jonka mukaan malli sopii hyvin aineistoon.

Lisäksi mallin sopivuusindikaattorina käytettiin Goodnes of Fit Indexiä (GFI), joka testaa mallin yleistä riittävyttä vertaamalla estimoitua mallia havaittuun malliin (Metsämuuronen 2001). Mallia voidaan pitää riittävänä tilanteessa, jossa GFI on $\geq 0,9$ (Nummenmaa ym. 1997; Jöreskog & Sörbom 2001). GFI:n arvoa $\geq 0,85$ on myös pidetty riittävänä hyvälle mallille (Cole 1987), jonka mukaan isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaava malli täyttää sille asetetut hyvyyskriteerit (GFI = 0,85).

Adjusted Goodnes of Fit Index (AGFI) testaa mallin yleistä riittävyttä, kuten GFI, mutta ottaa huomioon myös mallin vapausasteen. Hyvän AGFI:n rajana on pidetty $> 0,90$, mutta myös arvoa $\geq 0,80$ on pidetty riittävänä (Cole 1987; Jöreskog & Sörbom 2001; Metsämuuronen 2001). Tässä tutkimuksessa AGFI = 0,82. Normed Fit Index (NFI) on parametri, joka kuvaa mallin riittävyttä suhteuttamalla estimoidun mallin nollamalliin (Metsämuuronen 2001). NFI arvioi suuren otoskoon vaikutusta khiin neliötestiin. (Nummenmaa ym. 1997). Mallia voidaan pitää riittävänä tilanteessa, jossa NFI $\geq 0,90$. Jos NFI on $> 0,90$, on khiin neliötestissä mallin hylkääminen tapahtunut todennäköisesti aineiston suuren koon vuoksi. Tässä tutkimuksessa NFI = 0,96, joka varmistaa oletuksen siitä, että khiin neliöarvo itsessään ei anna luotettavaa kuvaa mallin toimivuudesta, vaan χ^2 arvoa kannattaa tarkastella suhteessa vapausasteisiin.

Comparative Fit Index (CFI) testaa mallin yleistä riittävyttä suhteuttamalla estimoidun mallin nollamalliin huomioimalla samalla mallien vapausasteet (Metsämuuronen 2001). Hyvän mallin raja-arvona on pidetty CFI $> 0,95$ (Metsämuuronen 2001), joissain tapauksissa jopa CFI $\geq 0,90$ (Hu & Bentler 1995). Tässä tutkimuksessa CFI = 0,97, joten tältä osin mallia voidaan pitää toimivana.

Virhevarianssia arvioidaan Root Means Square Residual (RMR) -arvon avulla, joka hyvässä mallissa on $< 0,05$ (Hayduk 1987; Jöreskog & Sörbom 2001). Tässä tutkimuksessa oletus virhevarianssista ei täysin täyttnyt, RMR oli 0,066. RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) testaa mallin yleistä riittävyttä vertaamalla estimoitua mallia täydelliseen malliin (Metsämuuronen 2001). Tällä testillä on mahdollista arvioida riskiä monimutkaisen mallin hyväksymisestä vain

muuttujien suuren määrän vuoksi. Mallia voidaan pitää riittävänä, jos RMSEA on $< 0,05$ (Nummenmaa ym. 1997). Myös arvoa RMSEA $< 0,06$ on pidetty joissain tilanteissa riittävänä (Metsämuuronen 2001). Tässä tutkimuksessa RMSEA = 0,048. Yhteenvetona voidaan todeta, että isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaava rakenneyhtälömalli vaikuttaa yleisesti riittävältä ja toimivalta arvioituna useilla erilaisilla mallin hyvyttä ja toimivuutta mittaavilla indekseillä. (Taulukko 10.)

TAULUKKO 10. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavan mallin hyvyyden ja toimivuuden arviointi

Mallin sopivuuskriteeri	Arvo	Hyvälle mallille asetetut tavoitearvot
χ^2	1095,81	
χ^2/df	2,86	< 5
GFI	0,85	$\geq 0,85$
AGFI	0,82	$\geq 0,80$
NFI	0,96	$\geq 0,90$
CFI	0,97	$\geq 0,90$
RMR	0,066	$< 0,05$
RMSEA	0,048	$< 0,06$

Tutkijat ovat jo useita vuosia kritisoineet mallin sopivuuteen perustuvien kriteerien laskennallisia perusteita (esimerkiksi Hayduk 1987). Tämän vuoksi erilaisen mallin hyvyttä kuvaavien kriteerien lisäksi on syytä tarkastella mallin teoreettista mielekkyyttä ja soveltuvuutta. Karl G. Jöreskogin ja Dag Sörbomin (2001) mukaan eräs rakenteellisten yhteyksien mallintamisen päämäärä onkin rakentaa teoreettisesti tarkoituksenmukainen malli, jolloin mallin hylkääminen ainoastaan poikkeavan χ^2 -arvon perusteella ei ole suositeltavaa. Tässä tutkimuksessa korkea GFI, AGFI, NFI, CFI ja RMSEA sekä käytettyjen mittareiden sisäinen johdonmukaisuus ja pysyvyys, tilastollisen päättelyn luotettavuus sekä riittävä otoskoko tukevat mallin hyväksymistä. Lisäksi mallin yleistä sopivuutta ja selitysvoimaa lisää, että mallissa esiintyvistä poluista suurin osa on tilastollisesti merkitseviä ($t > 2,0$).

4.5 Eettiset näkökohdat

Tutkimuksen eettiset näkökohdat liittyvät erityisesti tutkimusaineistojen keruuseen, tietojen salassa pysymiseen sekä väestörekisteristä saatujen tietojen ja tutkimuksessa käytettyjen mittareiden luvanvaraiseen käyttöön. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin (päätöksen numero: R03035H) sekä Väestörekisterikeskuksen eettisiltä toimikunnilta pyydettiin lausunto tutkimuksen suorittamiseksi.

Tutkimukselle laadittiin henkilötietolain (523/99) 10§ sekä julkisuuslain 28§ mukainen tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste. Rekisterin tietolähteenä olivat väestörekisteristä saadut tutkimukseen valittujen isien yksilöintitiedot (nimi, osoi-

te, lapsen ja isän syntymäaika, asuinpaikka, ammattitiedot, siviilisääty, talouteen kuuluvien henkilöiden lukumäärä ja tieto lapsen huoltajuudesta). Tutkimukseen valituille isille annettiin kyselylomakkeen saatekirjeessä kirjallista informaatiota tutkimuksesta ja tietojenkäytöstä sekä kerrottiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta.

Isien tunniste- ja yksilöintitietoja käytettiin ainoastaan arvioitaessa tutkimuksessa esiintyvää katoa sekä mahdollistamaan kyselyjen lähettäminen. Muistutuskirjeitä ei tässä tutkimuksessa käytetty, koska osa tutkimukseen osallistuneista isistä on saattanut kokea isän ja lapsen yhdessäoloa koskevaan kyselyyn vastaamisen ahdistavana ja tunteita herättävänä etenkin tilanteessa, jossa isällä ei ole mahdollisuutta olla lapsensa kanssa niin paljon kuin itse haluaisi.

Tietojen luottamuksellisuus varmistettiin siten, että tunniste- ja yksilöintitiedot eivät olleet osana varsinaista aineistoa ja niitä säilytettiin erillään muusta tutkimusaineistosta lukitussa tilassa. Säilytyksessä noudatettiin salassa pidettävien tietojen suojausta koskevia ohjeita. Tunniste- ja yksilöintitiedot sekä kyselylomakkeet olivat ainoastaan tutkijan käytettävissä. Tutkimusaineiston analysointi ja raportointi tapahtui ilman tunnistetietoja eivätkä yksittäiset isät ole tunnistettavissa muidenkaan tietojen perusteella.

Parenting Stress Index (PSI) sekä Marital Satisfaction Inventory (MSI-R) ovat lisensoituja, tekijänoikeussuojalain alaisia tieteellisiä tuotoksia. Psychological Assessment Resources Inc sekä Western Psychological Services myönsivät kirjallisen luvan mittareiden osioiden käyttöön. Tekijänoikeussuojan vuoksi alkuperäisten mittareiden osioista on esitetty liitteessä 1 vain esimerkkejä väittämistä.

5 TULOKSET

5.1 Tutkimukseen osallistuneiden isien taustatiedot

Vaiheeseen I osallistuneet isät

Tutkimukseen ensimmäiseen vaiheeseen, josta on raportoitu artikkeleissa I ja II, osallistui 263 3–6-vuotiaan lapsen isää. Nuorin isä oli 25-vuotias ja vanhin 58-vuotias (ka = 37,2, kh = 6,1). Isistä suurin osa (34 %) sijoittui ikäryhmään 35–39 vuotta. Lukion suorittaneita oli lähes puolet (48 %), ja suurimmalla osalla oli takanaan jokin vähintään koulutason ammatillinen tutkinto (82 %). Yliopistotasaisen tutkinnon oli suorittanut 27 prosenttia tutkimukseen osallistuneista isistä. Isien viikoittainen työtuntimäärä (mukaan lukien ylityöt ja työn tekemisen kotona) oli nolasta aina 95 viikkotuntiin (ka = 40,2, kh = 12,2). Työssäkäyvät isät olivat tässä aineistossa vahvasti edustettuina, sillä työttömänä, lomautettuna tai eläkkeellä oli ainoastaan 5 prosenttia isistä.

Leikki-ikäisten lasten isien tekemä työtuntimäärä viikossa oli huomattavasti lasten äitejä suurempi $F(26, N = 263) = 1,58, p = 0,04$. Äitien viikoittaisen työskentelyn vaihteluväli oli nolasta 60 tuntiin (ka = 28,1, kh = 17,8). Noin neljännes (27 %) äideistä oli kotiäitejä tai työskenteli osa-aikaisesti alle 15 tuntia viikossa. Suurin osa (47 %) äideistä työskenteli viikossa 31–40 tuntia. Työttömiä lasten äideistä oli vajaa kymmenesosa (9 %).

Isän peruskoulutuksella ja työssäkäynnillä ei ollut yhteyttä keskenään, sen sijaan suoritettulla ammatillisella koulutuksella tai akateemisella tutkinnolla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys tämänhetkiseen työtilanteeseen. Tässä aineistossa isät, joilla oli vähintään koulutason ammatillinen tutkinto, työskentelivät viikossa enemmän kuin isät, joilla ei ollut formaaliseen koulutusjärjestelmään liittyvää tutkintoa $F(5, N = 263) = 7,3, p < 0,001$.

Tutkimukseen osallistuneista isistä oli avioliitossa 69 prosenttia ja avoliitossa 18 prosenttia vastaajista. Tyypillisimmin avio- tai avoliitto oli sekä isälle että puolisolalle ensimmäinen (68 %). Viidennes isistä (19 %) oli uudessa liitossa. Eronneita isä, jotka eivät vastausajankohtana eläneet parisuhteessa, oli 14 prosenttia. Tyypillisesti isän perheeseen kuului neljästä viiteen jäsentä (70 %) ja perheessä oli kaksi lasta (51 %), keskiarvo oli 2,2 lasta isää kohden. (Taulukko 11.)

Vaiheeseen II osallistuneet isät

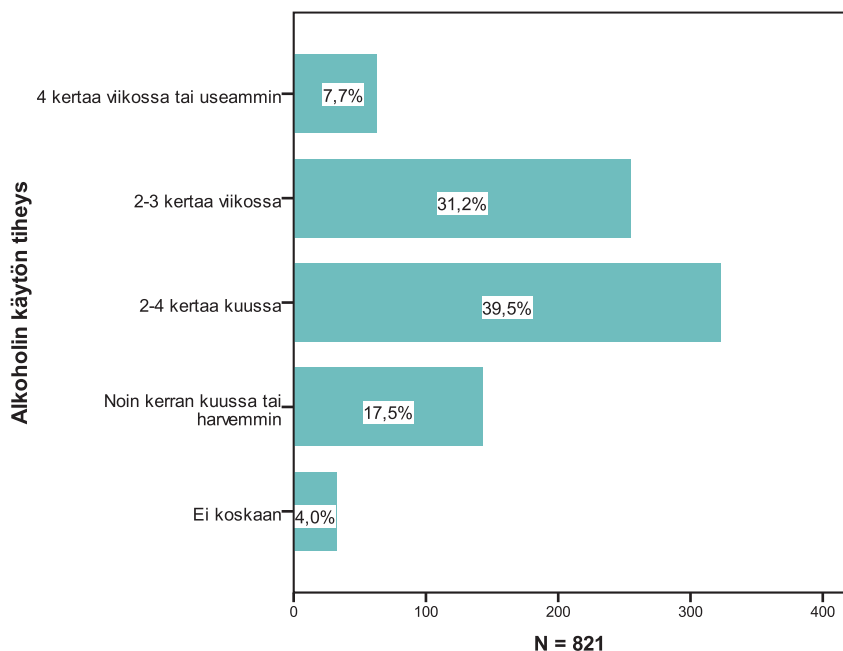
Tutkimuksen toiseen vaiheeseen osallistui 821 3–6-vuotiaan lapsen isää. Artikkelit I, III ja IV sekä yhteenveto-osa perustuvat tähän aineistoon. Osallistuneiden isien ikä oli 22:n ja 65 vuoden välillä (ka = 37, kh = 5,9). Yliopistotasoinen tutkinto oli 19 prosentilla isistä, ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta oli 19 prosenttia vastaajista. Isistä 74 prosenttia työskenteli viikossa 40 tuntia tai enemmän (ka = 41, kh = 14,7), äideistä 35 prosenttia (ka = 27, kh = 20,3). Tutkimushetkellä 18 prosenttia isistä oli avioliitossa ja 74 prosenttia avioliitossa. Eronneita isiä, joilla ei ollut uutta parisuhdetta, oli 5 prosenttia vastaajista. Isistä 92 prosenttia asui samassa taloudessa leikki-ikäisen lapsensa kanssa. Lasten lukumäärä perheessä oli nollasta yhdeksään ja keskiarvo oli 2,4 lasta (kh = 1,12). Perheeseen kuuluvien lasten iän vaihteluväli oli 0–30 vuotta. Leikki-ikäisistä lapsista 47 prosenttia oli tyttöjä ja 53 prosenttia poikia.

Perheiden tulotaso vaihteli jonkin verran. Yli puolella perheistä (51 %) yhteensä lasketut tulot olivat vähintään 2 600 euroa kuukaudessa. Perheitä, joissa yhteensä lasketut tulot olivat 1 500–2 500 euroa kuukaudessa, oli aineistossa 23 prosenttia. Pienituloisia perheitä, joissa tulot jäivät alle 1 500 euroa kuukaudessa, oli 4 prosenttia. (Taulukko 11.)

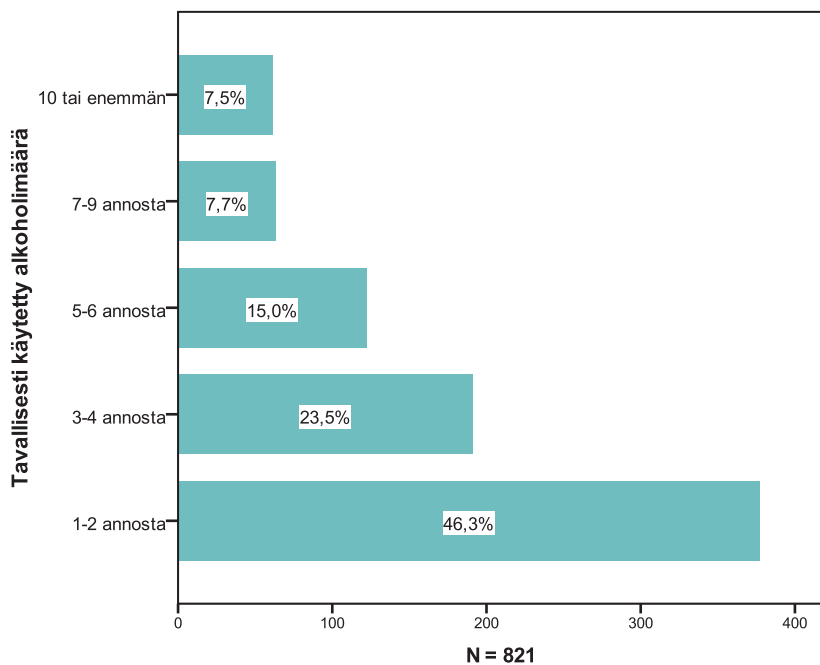
Isistä 32 prosenttia voitiin luokitella alkoholin riskikäyttäjiksi (pisteraja AUDIT-testissä > 8), jolloin alkoholin käyttöön liittyy terveysriskejä ja sosiaalista haittaa. Lähes neljänneksellä isistä (24 %) riskit olivat koholla lievästi tai selvästi (AUDIT-pisteet 8–15) ja kahdeksalla prosentilla isistä alkoholin käyttöön liittyvät riskit olivat suuria tai erittäin suuria (AUDIT-pisteet > 15). Keskeisintä alkoholin käytön arvioinnissa on kiinnittää huomiota käytön tiheyteen, tavanomaisesti käytettyyn alkoholimäärään sekä humalahakuiseen juomiseen. Jos humalahakuinen juominen toistuu miehillä joka viikonloppu (yli 6 annosta) tai säännöllinen päivittäiskäyttö on yli 3 annosta, voidaan puhua alkoholin riskikäyttäjistä (Saunders 2006). Tässä aineistossa reilusti yli kolmannes isistä (39 %) käytti alkoholia säännöllisesti vähintään kahdesta kolmeen kertaan viikossa (kuvio 6). Lähes puolella isistä alkoholin kerta-annokset jäivät 1–2 annokseen, mutta toisaalta vastanneiden joukossa oli paljon isiä (30 %), joiden tavanomaisimmin käyttämä alkoholimäärä oli vähintään 5–6 annosta. (Kuvio 7.) Humalaan itsensä joi vähintään kerran viikossa 15 prosenttia vastanneista (kuvio 8).

TAULUKKO 11. Isien taustatiedot (N= 263 vaiheessa I ja N = 821 vaiheessa II)

Muuttuja	Vaiheeseen I osallistuneet isät		Vaiheeseen II osallistuneet isät	
	Ka	Kh	Ka	Kh
Isän ikä	37,2	6,1	37,3	5,9
Isän työskentely h/viikko	40,2	12,2	41,1	14,7
Äidin työskentely h/viikko	28,0	17,8	27,1	20,3
Lasten lukumäärä perheessä	2,2	1,0	2,4	1,1
	n	%	n	%
Isän koulutus				
kansa- tai kansalaiskoulu	35	13,3	65	7,9
keski- tai peruskoulu	102	38,8	419	51,2
lukio	126	47,9	335	40,9
Korkein tutkinto				
ammatti- tai muita kursseja	35	13,4	114	13,9
koulutason ammatillinen tutkinto	68	25,9	229	28,0
opistotason ammatillinen tutkinto	58	22,1	210	25,7
AMK-tutkinto	17	6,5	66	8,1
yliopistotason tutkinto	71	27,1	155	18,9
ei ammattikoulutusta	13	5,0	44	5,4
Isän työtilanne				
työnantaja	39	14,8	111	13,8
työssä kodin ulkopuolella palkan- saajana	199	75,6	638	79,4
työtön tai lomautettu	11	4,2	29	3,6
isyyslomalla tai virkavapaalla	5	1,9	2	0,2
opiskelija	2	0,8	13	1,6
eläkkeellä	7	2,7	11	1,4
Äidin työtilanne				
työnantaja	16	6,8	64	9,3
työssä kodin ulkopuolella palkan- saajana	163	68,8	456	65,9
työtön tai lomautettu	24	10,1	46	6,7
äitiyslomalla tai virkavapaalla	20	8,4	95	13,7
opiskelija	13	5,5	30	4,3
eläkkeellä	1	0,4	1	0,1
Perheen yhteenlasketut tulot kuussa				
alle 1 500 €			153	19,0
1 500–2 500 €			226	28,0
2 600–3 500 €			185	23,0
3 600–4 500 €			104	12,9
4 600–5 500 €			107	13,3
yli 5 000 €	120	46,7	365	47,0
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli	137	53,3	411	53,0
tyttö				
poika	46	17,5	151	18,8
Perhesuhde	181	68,8	609	75,7
avoliitto	36	13,7	44	5,5
avioliitto				
eronnut, asumusero tai naimaton				
Asuminen samassa taloudessa leikki- ikäisen lapsen kanssa	220	83,7	754	93,9
kyllä	43	16,3	49	6,1
ei				

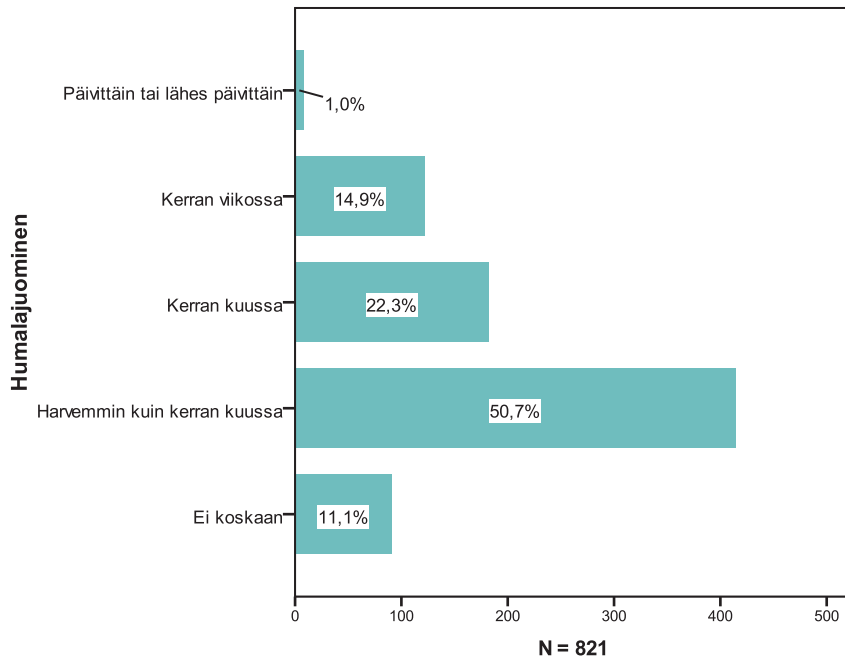

KUVIO 6. Isän alkoholin käytön tiheys

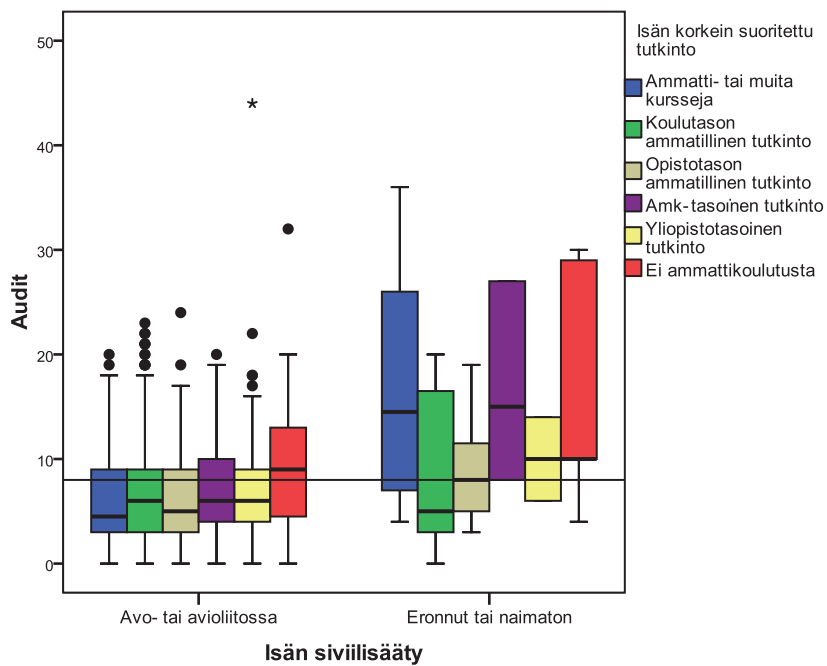

KUVIO 7. Isän tavallisesti kerralla käyttämä alkoholimäärä

Huomautus: Yksi annos on: pullo keskiolettua tai siideriä, lasi mietoa viiniä, pieni lasi väkevää viiniä tai ravintola-annos väkeviä.

KUVIO 8. Leikki-ikäisen lapsen isän humalahakuisen juomisen useus

KUVIO 9. Isän alkoholin käyttö siviilisäädyn ja suoritetun tutkinnon mukaan

Huomautus: AUDIT-pisterajaa 8 käytetty raja-arvona riskiä aiheuttavalle alkoholin käytölle.

Alkoholin käyttö oli merkitsevästi yleisempää eronneilla, ei-parisuhteessa elävillä isillä (ka = 12,22, kh = 8,98) verrattuna avo- tai avioliitossa (ka = 7,02, kh = 5,01) eläviin isiin, $t(791) = -5,99$, $p < 0,001$, $d = 0,58$. Myös isän koulutustausta oli yhteydessä alkoholin käyttöön $F(6) = 3,55$, $p = 0,002$. Etenkin isät, joilla ei ollut ammattikoulutusta, kuuluivat todennäköisemmin riskikuluttajiin (ka = 10,25, kh = 7,70) muihin isiin verrattuna. Alkoholin käyttö oli riippuvaista myös isän työtilanteesta. Etenkin isät, jotka olivat työttöminä (ka = 11,78, kh = 9,55), isyyslomalla (ka = 18,0) tai eläkkeellä (ka = 12,36, kh = 8,25) käyttivät enemmän alkoholia verrattuna yrittäjä-isiin (ka = 6,97, kh = 5,15) tai kodin ulkopuolella palkkatyössä oleviin (ka = 7,10, kh = 5,10) $F(6) = 7,08$, $p < 0,001$. (Kuvio 9.) Alkoholin riskikulutusta esiintyi myös enemmän pienituloisissa perheissä, joissa yhteenlasketut tulot jäivät alle 1 500 euroa kuukaudessa (ka = 10,24, kh = 9,25), $F(6) = 3,74$, $p = 0,001$.

5.2 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo

Isä ja hänen leikki-ikäinen lapsensa olivat tyypillisesti tavallisena arkipäivänä tunnin yhdessä esimerkiksi leikkien, lukien tai keskustellen. Isät olivat arkisin lapsen käytettävissä ja saatavilla tavanomaisesti noin 4 tuntia. Tällä tarkoitetaan aikaa, jolloin isä ei ollut välttämättä aktiivisesti lapsensa kanssa, mutta oli kuitenkin valmiina vastaamaan lapsen tarpeisiin. Sekä välittömän että välillisen läsnäolon määrä oli suurempi viikonloppuna kuin arkena. Arkisin isän ja lapsen välitöntä yhdessäoloa oli keskimäärin 2,1 tuntia päivässä (kh = 2,15) ja viikonloppuisin 4,8 tuntia (kh = 4,04). Välillisen yhdessäolon määrä vaihteli arjen 6,5 tunnista (kh = 5,68) viikonloppun 13,6 tuntiin (kh = 7,07). Lähes puolella isistä (47 %) ei ollut mahdollisuutta olla leikki-ikäisen lapsensa kanssa niin paljon kuin olisi itse halunnut.

Sekä välittömän että välillisen yhdessäolon määrä arkisin oli sitä vähäisempi, mitä nuorempi isä oli, mitä enemmän hän työskenteli sekä mitä korkeampi koulutus hänellä oli. Myös parisuhteella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys yhdessäolon määrään. (Taulukko 12.) Sen sijaan äidin työtilanteella ja työssäkäynnillä, perheen tulotasolla, lapsen sukupuolella tai lukumäärällä ei juuri näyttänyt olevan yhteyttä yhdessäolon määrään. Isän alkoholin käyttö ei myös vaikuttaisi olevan tulosten mukaan yhteydessä isän ja lapsen yhteisen ajan määrään. Ei-riskikuluttajat olivat lapsensa kanssa arkisin keskimäärin kaksi tuntia (kh = 1,99) riskikuluttajien keskiarvo oli 2,25 tuntia (kh = 2,01), $t(801) = -1,66$, $p = 0,097$, $d = 0,12$.

TAULUKKO 12. Taustatekijöiden yhteys isän ja leikki-ikäisen lapsen välittömään ja välilliseen yhdessäoloon arkisin

	Välittömän yhdessäolon määrä arkisin tunteina					Välillisen yhdessäolon määrä arkisin tunteina			
Muuttuja	n	Ka (Kh)	95 % lv	F tai t (df)	p	Ka (Kh)	95 % lv	F tai t (df)	p
Isän ikä				2,88(3)	0,035			2,39(3)	0,068
30 vuotta tai alle	89	2,09 (1,58)	1,76-2,42			6,19 (5,88)	5,67–8,16		
31–40 vuotta	503	2,02 (1,92)	1,85-2,19			6,20 (5,42)	5,73–6,68		
41–50 vuotta	206	2,28 (2,65)	1,92-2,64			7,00 (5,97)	6,18–7,82		
yli 50 vuotta	16	3,47 (3,80)	1,44-5,49			9,25 (7,72)	6,15–6,94		
Isän työskentely				6,37(2)	0,002			27,10(2)	< 0,001
alle 30 h/viikko	85	2,85 (2,79)	2,25-3,45			10,58 (7,92)	8,86–12,3		
30–40 h/viikko	415	2,06 (1,71)	1,89-2,22			6,32 (5,21)	5,82–6,83		
yli 40 h/viikko	309	1,94 (2,36)	1,67-2,20			5,65 (5,02)	5,09–6,22		
Äidin työskentely				2,19(2)	0,112			1,36(2)	0,256
alle 30 h/viikko	340	1,96 (1,89)	1,76-2,16			6,22 (5,51)	5,63–6,81		
30–40 h/viikko	378	2,14 (2,23)	1,91-2,36			6,64 (5,54)	6,08–7,20		
yli 40 h/viikko	78	2,49 (2,22)	1,99-2,99			7,32 (6,44)	5,87–8,77		
Lasten lukumäärä				2,25(2)	0,106			1,62(2)	0,199
1–2 lasta	503	2,22 (2,31)	2,02-2,42			6,31 (5,63)	5,81–6,80		
3–4 lasta	263	1,88 (1,70)	1,67-2,08			6,89 (5,79)	6,19–7,60		
yli 4 lasta	33	2,02 (2,31)	1,95-2,25			7,72 (6,59)	5,39–10,1		
Isän koulutus				3,84(811)	< 0,001			3,12(806)	< 0,001
ei lukiota	482	2,36 (2,47)	2,14-2,58			7,03 (5,98)	6,50–7,57		
lukio	331	1,77 (1,51)	1,61-1,94			5,78 (5,05)	5,23–6,33		
Korkein tutkinto				8,43(2)	< 0,001			3,45(2)	0,032
akateeminen	152	1,53 (1,20)	1,33-1,72			5,46 (4,97)	4,66–6,26		
ei-akateeminen	504	2,19 (2,24)	2,00-2,39			6,81 (5,90)	6,30–7,33		
ei ammattikoulutusta	156	2,48 (2,47)	2,09-2,86			6,78 (5,55)	5,89–7,66		

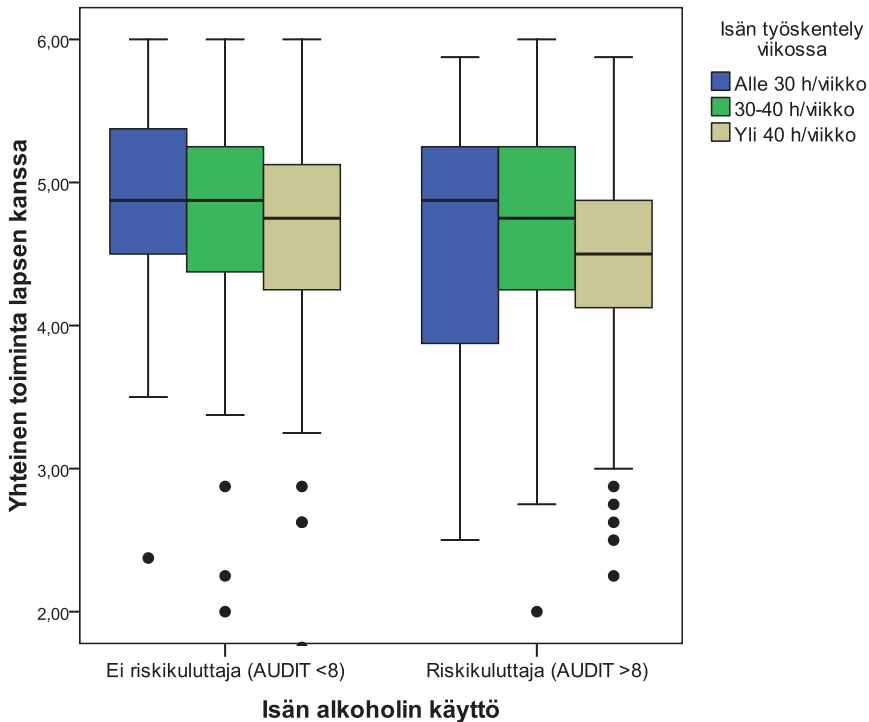
Taulukko jatkuu

Taulukko jatkuu

Muuttuja	Välittömän yhdessäolon määrä arkisin tunteina					Välillisen yhdessäolon määrä arkisin tunteina			
	n	Ka (Kh)	95 % lv	F tai t (df)	p	Ka (Kh)	95 % lv	F tai t (df)	p
Isän työtilanne	744	2,02 (2,05)	1,87-2,16	-3,43(796)	0,001	6,11 (5,20)	5,73-6,48	-6,69(791)	< 0,001
työssä	54	3,04 (2,87)	2,26-3,82			11,28(8,11)	9,05-13,51		
ei työssä									
Äidin työtilanne	517	2,10 (1,90)	1,93-2,26	-0,04(684)	0,965	6,43 (5,29)	5,97-6,89	-1,42 (681)	0,157
työssä	169	2,10 (2,37)	1,74-2,46			7,14 (6,52)	6,15-8,13		
ei työssä									
Perheen yhteenlasketut tulot kuussa				1,57(798)	0,115			2,33(796)	<0,001
2 500 € tai vähemmän	184	2,32 (2,25)	1,99-2,64			7,33 (6,61)	6,36-8,30		
2 600 € tai enemmän	616	2,03 (2,08)	1,89-2,20			6,26 (5,22)	5,82-6,65		
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli				-0,74(771)	0,460			-1,34 (766)	0,181
tyttö	363	2,06 (2,20)	1,83-2,28			6,31 (5,26)	5,77-6,86		
poika	410	2,17 (2,15)	1,96-2,38			6,87 (6,14)	6,27-7,47		
Perhesuhde									
parisuhteessa	757	2,05 (2,00)	1,91-2,20	-3,90(799)	< 0,001	6,50 (5,58)	6,10-6,89	-1,58(794)	0,114
ei parisuhteessa	44	3,35 (3,93)	2,16-4,55			7,96 (7,96)	5,42-10,51		
Asuminen samassa taloudessa leikki-ikäisen lapsen kanssa				-1,93(798)	0,054			-0,17 (795)	0,868
kyllä	752	2,09 (2,13)	1,93-2,24			6,57 (5,58)	6,17-6,97		
ei	48	2,71 (2,62)	1,95-3,47			6,72 (7,82)	4,34-9,09		

Huomautus: Testauksessa käytetty Studentin t-testiä tai yksisuuntaista varianssianalyysia.

Keskimäärin isillä ja leikki-ikäisillä lapsilla oli paljon yhteistä päivittäistä toimintaa (ka = 4,68, kh = 0,75), ja vain kolme prosenttia isistä kuvasi yhteisen tekemisen vähäiseksi. Isän ja lapsen yhteinen toiminta sisältää yhteiset leikki- ja ruokailutilanteet, lapsen kanssa ulkona olemisen, lukutuokiot, keskustelun, sylissä pitämisen, nukkumaanmenoon liittyvät asiat sekä lapsen tarpeisiin vastaamisen. Yli 40 tuntia viikossa työskentelevien monilapsisten perheiden isien sekä eronneiden lapsestaan erillään asuvien isien joukossa oli eniten niitä, jotka kuvasivat yhteistä toimintaa lapsen kanssa vähäiseksi. (Taulukko 13.) Isien alkoholin käyttö vähensi yhteistä toimintaa lapsen kanssa merkitsevästi $t(783) = 2,65$, $p = 0,008$, $d = 0,20$. Riskikäyttäjillä päivittäisen yhteisen toiminnan keskiarvo oli 4,58 (kh = 0,75) ja ei-riskikäyttäjillä 4,73 (kh = 0,73). (Kuvio 10.)

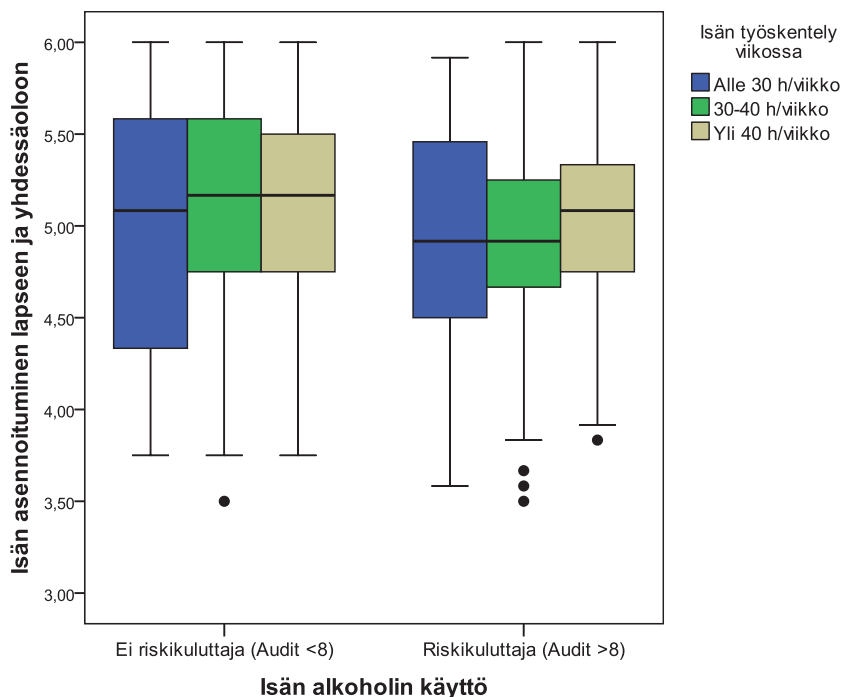

KUVIO 10. Isän ja lapsen yhteinen toiminta isän alkoholin käytön ja työskentelyn mukaan

Isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon pitää sisällään elementtejä, joiden avulla mitattiin yhdessäolon mieluisuutta, hellyyden osoittamista lapselle ja yhdessäolon merkitystä omassa elämässä. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet isät pitivät yhdessäoloa lapsen kanssa mieluisana; isistä 52 prosenttia piti yhdessäoloa omassa elämässään ja arvomaailmassaan hyvin tärkeänä. Isät, jotka työskentelivät viikossa vain vähän, tai työttömänä olevat isät suhtautuivat yhdessäoloon myönteisimmin. (Taulukko 13.) Isän alkoholin käyttö vähensi myös yhdessäolon

mieluisuutta ja kokemusta sen tärkeydestä omassa elämässä $t(793) = 3,40$, $p = 0,001$, $d = 0,26$. Alkoholia kohtuudella käyttävien isien keskiarvo oli 5,12 ($kh = 0,55$), kun riskikäyttäjillä keskiarvo oli 4,98 ($kh = 0,52$). (Kuvio 11.)

KUVIO 11. Isän asennoituminen yhdessäoloon isän alkoholin käytön ja työssäkäynnin mukaan

Isät ottivat lapsen mukaan omaan toimintaansa ja olivat potentiaalisesti lapsensa saatavilla melko usein, keskiarvo oli 4,58 ($kh = 0,68$) kuusiportaisella LIKERT-asteikolla mitattuna. Akateemisesti koulutetuille isille lapsen mukaan ottaminen omiin askareisiin oli hieman hankalampaa ja he olivat potentiaalisesti lastensa saatavilla hieman vähemmän verrattuna vähemmän koulutettuihin isiin. Yli neljännes isistä (25 %) kuvasi joutuvansa leikki-ikäisen lapsensa kanssa konfliktitilanteisiin usein ja yli puolet (71 %) melko usein. Päivittäisiä ristiriitatilanteita lapsen kanssa esiintyi enemmän parisuhteessa elävillä isillä verrattuna ei-parisuhteessa eläviin. (Taulukko 13.) Lapsen sukupuolella, isän tai äidin työssäkäynnillä, perheen tuloilla, lasten lukumäärällä tai isän alkoholin käytöllä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä isän ja leikki-ikäisen lapsen potentiaaliseen yhdessäoloon tai päivittäisiin ristiriitatilanteisiin.

TAULUKKO 13. Taustatekijöiden yhteys isän ja lapsen yhteiseen toimintaan, isän asennoitumiseen yhdessäoloon ja lapseen, potentiaaliseen yhdessäoloon ja päivittäisiin ristiriitatilanteisiin

		Yhteinen toiminta lapsen kanssa			Asennoituminen yhdessäoloon ja lapseen			Potentiaalinen yhdessäolo			Päivittaiset ristiriitatilanteet		
Muuttuja	n	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän ikä				0,827			0,450			0,775			0,003
30 vuotta tai alle	85	4,65	0,55		5,05	0,48		4,45	0,59		3,35	0,91	
31–40 vuotta	491	4,68	0,76		5,08	0,54		4,59	0,67		3,60	0,80	
41–50 vuotta	203	4,71	0,81		5,11	0,55		4,61	0,71		3,68	0,74	
yli 50 vuotta	15	4,55	0,55		4,91	0,61		4,63	0,68		3,95	0,87	
Isän työskentely				0,017			0,015			0,262			0,861
alle 30 h/ viikko	84	4,72	0,84		4,93	0,71		4,64	0,68		3,62	0,88	
30–40 h/ viikko	413	4,74	0,74		5,08	0,51		4,61	0,67		3,58	0,83	
yli 40 h/ viikko	309	4,58	0,71		5,12	0,49		4,53	0,69		3,61	0,77	
Äidin työskentely				0,767			0,353			0,778			0,394
alle 30 h/viikko	341	4,67	0,76		5,10	0,58		4,57	0,71		3,62	0,81	
30–40 h/viikko	374	4,71	0,69		5,07	0,50		4,60	0,65		3,56	0,80	
yli 40 h/viikko	79	4,67	0,67		5,00	0,51		4,56	0,64		3,50	0,73	
Lasten lukumäärä				0,031			0,188			0,853			0,246
1–2 lasta	497	4,72	0,75		5,08	0,51		4,59	0,63		3,56	0,82	
3–4 lasta	265	4,61	0,75		5,09	0,59		4,56	0,76		3,65	0,82	
yli 4 lasta	33	4,44	0,74		4,90	0,54		4,54	0,67		3,70	0,68	
Isän koulutus				0,165			0,410			0,294			0,299
ei lukiota	466	4,65	0,76		5,09	0,55		4,60	0,70		3,62	0,81	
lukio	334	4,72	0,73		5,06	0,51		4,55	0,63		3,56	0,79	
Korkein tutkinto				0,568			0,199			0,023			0,650
akateeminen	152	4,72	0,72		5,01	0,52		4,45	0,66		3,55	0,80	
ei-akateeminen	501	4,68	0,75		5,10	0,50		4,62	0,64		3,61	0,81	
ei ammattikoulutusta	152	4,63	0,79		5,08	0,64		4,58	0,77		3,63	0,79	

Taulukko jatkuu

Taulukko jatkuu

		Yhteinen toiminta lapsen kanssa			Asennoituminen yhdessäoloon ja lapseen			Potentiaalinen yhdessäolo			Päivittäiset ristiriitatilanteet		
Muuttuja	n	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän työtilanne	742	4,68	0,73	0,489	5,09	0,52	0,019	4,57	0,67	0,979	3,60	0,79	0,622
työssä	53	4,60	0,95		4,91	0,76		4,58	0,70		3,55	1,0	
ei työssä													
Äidin työtilanne	516	4,70	0,71	0,134	5,07	0,51	0,809	4,59	0,68	0,943	3,58	0,78	0,921
työssä	169	4,61	0,76		5,06	0,61		4,60	0,60		3,59	0,86	
ei työssä													
Perheen yhteenlasketut tulot kuussa				0,061			0,245			0,422			1,000
2 500 € tai vähemmän	179	4,59	0,89		5,03	0,66		4,55	0,73		3,59	0,87	
2 600 € tai enemmän	617	4,71	0,69		5,09	0,50		4,59	0,66		3,59	0,78	
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli				0,520			0,837			0,265			0,272
tyttö	361	4,66	0,74		5,08	0,52		4,55	0,65		3,63	0,79	
poika	408	4,69	0,77		5,07	0,56		4,60	0,70		3,57	0,83	
Perhesuhde				<0,001			0,726			0,535			<0,001
parisuhteessa	752	4,70	0,69		5,07	4,57		4,58	0,67		3,56	0,80	
ei parisuhteessa	42	4,22	1,41		5,04	4,64		4,64	0,73		4,14	0,78	
Asuminen samassa taloudessa leikki-ikäisen lapsen kanssa				<0,001			0,199			0,616			<0,001
kyllä	747	4,71	0,69		5,08	0,54		4,58	0,68		3,55	0,80	
ei	46	4,08	0,54		4,97	0,53		4,53	0,65		4,12	0,78	

Huomaus: Testauksessa käytetty Studentin t-testiä tai yksisuuntaista varianssianalyysia.

5.3 Isänä toimimiseen liittyvä stressi

Isänä toimimiseen liittyvää stressiä havainnollistetaan suhteuttamalla leikki-ikäisten lasten isien prosenttipistejakauma mittarin kehittämisen yhteydessä kerättyyn normatiiviseen stressiä kuvaavaan jakaumaan (kuvio 12). Kuviossa 12 esimerkiksi prosenttipiste 75 tarkoittaa sitä, että vastanneen isän pistemäärä on sama tai suurempi kuin 75 prosentilla vastaajista normatiivisessa aineistossa. Isänä toimimiseen liittyvän stressin osa-alueiden raakapisteiden normaali vaihteluväli on 15–80 prosenttipistettä välillä. Korkeina pistearvoina pidetään yli 85 prosentin prosenttipisteitä.

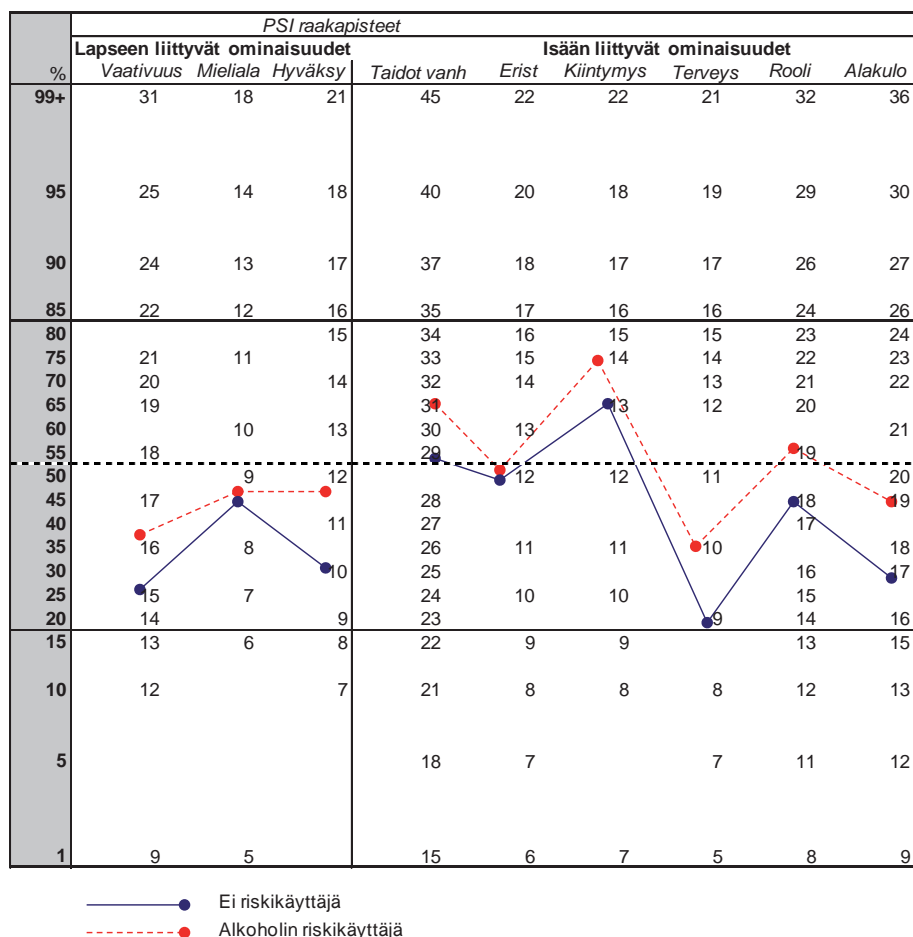
Vanhemmuuteen liittyvää stressiä arvioitiin sekä lapseen liittyvien ominaisuuksien (vaativuus, mieliala, hyväksyttävyys) että isään liittyvien ominaisuuksien (vanhemmuuden taidot, eristyneisyys, kiintymys lapseen, terveys, isän roolin rajoittavuus ja isän mieliala) avulla.

Leikki-ikäisten lasten isät eivät yleisesti kokeneet lastaan vaativana. Korkeat pisteet tällä osa-alueella aiheutuvat usein lapsen itkemisestä, fyysisestä takertuvaisuudesta vanhempaan, lukuisista avunpyynnöistä ja pienistä käyttäytymiseen liittyvistä ongelmista. Korkeita pistearvoja (≥ 22 pistettä) esiintyi kahdeksalla prosentilla isistä. Korkeita pistemääriä tällä osa-alueella on aikaisemmin todettu esimerkiksi täydellisyyteen pyrkivillä vanhemmilla. Nuorten isien joukossa oli enemmän niitä, jotka kokivat lapsensa vaativaksi. Myös lapsen sukupuoli oli yhteydessä vaativuuteen siten, että pojat koettiin jonkin verran tyttöjä vaativammiksi. (Taulukko 14.) Kuten kuvioista 12 voidaan havaita, isän alkoholin käyttö on vahvasti yhteydessä lähes kaikkiin vanhemmuuteen liittyvän stressin osa-alueisiin. Isät, joiden alkoholin käyttö oli vähintään riskiä aiheuttavalla tasolla ($ka = 1,67$, $kh = 0,46$), kokivat kohutuukäyttäjiin ($ka = 1,81$, $kh = 0,61$) verrattuna lapsensa usein vaativaksi ($t(784) = -3,77$, $p < 0,001$, $d = 0,23$).

Lapsen mielialaan liittyvät korkeat pisteet heijastavat tilannetta, jossa lapsi on tyytymätön, itkee usein eikä osoita tyytyväisyyttään kovin usein. Korkeita pisteitä on raportoitu aikaisemmin tilanteissa, jossa esimerkiksi vanhemman ja lapsen välisessä kiintymyssuhteessa on selviä häiriöitä muun muassa päihteiden käytön vuoksi. Tässä aineistossa isät eivät juuri kokeneet lapsen mielialaa stressiä aiheuttavana tekijänä, isistä 11 prosentilla esiintyi korkeita (≥ 12 pistettä) pistearvoja. Nuoret yhden tai kahden lapsen isät sekä suurperheiden isät kokivat lapsen tyytymättömyyttä useimmin. (Taulukko 14.) Isän alkoholin käyttö oli myös yhteydessä lapsen tyytymättömyyteen ($t(792) = -3,31$, $p = 0,001$, $d = 0,24$ (riskikäyttäjien $ka = 1,88$ ja $kh = 0,49$ ja ei riskikäyttäjien $ka = 1,76$ ja $kh = 0,47$).

Keskimäärin isät arvioivat leikki-ikäisen lapsensa fyysisten, älyllisten ja emotionaalisten ominaisuuksien vastaavan niitä odotuksia ja toiveita, joita he olivat lapseensa kohdistaneet. Isistä yhdeksällä prosentilla esiintyi tällä osa-alueella korkeita pistearvoja (≥ 16 pistettä). Perheissä, joissa isät ja äidit työskentelivät paljon (yli 40 h viikossa), lapsen ominaisuudet eivät vastanneet vanhempien odotuk-

siin niin usein kuin perheissä, joissa vanhemmat tekivät lyhyempää työviikkoa. (Taulukko 14.) Isän alkoholin käyttö oli myös yhteydessä lapsen hyväksyttävyyteen $t(798) = -4,08, p < 0,001, d = 0,23$. Runsaasti alkoholia käyttävien isien oli vaikeampaa hyväksyä lapsensa (ka = 1,66, kh = 0,81) verrattuna ei riskikuluttajiin (ka = 1,47, kh = 0,47).

KUVIO 12. Isänä toimimiseen liittyvän stressin PSI-profiili alkoholin käytön mukaan (N = 821)

Huomautus:

Vaativuus: lapsen vaativuus

Mieliala: lapsen mieliala

Hyväks: lapsen hyväksyttävyy

Taidot vanh: kyky toimia vanhempana

Erist: eristyneisyys

Kiintymys: kiintymys lapseen

Terveys: terveys

Rooli: isän roolin rajoittavuus

Alakulo: isän mieliala

TAULUKKO 14. Taustatekijöiden yhteys stressiä aiheuttaviin lapseen liittyviin ominaisuuksiin

Muuttuja	n	Lapsen mieliala			Hyväksyttävyys			Vaativuus		
		Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän ikä				0,006			0,603			0,026
30 vuotta tai alle	88	1,94	0,54		1,61	0,44		1,80	0,45	
31–40 vuotta	494	1,81	0,48		1,51	0,52		1,73	0,57	
41–50 vuotta	204	1,71	0,45		1,53	0,84		1,62	0,43	
yli 50 vuotta	15	1,76	0,51		1,48	0,42		1,67	0,35	
Isän työskentely				0,419			0,045			0,647
alle 30 h/viikko	83	1,86	0,53		1,48	0,39		1,75	0,45	
30–40 h/ viikko	412	1,80	0,45		1,56	0,49		1,72	0,47	
yli 40 h /viikko	301	1,79	0,51		1,47	0,53		1,70	0,61	
Äidin työskentely				0,824			0,023			0,329
alle 30 h/viikko	288	1,79	0,48		1,53	0,49		1,74	0,50	
30–40 h/viikko	420	1,81	0,48		1,49	0,46		1,71	0,54	
yli 40 h/viikko	79	1,79	0,51		1,68	0,60		1,65	0,52	
Lasten lukumäärä				0,036			0,811			0,186
1–2 lasta	496	1,83	0,47		1,51	0,48		1,74	0,54	
3–4 lasta	258	1,74	0,49		1,50	0,54		1,67	0,51	
yli 4 lasta	33	1,81	0,60		1,46	0,46		1,72	0,43	
Isän koulutus				0,356			0,461			0,188
ei lukiota	471	1,81	0,48		1,51	0,48		1,74	0,53	
lukio	330	1,78	0,48		1,55	0,76		1,69	0,51	
Korkein tutkinto				0,949			0,745			0,412
akateeminen	151	1,80	0,50		1,51	0,53		1,66	0,50	
ei-akateeminen	496	1,79	0,47		1,54	0,66		1,72	0,56	
ei ammattikoulutusta	153	1,80	0,49		1,51	0,48		1,73	0,41	

Taulukko jatkuu

Taulukko jatkuu

Muuttuja	n	Lapsen mieliala			Hyväksyttävyys			Vaativuus		
		Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän työtilanne	747	1,79	0,48	0,091	1,53	0,62	0,998	1,71	0,53	0,546
työssä	54	1,91	0,45		1,53	0,45		1,76	0,40	
ei työssä				0,191			0,082			0,115
Äidin työtilanne	519	1,80	0,50		1,48	0,49		1,70	0,54	
työssä	171	1,85	0,47		1,56	0,51		1,78	0,52	
ei työssä				0,063			0,112			0,203
Perheen yhteenlasketut tulot kuussa	183	1,86	0,52		1,56	0,50		1,76	0,49	
2 500 € tai vähemmän	622	1,79	0,47		1,50	0,50		1,70	0,53	
2 600 € tai enemmän				0,182			0,217			0,022
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli	364	1,77	0,46		1,49	0,70		1,67	0,43	
tyttö	410	1,82	0,51		1,55	0,50		1,75	0,58	
poika				0,156			0,468			0,624
Perhesuhde	759	1,81	0,48		1,52	0,61		1,72	0,53	
parisuhteessa	42	1,70	0,48		1,60	0,56		1,68	0,44	
ei parisuhteessa				0,682			0,226			0,530
Asuminen samassa taloudessa lapsen kanssa	749	1,80	0,48		1,52	0,61		1,72	0,53	
kyllä	47	1,77	0,51		1,63	0,58		1,67	0,44	
ei										

Huomatus: Teoreettinen vaihteluväli 1–5 suuremman arvon kuvatessa suurempaa vanhemmuuteen liittyvän stressin määrää. Testauksessa käytetty Studentin t-testiä tai yksisuuntaista varianssianalyysia.

Leikki-ikäisten lasten isät kokivat omat vanhemmuuteen liittyvät taitonsa hie-
man keskimääräistä heikommiksi (vrt. Abidin 1995). Lähes neljänneksellä isistä
(24 %) esiintyi korkeita pistearvoja (≥ 35 pistettä). Korkeat pistemäärät tällä van-
hemmuuteen liittyvän stressin osa-alueella indikoivat yleensä tilannetta, jossa van-
hemmilla ei ole tietoa lapsen kehityksestä. Ne ovat myös yleisiä isillä, joilla ei ole
muuta lapsia, tai tilanteessa, jossa isä ei koe omaa rooliaan vanhempana tyydyttävä-
nä. Työelämän ulkopuolella olevat tai alle 30 tuntia viikossa työskentelevät pieni-
tuloiset isät kokivat useimmin omat vanhemmuuden taitonsa puutteellisiksi. (Tau-
lukko 15.) Myös isän lisääntynyt alkoholin käyttö oli yhteydessä tunteeseen omien
taitojen puutteellisuudesta $t(795) = -3,65$, $p < 0,001$, $d = 0,25$ (riskikäyttäjät $ka = 2,07$, $kh = 0,51$ ja ei riskikäyttäjät $ka = 1,94$, $kh = 0,49$).

Isät, jotka saavat korkeita arvoja eristyneisyyden osa-alueella, ovat usein sosi-
aalisesti eristäytyneet ystävistään, sukulaisistaan ja muusta emotionaalisesta tuki-
verkostostaan. Tällaisessa tilanteessa lasten kaltoinkohtelun ja laiminlyömisien ris-
kin on todettu kasvaneen. Tässä aineistossa korkeita eristyneisyyden pistearvoja
(≥ 17 pistettä) esiintyi kahdeksalla prosentilla isistä. Isän eristyneisyyteen oli yhtey-
dessä isän vähäinen työskentely, ammatillisen koulutuksen puute, työelämän ul-
kopuolella oleminen, perheen alhaiset tulot, ei-parisuhteessa eläminen sekä leik-
ki-ikäisen lapsen kanssa eri taloudessa asuminen. (Taulukko 15.) Eristyneisyys oli
myös jonkin verran yleisempää alkoholin riskikuluttajilla ($ka = 2,03$, $kh = 0,69$)
kuin ei riskikäyttäjillä ($ka = 1,92$, $kh = 0,65$) $t(806) = -2,27$, $p = 0,024$, $d = 0,16$.

Lähes neljänneksellä isistä (24 %) voitiin arvioida olevan ongelmia kiintymys-
suhteessaan lapseen (pistearvo ≥ 16). Tähän liittyy isän vaikeus tunkea emotionaa-
listä läheisyyttä lapseen tai vaikeus ymmärtää ja tulkita lapsen tunteita ja tarpeita
asianmukaisesti. Ongelmia kiintymyssuhteessa esiintyi etenkin pienituloisissa per-
heissä, joissa isät työskentelivät viikossa alle 30 tuntia (taulukko 15) sekä alkoholia
runsaasti käytävillä isillä $t(798) = -4,13$, $p < 0,001$, $d = 0,30$.

Tutkimukseen osallistuneet isät tunsivat itsensä varsin terveiksi. Ainoastaan
kahdeksalla prosentilla isistä esiintyi korkeita pistearvoja (≥ 16 pistettä) tällä osa-
alueella. Terveysongelmia esiintyi etenkin pienituloisilla, työttömillä tai eläkkeellä
olevilla isillä, joiden koulutustaso ei ollut kovin korkea sekä ei-parisuhteessa elävil-
lä isillä. (Taulukko 15.) Terveysongelmat olivat myös merkitsevästi yleisempiä al-
koholin riskikäyttäjillä ($ka = 2,07$, $kh = 0,82$) kuin ei riskikäyttäjillä ($ka = 1,87$, $kh = 0,73$), $t(805) = -3,530$, $p < 0,001$, $d = 0,24$.

Korkeat pistearvot roolin rajoittavuuden osa-alueella kuvaavat tilannetta, jossa
isä kokee vanhemman roolin rajoittavan omaa vapautta ja identiteettiä sekä lapsen
tarpeiden kahlitsevan omaa toimintaa. Näiden tunteiden on todettu usein heijas-
tuvan suuttumuksena ja vihana joko lapseen tai puolisoon. Tutkimukseen osallis-
tuneista isistä 15 prosentilla esiintyi korkeita pistearvoja (≥ 24 pistettä) tällä osa-
alueella. Roolin rajoittavuuteen oli yhteydessä isän ikä (nuoret ja iäkkäät isät), isän

TAULUKKO 15. Taustatekijöiden yhteys stressiä aiheuttaviin isään liittyviin ominaisuuksiin

Muuttuja	n	Taidot vanhempana			Kiintymys lapseen			Roolin rajoittavuus			Alakulo			Eristyneisyys			Terveys		
		Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän ikä				0,308			0,709			<0,001			0,244			0,377			0,298
30 vuotta tai alle	88	2,06	0,47		1,95	0,49		2,48	0,64		2,06	0,70		1,93	0,69		1,83	0,69	
31–40 vuotta	500	1,97	0,50		1,91	0,47		2,27	0,65		1,92	0,62		1,93	0,66		1,91	0,78	
41–50 vuotta	203	1,98	0,52		1,89	0,46		2,22	0,56		1,97	0,63		1,99	0,65		2,00	0,77	
yli 50 vuotta	15	2,12	0,33		1,99	0,34		2,83	0,68		1,99	0,63		2,19	0,71		2,06	0,76	
Isän työskentely alle 30 h/viikko	83	2,15	0,50	0,003	2,06	0,46	0,001	2,48	0,64	0,002	2,05	0,69	0,248	2,08	0,67	0,022	2,16	0,72	0,008
30–40 h/viikko	412	1,98	0,50		1,92	0,47		2,33	0,73		1,95	0,63		1,98	0,68		1,88	0,75	
yli 40 h/viikko	301	1,94	0,49		1,86	0,46		2,20	0,64		1,92	0,62		1,88	0,63		1,92	0,78	
Äidin työskentely alle 30 h/viikko	288	1,97	0,51	0,528	1,93	0,49	0,844	2,35	0,68	0,241	1,97	0,69	0,580	1,98	0,71	0,720	2,00	0,82	0,007
30–40 h/viikko	420	2,00	0,51		1,91	0,45		2,28	0,60		1,93	0,60		1,94	0,64		1,85	0,71	
yli 40 h/viikko	79	1,96	0,44		1,90	0,46		2,24	0,69		2,00	0,64		1,92	0,63		2,05	0,81	
Lasten lukumäärä 1–2 lasta	496	2,00	0,49	0,503	1,93	0,47	0,578	2,30	0,73	0,945	1,94	0,60	0,353	1,94	0,67	0,755	1,90	0,77	0,297
3–4 lasta	258	1,97	0,54		1,89	0,47		2,31	0,64		1,96	0,71		1,97	0,69		2,00	0,76	
yli 4 lasta	33	2,06	0,41		1,95	0,49		2,27	0,56		2,10	0,62		2,02	0,49		1,94	0,71	
Isän koulutus ei lukiota	471	2,01	0,48	0,133	1,92	0,47	0,378	2,31	0,72	0,505	1,98	0,64	0,056	1,94	0,66	0,600	1,99	0,81	0,006
lukio	330	1,95	0,53		1,90	0,45		2,28	0,64		1,90	0,62		1,97	0,67		1,84	0,69	
Korkein tutkinto akateeminen	151	1,93	0,55	0,121	1,86	0,43	0,192	2,21	0,63	0,041	1,87	0,59	0,080	1,95	0,67	0,018	1,84	0,65	0,274
ei-akateeminen	496	1,98	0,47		1,92	0,47		2,29	0,63		1,95	0,62		1,91	0,64		1,96	0,79	
ei ammatti- koulutusta	153	2,05	0,53		1,95	0,49		2,41	0,88		2,03	0,71		2,08	0,71		1,92	0,77	

Muuttuja	n	Taidot vanhempana			Kiintymys lapseen			Roolin rajoittavuus			Alakulo			Eristyneisyys			Terveys		
		Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p	Ka	Kh	p
Isän työtilanne				0,001			0,062			0,089			0,063			0,009			<0,001
työssä	747	1,97	0,50		1,91	0,47		2,28	0,69		1,94	0,63		1,93	0,66		1,90	0,76	
ei työssä	54	2,21	0,50		2,03	0,42		2,45	0,65		2,11	0,67		2,18	0,68		2,32	0,78	
Äidin työtilanne				0,945			0,206			0,080			0,135			0,635			0,184
työssä	519	1,99	0,50		1,89	0,45		2,27	0,70		1,92	0,60		1,94	0,65		1,90	0,73	
ei työssä	171	1,99	0,50		1,94	0,47		2,38	0,72		2,01	0,72		1,96	0,66		1,99	0,81	
Perheen yhteenlas-				0,029			0,001			0,061			<0,001			0,030			<0,001
ketut tulot kuussa	183	2,06	0,53		2,01	0,54		2,39	0,69		2,12	0,73		2,04	0,74		2,10	0,87	
2 500 € tai	622	1,97	0,49		1,88	0,44		2,28	0,69		1,89	0,60		1,92	0,64		1,87	0,72	
vähemmän																			
2 600 € tai																			
enemmän				0,371			0,232			0,174			0,329			0,207			0,220
Leikki-ikäisen lap-																			
sen sukupuoli																			
tyttö	364	1,97	0,47		1,89	0,47		2,26	0,63		1,93	0,59		1,91	0,63		1,90	0,74	
poika	410	2,00	0,52		1,93	0,47		2,33	0,74		1,98	0,68		1,98	0,70		1,97	0,78	
Perhesuhde				0,099			0,132			0,720			<0,001			<0,001			0,010
parisuhteessa	759	1,98	0,50		1,91	0,46		2,30	0,69		1,94	0,63		1,92	0,65		1,91	0,76	
ei parisuhteessa	42	2,11	0,45		2,02	0,55		2,34	0,76		2,30	0,64		2,44	0,84		2,23	0,82	
Asuminen samassa				0,098			0,068			0,030			0,002			0,006			0,058
taloudessa lapsen																			
kanssa																			
kyllä	749	1,98	0,50		1,91	0,47		2,32	0,69		1,94	0,63		1,93	0,66		1,92	0,77	
ei	47	2,11	0,50		2,04	0,50		2,09	0,64		2,23	0,65		2,21	0,79		2,14	0,77	

Huomautus: Teoreettinen vaihteluväli 1–5 suuremman arvon kuvatesa suurempaa vanhemmuuteen liittyvän stressin määrää. Testauksessa käytetty Studentin t-testiä tai yksisuuntaista varianssianalyysia

työskentely ja koulutus sekä samassa taloudessa asuminen lapsen kanssa (taulukko 15). Myös isän alkoholin käytöllä oli roolin rajoittavuuteen merkitsevä yhteys $t(796) = -3,03$, $p = 0,003$, $d = 0,23$.

Mielialaan liittyvät korkeat pistearvot (≥ 26 pistettä) indikoivat merkittäviä depressiivisiä oireita, joiden on todettu olevan kiinteässä yhteydessä kliinisen depression esiintymiseen. Väittämien avulla arvioitiin isien kokemia syyllisyyden ja alakuloisuuden tunteita, jotka usein liittyvät tyytymättömyyteen itseä ja elämäntilannetta kohtaan. Depressiivisiä oireita esiintyi tässä aineistossa kahdeksalla prosentilla isistä. Depressiivisiä oireita esiintyi etenkin pienituloisilla isillä, jotka eivät eläneet parisuhteessa tai leikki-ikäisen lapsensa kanssa samassa taloudessa (taulukko 15). Depressiivisten oireiden esiintyminen oli myös merkitsevästi yhteydessä isän alkoholin käyttöön, $t(802) = -3,88$, $p < 0,001$, $d = 0,28$ (riskikäyttäjien $ka = 2,08$ ja $kh = 0,68$ sekä ei riskikäyttäjien $ka = 1,89$ ja $kh = 0,61$).

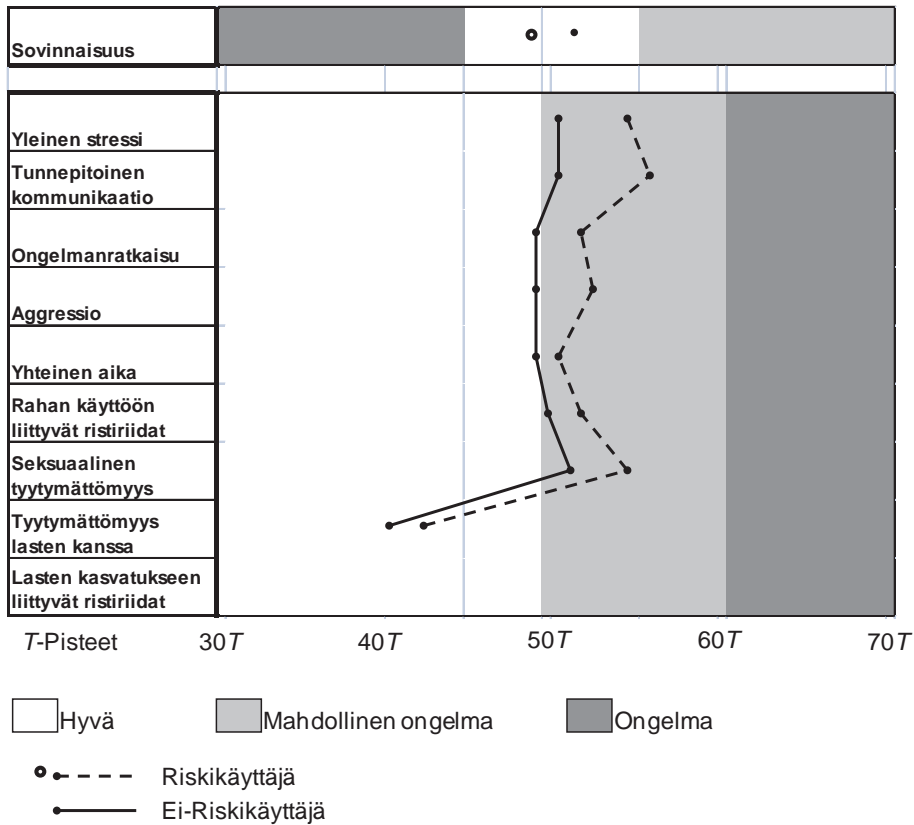
5.4 Isän tyytyväisyys parisuhteessa

Isän tyytyväisyyttä parisuhteessa arvioitiin 10 parisuhteen osa-alueen avulla. Kuviossa 13 esitetyt pisteet ja raja-arvot on esitetty normalisoituina T-pisteinä, mikä mahdollistaa vertailun eri osa-alueiden välillä sekä suhteessa yleiseen normaalijakaumaan. Normaalijakautuneessa, tavallista väestöä edustavassa aineistossa, kunkin osion T-pisteiden keskiarvo on noin 50 ja keskihajonta noin 10. Pisteet 40 T, 50 T ja 60 T edustavat 15 prosentin, 50 prosentin ja 85 prosentin prosenttipisteitä. Osioiden tulkinta noudattelee myös normaalijakaumaa: matalat pisteet (alle 50 T) indikoivat hyvää tilannetta, jolloin ongelmia ei todennäköisesti kyseisellä parisuhteen osa-alueella esiinny, keskinkertaiset pisteet (50–60 T) ilmentävät mahdollisten ongelmien esiintymistä, ja korkeat pisteet (yli 60 T) kuvaavat ongelmien esiintymistä.

Profiilin perusteella näyttäisi, että leikki-ikäisen lapsen isän parisuhteessa esiintyisi voimakkaimmin seksuaalisuuteen ja tunnepitoiseen kommunikaation liittyvää tyytymättömyyttä. Etenkin isillä, jotka voidaan luokitella alkoholin riskikuluttajiksi, tyytymättömyys parisuhteeseen vaikuttaisi olevan yleisempää sen kaikilla osa-alueilla. (Kuvio 13.)

Yleisen stressin osa-alue kuvaa isän yleistä tyytymättömyyttä parisuhteessa, ja sen on arvioitu oleva paras yksittäinen indikaattori kuvaamaan parisuhdetytymättömyyttä. Korkeat pistearvot (> 60 T) kuvaavat laaja-alaista tyytymättömyyttä parisuhteessa, jolloin riidat usein kestävät pitkään ja niitä esiintyy laaja-alaisesti lähes kaikessa puolisoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Vihan ja suuttumuksen tunteet sekä kriittisyys puolisoa kohtaan ovat yleisiä, ja parisuhteen tulevaisuus epävarma. Tässä aineistossa korkeita yleisen stressin pistearvoja esiintyi 11 prosentilla isistä. Yleiseen tyytymättömyyteen olivat yhteydessä isän vähäinen työskentely tai työelä-

män ulkopuolella oleminen, äidin työskentely sekä isän alkoholin riskiä aiheuttava käyttö. (Taulukko 16.)

KUVIO 13. Isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava MSI-R-profiili alkoholin käytön mukaan (N = 821)

Huomatus: Lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat-osiolle ei laskettu normalisoituja T-pisteitä.

Tunnepitoinen kommunikaatio -osio arvioi vastaajan tyytymättömyyttä tunteiden ilmaisuun parisuhteessa sekä kuvaa emotionaalista läheisyyttä parisuhteessa. Noin viidennes isistä (21 %) koki puolisonsa emotionaalisesti etäiseksi eikä parisuhteessa ollut mahdollista ilmaista riittävästi tunteita, jolloin isä saattoi kokea tulevaisuutta usein väärinymmärretyksi (T-pisteet > 60). Tunteiden ilmaisun vaikeuteen olivat yhteydessä isän vähäinen työskentely, äidin työssäkäynti sekä isän alkoholin käyttö. (Taulukko 16.)

Isistä 11 prosenttia oli tyytymättömiä tapaan, jolla ongelmia ratkaistiin parisuhteessa (> 60 T). Näissä parisuhteissa riideltiin paljon, riidat päättyivät usein negatiiviseen syytelyyn ja palaamiseen vanhoihin ratkaisematta jääneisiin asioihin, riideltäessä loukattiin emotionaalisesti toista eivätkä molempien puolisojen nä-

kemykset tulleet esille. Pienistä asioista saattoi tällaisissa tilanteissa kehittyä suuri ristiriitatilanne. Ristiriitoja esiintyi eniten isillä, joilla oli alhainen koulutus, jotka asuivat erillään leikki-ikäisestä lapsestaan ja joiden alkoholin käyttö oli runsasta. (Taulukko 16.)

Aggression osa-alue arvioi lähinnä fyysisen aggressiivisuuden esiintymistä parisuhteessa. Väittämien avulla arvioitiin puolison vihaista huutamista, tavaroiden heittelyä, tönimistä ja fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhkaa. Isistä 13 prosenttia (> 60 T) koki parisuhteessaan vähintään lievää fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä, raapimista ja läimäyttelyä, sekä pelkoa omasta fyysisestä vahingoittumisesta. Noin neljä prosenttia isistä (> 70 T) oli kokenut voimakasta fyysistä väkivaltaa, kuten tullut lyödyksi, potkituksi, kuristetuksi, pakotetuksi seksuaaliseen kanssakäymiseen tai tullut heitellyksi tavaroilla niin, että siitä oli aiheutunut fyysisiä vammoja, kuten mustelmia. Aggressiivisuus parisuhteessa oli yleisempää tilanteessa, jossa isä ja äiti olivat työelämän ulkopuolella, isä asui erillään leikki-ikäisestä lapsestaan ja käytti runsaasti alkoholia. (Taulukko 16.)

Suurin osa isistä oli tyytyväisiä yhteisen ajan määrään ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin kumppanin kanssa. Tutkimukseen osallistuneista 14 prosenttia koki etäänntyneensä emotionaalisesti puolisostaan siten, ettei yhteisiä ystäviä, kiinnostuksen kohteita tai positiivista vuorovaikutusta puolison kanssa juuri ollut (≥ 60 T). Tyytymättömyys yhteiseen aikaan puolison kanssa oli yleisempää työelämän ulkopuolella olevilla isillä. (Taulukko 16.)

Rahan käyttöön liittyviä erimielisyyksiä, jolloin rahan käyttöön liittyvät ongelmat olivat suurin ristiriitojen aiheuttajia parisuhteessa, esiintyi yhdeksällä prosentilla isistä (> 60 T). Siihen olivat yhteydessä vähäinen työskentely tai työelämän ulkopuolella oleminen, perheen pienet tulot sekä tilanne, jossa isällä oli leikki-ikäinen lapsi, joka ei asunut samassa taloudessa. Rahan käyttöön liittyvät ongelmat olivat myös yleisempiä isillä, jotka voitiin luokitella alkoholin riskikuluttajiksi. (Taulukko 16.)

Leikki-ikäisten lasten isistä vain alle puolet (41 %) oli yleisesti tyytyväisiä seksuaaliseen suhteeseensa eikä parisuhteessa esiintynyt suuria erimielisyyksiä seksuaalisen aktiivisuuden tai läheisyyden laadun suhteen. Isistä 32 prosenttia oli tyytymättömiä ja huolestuneita hellyyden, seksuaalisuuden ja läheisyyden osoittamisen puutteesta parisuhteessa ja tätä pidettiin mahdollisena uhkana parisuhteen jatkumiselle. Useilla isillä oli myös vaikeuksia puhua yleensä seksuaalisuudesta puolisonsa kanssa. Vakavia ongelmia seksuaalisuuden osa-alueella esiintyi 24 prosentilla isistä (> 60 T). Seksuaalisen suhteen tyydyttävyyteen oli yhteydessä vanhempien työssäkäynti sekä isän alkoholin käyttö. (Taulukko 16.)

Tyytymättömyys lasten kanssa -osa-alue kuvaa käsitystä vanhemman ja lapsen välisen suhteen laadusta sekä tyytyväisyyttä lapsen emotionaaliin ominaisuuksiin ja käyttäytymiseen. Ainoastaan kaksi prosenttia isistä kuvasi suhteen lapseensa hyvin etäiseksi.

Lapsen kasvatukseen liittyviä suuria ristiriitoja esiintyi kolmella prosentilla isistä (> 4 pistettä, vaihteluväli oli 0–6). Siihen olivat yhteydessä isän koulutustaso, asuminen samassa taloudessa leikki-ikäisen lapsen kanssa sekä alkoholin käyttö. (Taulukko 16.)

Korkeat pistemäärät (> 55 T) sovinnaisuuden osa-alueella kuvaavat tilannetta, jossa parisuhteessa esiintyvien ongelmien olemassaolo kielletään, vaikka puoliso on ilmaissut tyytymättömyyttä tai uhannut suhteen päättymisellä. Korkeat pisteet heijastavat idealistista vääristymää parisuhteesta. Tässä aineistossa korkeita pistemääriä esiintyi 37 prosentilla isistä. Korkeita pistemääriä esiintyi yleisemmin nuorilla, alkoholia käyttävillä isillä. (Taulukko 16.)

TAULUKKO 16. Taustamuuttujien yhteys isän tyytyväisyyteen parisuhteessa

Muuttuja	n	Yleinen stressi			Tunnepitoinen kommunikaatio			Ongelmanratkaisu			Aggressio			Yhteinen aika		
		ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p
Isän ikä				0,156			0,300			0,075			0,534			0,734
30 v tai alle	71	51,89	8,94		51,24	9,29		50,01	7,28		51,80	9,79		48,95	9,85	
31–40 v	438	51,18	8,20		51,76	9,69		49,00	7,10		50,22	9,37		48,98	9,06	
41–50 v	183	52,00	8,74		52,35	10,02		50,02	7,91		50,13	8,70		49,19	9,52	
yli 50 v	11	56,55	12,41		56,29	10,41		53,21	8,01		49,77	10,95		51,79	10,74	
Isän työskentely alle 30h/viikko	68	55,18	9,29	<0.001	55,11	10,27	0,012	51,42	8,18	0,055	53,66	10,26	0,001	50,26	10,52	0,138
30–40 h/viikko	362	50,72	8,54		51,38	9,59		49,17	7,53		49,46	9,11		48,48	8,96	
yli 40 h/viikko	267	51,70	7,94		51,89	9,75		49,38	6,84		50,57	8,99		49,68	9,37	
Lasten lukumäärä				0,755			0,779			0,611			0,250			0,644
1–2 lasta	435	51,70	8,61		52,12	9,99		49,68	7,28		49,95	9,39		48,90	9,38	
3–4 lasta	236	51,19	8,30		51,59	9,27		49,10	7,60		50,82	8,96		49,37	9,30	
yli 4 lasta	31	51,66	8,80		52,27	10,65		49,39	6,73		52,27	10,03		50,23	8,13	
Isän koulutus ei lukiota	421	51,73	8,59	0,546	52,44	9,63	0,120	49,67	7,26	0,345	50,50	9,61	0,594	49,43	9,41	0,275
lukio	282	51,34	8,37		51,29	9,93		49,15	7,53		50,13	8,78		48,67	9,11	
Korkein tutkinto akateeminen	129	52,13	8,86	0,051	51,34	10,11	0,062	49,59	7,44	0,020	50,88	8,76	0,609	48,87	9,11	0,093
ei-akateeminen	439	50,95	7,83		51,59	9,45		48,94	7,04		50,05	8,90		48,68	9,10	
ei ammatti-koulutusta	135	52,84	9,92		53,67	10,18		50,93	8,02		50,56	10,63		50,60	9,74	

Muuttuja	n	Yleinen stressi			Tunnepitoinen kommunikaatio			Ongelmanratkaisu			Aggressio			Yhteinen aika		
		ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p
Isän työtilanne työssä	651	51,31	8,39	<0.001			0,237			0,276			0,011			0,015
ei työssä	41	56,27	9,24		51,91	9,70		49,43	7,31		50,20	9,24		48,97	9,14	
Äidin työtilanne työssä	440	52,05	8,70	0,030	53,69	10,24	0,004	50,68	8,30	0,234	53,84	9,78	0,008	52,47	11,20	0,184
ei työssä	152	50,27	8,53		52,82	10,02		49,78	7,22		49,58	9,06		49,43	9,25	
Perheen yhteenlasketut tulot kuussa				0,443			0,834			0,313			0,181			0,993
2 500 € tai vähemmän	147	52,01	9,22		52,07	9,61		50,05	7,96		51,23	9,60		49,12	10,02	
2 600 € tai enemmän	548	51,41	8,30		51,89	9,81		49,36	7,22		50,11	9,20		49,12	9,14	
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli tyttö	322	51,30	8,62	0,299			0,312			0,023			0,702			0,202
poika	357	51,98	8,48		51,56	9,74		48,80	7,22		50,25	9,23		48,60	9,29	
Asuminen samassa taloudessa lapsen kanssa				0,052			0,154			0,047			0,019			0,774
kyllä	722	51,49	8,47		51,88	9,76		49,40	7,29		50,26	9,16		49,11	9,20	
ei	17	55,80	9,35		55,29	9,31		53,00	9,62		55,75	12,75		49,76	13,41	
Isän alkoholin käyttö				<0.001			<0.001			<0.001			0,001			0,085
ei riskikäyttäjää	516	50,66	8,22		50,78	9,62		48,62	7,37		49,52	8,85		48,73	9,21	
riskikäyttäjää	237	53,43	8,83		54,64	9,57		51,22	7,11		52,00	9,88		50,00	9,54	

Huomautus: Testauksessa käytetty Studentin t-testiä tai yksisuuntaista varianssianalyysia.

Taulukko jatkuu

Taulukko jatkuu

Muuttuja	n	Rahan käyttöön liittyvät ristiriidat			Seksuaalinen tyytyväisyys			Tyytymättömyys lasten kanssa			Lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat			Sovinnaisuus		
		ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p
Isän ikä				0,597			0,157			0,087			0,582			0,001
30 v tai alle	71	51,42	8,38		51,46	10,08		8,87	1,01		0,58	1,05		53,26	9,13	
31–40 v	438	50,44	6,41		51,72	10,94		7,40	0,35		0,57	0,99		50,01	10,12	
41–50 v	183	50,87	6,09		52,74	11,30		8,51	0,62		0,68	1,08		49,82	10,84	
yli 50 v	11	51,29	4,78		57,79	10,75		8,65	2,31		0,79	0,97		41,62	9,98	
Isän työskentely alle 30h/viikko	68	53,61	6,49	<0.001	53,56	11,53	0,006	41,70	8,34	0,932	0,72	1,13	0,485	46,62	10,61	0,001
30–40 h/viikko	362	50,18	6,65		50,83	10,61		42,08	8,06		0,57	1,02		51,24	10,17	
yli 40 h/viikko	267	50,44	6,08		53,35	11,06		42,05	7,66		0,64	0,99		49,76	10,05	
Lasten luku- määrä				0,392			0,902			0,078			0,842			0,347
1–2 lasta	435	50,74	6,46		52,15	11,00		41,59	7,71		0,60	1,02		49,81	10,25	
3–4 lasta	236	50,31	6,61		52,01	10,88		42,57	8,05		0,64	1,02		50,72	10,44	
yli 4 lasta	31	51,87	6,23		51,26	10,76		44,28	9,82		0,56	0,95		51,90	8,95	
Isän koulutus				0,242			0,650			0,714			0,285			0,009
ei lukiota	421	50,93	6,93		51,94	10,89		42,08	8,01		0,64	1,03		50,97	10,05	
lukio	282	50,35	5,93		52,31	11,05		41,86	7,76		0,56	1,01		48,94	10,55	
Korkein tutkinto				0,472			0,222			0,146			0,047			0,071
akateeminen	129	50,08	5,86		52,41	11,42		41,48	7,82		0,65	1,10		48,45	10,00	
ei-akateeminen	439	50,74	6,56		51,55	10,57		41,79	7,62		0,53	0,94		50,73	10,17	
ei ammatti- koulutusta	135	50,96	6,91		53,32	11,63		43,14	8,76		0,76	1,07		50,10	10,68	

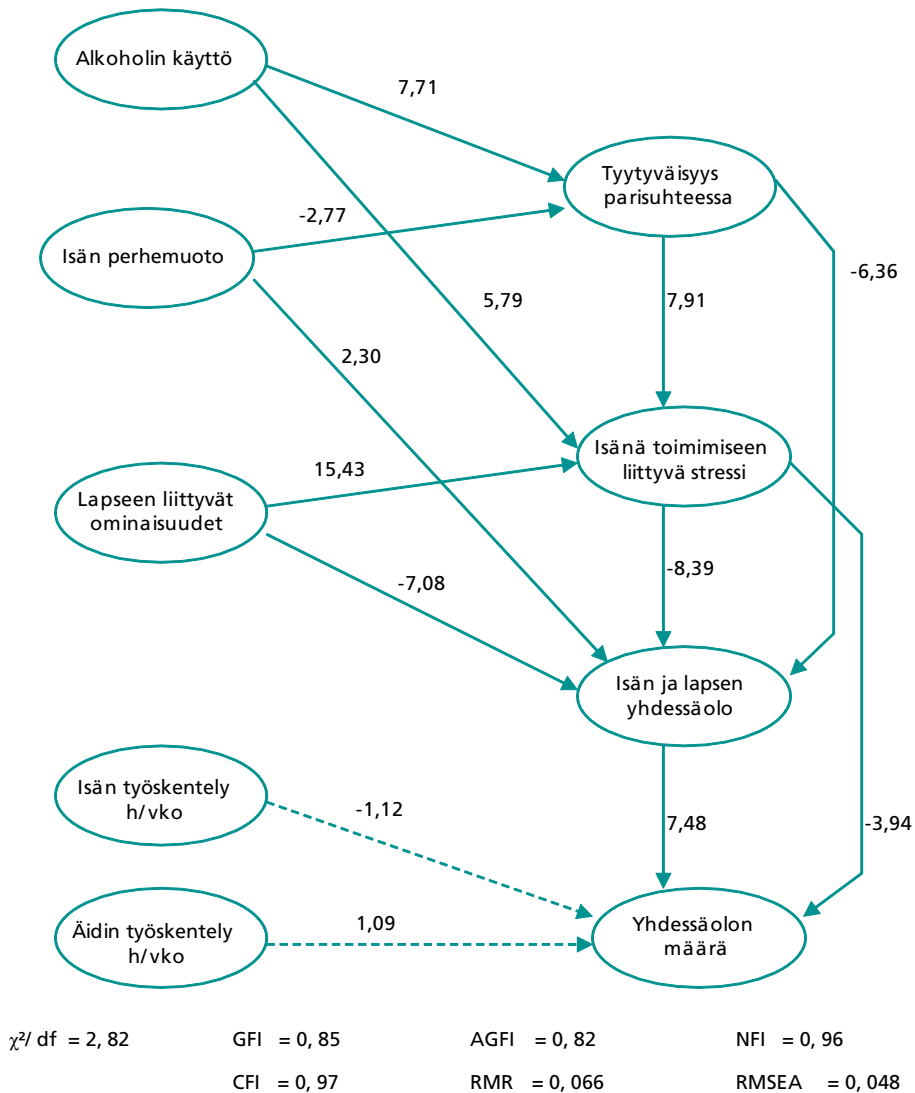
Muuttuja	n	Rahan käyttöön liittyvät ristiriidat			Seksuaalinen tyytyväisyys			Tyytymättömyys lasten kanssa			Lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat			Sovinnaisuus		
		ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p	ka	kh	p
Isän työtilanne työssä	651	50,50	6,47	0,004	52,01	11,05	0,348	42,04	7,93	0,815	0,59	1,01	0,128	50,25	10,24	0,064
ei työssä	41	53,37	7,09		53,60	9,84		42,33	7,56		0,84	1,19		47,35	10,83	
Äidin työtilanne työssä	440	50,33	6,15	0,016	52,90	11,24	0,008	42,13	7,89	0,593	0,63	1,11	0,106	49,84	10,37	0,126
ei työssä	152	51,78	7,63		50,22	10,18		41,74	8,26		0,48	0,75		51,30	10,34	
Perheen yhteen- lasketut tulot kuussa				<0,001			0,207			0,267			0,177			0,730
2 500 € tai vähemmän	147	52,46	7,55		51,09	10,15		42,65	8,58		0,71	1,04		50,46	10,47	
2 600 € tai enemmän	548	50,13	6,12		52,35	11,12		41,85	7,76		0,59	1,02		50,14	10,19	
Leikki-ikäisen lapsen sukupuoli				0,012			0,829			0,246			0,066			0,069
tyttö	322	50,09	6,21		52,15	11,17		41,66	7,47		0,53	0,93		50,83	10,46	
poika	357	51,32	6,82		52,32	10,78		42,36	8,27		0,67	1,09		49,42	10,16	
Asuminen samassa taloudessa				<0,001			0,081			0,958			0,026			0,110
lapsen kanssa kyllä	722	50,49	6,44		52,22	10,92		42,04	7,93		0,60	1,00		50,22	10,27	
ei	17	57,94	6,82		47,53	11,52		41,94	9,26		1,21	1,76		46,06	11,18	
Isän alkoholin käyttö				0,011			0,008			0,600			<0,001			<0,001
ei riskikäyttäjää	516	50,29	6,41		51,38	11,10		41,94	7,62		0,52	0,91		51,12	10,08	
riskikäyttäjää	237	51,61	6,73		53,70	10,49		42,27	8,60		0,81	1,22		47,98	10,52	

5.5 Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakenneyhtälömalli

Rakenneyhtälömallissa isän alkoholin käytön, perhemuodon, lapseen liittyvien ominaisuuksien, isän ja äidin työssäkäynnin, parisuhdetyytyväisyyden ja isänä toimimiseen liittyvän stressin oletettiin vaikuttavan isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään. Tutkimuksessa asetettiin 13 hypoteesia, joista 11 sai tukea aineistosta. Ainoastaan isän tai äidin työssäkäynnin ei todettu vaikuttavan merkittävästi isän ja lapsen yhdessäolon määrään. Malli sopi aineistoon sangen hyvin, sillä kuviossa 14 esitetyt yhteensopivuustunnuslukuja voidaan pitää tyydyttävänä. Lopullisessa rakenneyhtälömallissa voidaan havaita useita suoria ja epäsuoria yhteyksiä endogeenisten ja eksogeenisten muuttujien välillä. Kuviossa 6 on esitetty ainoastaan suorien havaittujen yhteyksien vahvuudet t -arvoina. Normaalijakaumassa kriittinen arvo olisi $t = 1,96$ tai $-1,96$ ($p < 0,05$). Kriittinen arvo on kuitenkin riippuvainen mallin vapausasteista. Tässä tutkimuksessa t -testin kriittiseksi arvoksi saatiin $t = 2,0$, jolloin mallissa esiintyviä polkuja $t > \pm 2,0$ voidaan pitää tilastollisesti merkitsevinä. Kertoimen negatiivinen etumerkki on lähinnä tulkittavissa siten, että toisen muuttujan arvojen kasvaessa toisen arvot laskevat, esimerkiksi ongelmat parisuhteessa vähentävät isän ja lapsen yhdessäolon määrää.

Isän alkoholin käyttö vaikuttaisi lisäävän ongelmien esiintymistä parisuhteessa ($t = 7,71$) sekä altistavan isänä toimimiseen liittyvälle stressille ($t = 5,79$). Isien kokemus riittämättömistä vanhemmuuden taidoista, sosiaalisten tukiverkostojen kapeus, etäinen emotionaalinen suhde lapseen, huono terveydentila, syyllisyys ja alakuloisuuden tunteet sekä kokemus isyyden roolin rajoittavuudesta näyttäisivät olevan erityisen vahvoja silloin, kun parisuhteessa esiintyy ristiriitoja ja isän lisääntyntä alkoholin käyttöä ($t = 7,16$). Isän alkoholin käyttö, parisuhdeongelmat ja isänä toimimiseen liittyvä stressi näyttäisivät yhdessä altistavan myös ongelmille isän ja lapsen välisessä yhdessäolossa ($t = -6,51$) sekä vähentävän isän ja lapsen yhdessäolon määrää ajallisesti ($t = -3,75$).

Pysyvällä parisuhteella (avo- tai avioliitto) ei näyttäisi olevan parisuhdeongelmilta suojaavaa vaikutusta ($t = -2,77$). Parisuhde näyttäisi myös altistavan isänä toimimiseen liittyvälle stressille ($t = -2,60$). Isän perhemuodolla vaikuttaisi olevan suora yhteys isän ja lapsen yhdessäoloon ($t = 2,30$). Tämän lisäksi mallissa esiintyy myös yhdysvaikutuksia isän perhemuodon yhteydellä yhdessäoloon ja sen määrään parisuhdetyytyväisyyden ja isänä toimimiseen liittyvän stressin kautta ($t = 2,57$).

KUVIO 14. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaava rakenneyhtälömalli

Huomautus: Kuviossa esitetyt arvot t-arvoja, tilastollisesti merkitsevät yhteydet $t > 2,0$.

Lapsen mieliala, hyväksyttävyyys ja vaativuus näyttäisivät olevan vahvasti yhteydessä isän kokemaan stressiin ($t = 15,43$). Yhdessä isänä toimimiseen liittyvän stressin kanssa ne vaikuttavat isän ja lapsen yhteiseen toimintaan, jolloin isät eivät koe yhdessäoloa yhtä mielekkäänä ja tärkeänä eikä lapsen mukaan ottaminen arjen askareisiin ole yhtä helppoa kuin vähemmän stressiä kokevilla isillä ($t = -10,83$). Yhdessäoloon liittyy myös enemmän päivittäisiä ristiriitatilanteita ja yhdessäolon määrä on vähäisempi tällaisessa tilanteessa ($t = -3,99$). Tämän lisäksi lapsen omi-

naisuuksien todettiin olevan myös yhteydessä suoraan isän ja lapsen yhdessäoloon ($t = -7,08$).

Tyytyväisyys parisuhteessa vaikuttaisi suojelevan isiä voimavaroja kuormittavilta, stressiä aiheuttavilta tekijöitä ($t = 7,91$). Tyytyväisyys parisuhteessa on yhteydessä isän ja lapsen yhdessäoloon vanhemmuuteen liittyvän stressin kautta ($t = -6,25$) sekä yhdessäolon määrään stressin ja yhdessäolon kautta ($t = -3,95$). Toimiva parisuhde näyttäisi siis edistävän isän ja lapsen yhdessäoloa ($t = -6,36$).

Isyyteen liittyvä stressi vaikuttaa isän ja lapsen yhdessäoloon ($t = -8,39$) ja yhdessäolon määrään negatiivisesti ($t = -3,94$). Malli myös vahvistaa oletuksen siitä, että yhteinen toiminta lapsen kanssa, isän asennoituminen yhdessäoloon ja lapseen, potentiaalinen yhdessäolo sekä yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet heijastuvat sekä välilliseen että välittömään aikaan, jonka isä ja lapsi ovat yhdessä ($t = 7,48$).

Isän ja äidin työssäkäynnin ($t = -1,12$ ja $t = 1,09$) ei todettu tässä tutkimuksessa suoraan vähentävän isän läsnäolon määrää, joten tältä osin teoreettisen rakennemallin sisältämät hypoteesit (H_{06} ja H_{07}) eivät saaneet tukea.

Suorien yhteyksien lisäksi mallissa voidaan havaita joitain tilastollisesti merkitseviä epäsuoria yhteyksiä. Isän alkoholin käyttö vaikuttaa epäsuorasti isän ja lapsen yhdessäoloon vanhemmuuteen liittyvän stressin kautta ($t = -6,51$) sekä yhdessäolon määrään stressin ja yhdessäolon kautta ($t = -3,76$). Myös lapsen ominaisuuksilla näyttäisi olevan epäsuora yhteys yhdessäolon määrään yhdessäolon kautta ($t = -3,99$). Tyytymättömyys parisuhteessa vaikuttaisi myös epäsuorasti altistavan vähäisemmälle isän ja lapsen yhdessäolon määrälle yhdessäolon kautta ($t = -3,95$).

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaava rakenneyhtälömalli sai hyvin tukea aineistosta. Malli selittää (R^2) 73 prosenttia isän ja lapsen yhdessäolon määrästä, 28 prosenttia yhteisestä toiminnasta lapsen kanssa, isän asennoitumisesta yhdessäoloon ja lapseen, potentiaalisesta yhdessäolosta sekä yhdessäoloon liittyvistä päivittäisistä ristiriitatilanteista, 34 prosenttia isänä toimimiseen liittyvästä stressistä ja kahdeksan prosenttia isän tyytyväisyydestä parisuhteessa.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen luotettavuus

6.1.1 Otanta ja otoksen edustavuus

Otoksen koko ja käytetyt otantamenetelmät vaikuttavat perusjoukkoa koskevien estimaattien luotettavuuteen, niiden harhattomuuteen ja täsmällisyyteen (Pahkinen & Lehtonen 1989). Tilastollisissa tutkimuksissa esiintyvät vaihtelun lähteet voidaan jakaa 1) otantavirheeseen ja 2) otannasta riippumattomiin virheisiin (Lehtonen & Pahkinen 2004).

Otantavirheellä tarkoitetaan perusjoukon osajoukon tutkimisesta (otostutkimuksesta) aiheutuvaa epävarmuutta tutkimuksen tuloksiin (Lehtonen & Pahkinen 2004). Otantavirhe on seurauksena tilanteesta, jossa otoksen koostumus riippuu sattumasta ja näin ollen otoksesta lasketut tulokset vaihtelevat satunnaisesti otoksesta toiseen. Otantavirheen aiheuttama epävarmuus on luonnollisesti sitä pienempi, mitä suurempaa otosta käytetään. (Lehtonen & Pahkinen 2004.) Otantavirheen mahdollisuutta pyrittiin minimoimaan poimimalla tutkimukseen osallistuvat isät väestörekisteristä yksinkertaisella satunnaisotannalla. Otantavirheen suuruutta arvioitiin tarkastelemalla otantajakaumaa aineistoissa I ja II isän ja lapsen yhteistä toimintaa kuvaavaan FCI-mittarin osa-alueen avulla. Otosten keskiarvojen ($k_a = 4,68$ ja $k_h = 0,75$) jakauma muodosti keskiarvon otantajakauman, jonka oletettiin noudattavan likimain normaalijakaumaa. Normaalijakaumaoletuksen perusteella voitiin määrittää otoskeskiarvon ympäriltä 95 prosentin luottamusväli, jossa 95 prosenttia jakauman havainnoista on $\pm 1,96$ keskihajonnan päässä jakauman keskiarvosta. Tämän perusteella voidaan todeta, että isän ja lapsen yhteisen toiminnan summakeskiarvo on koko perusjoukossa 95 prosentin varmuudella 4,63–4,73.

Riittävä otoskoko pyrittiin varmistamaan a priori -tyyppisellä voimalaskelmalla, jonka estimoinnissa käytettiin FCI-mittaria. Voima-analyysin perusteella edellytyksenä 80 prosentin voimakkuudelle 95 prosentin merkitsevyystasolla on otoskoko $N = 90$. Tutkimukseen osallistui sen toisessa vaiheessa 821 isää, joten aineistoa voidaan tältä osin pitää riittävänä.

Otannasta riippumattomat virheet johtuvat muusta kuin otannasta ja voivat siten ilmetä myös kokonaistutkimuksissa. On arveltu, että suurin osa tutkimustulosten epävarmuudesta aiheutuu usein otannasta riippumattomista virheistä (Djerf 2001; Lehtonen & Pahkinen 2004). Otannasta riippumattomista virhelähteistä tarkastellaan lähemmin kehikkovirheriskiä, mittausvirheitä, prosessointivirheitä ja katoa.

Mahdollisuus kehikkovirheeseen syntyy käytännössä tilanteessa, jossa koko perusjoukko ei ole aina käytettävissä otosta valittaessa. Kehikkovirheet voidaan jakaa yliveittoa, aliveittoa ja kaksinkertaiseen listaukseen. (Särndal ym. 1992; Lehtonen & Pahkinen 2004.) Yliveitolla tarkoitetaan otantakehikon osaa, joka ei kuulu kohdeperusjoukkoon (Djerf 2001). Yliveittoa on tässä tutkimuksessa saattanut aiheutua tilanteessa, jossa esimerkiksi leikki-ikäinen lapsi on kuollut, eikä tätä ole kehikkoperusjoukkoa koottaessa tiedetty, tai tilanteessa, jossa isyydelle asetetut kriteerit (esim. biologinen isyys) eivät täytä kohdeperusjoukolle asetettuja oletuksia (vrt. sosiaalinen isyys).

Kaksinkertainen listaus tarkoittaa sitä, että sama havaintoyksikkö on kehikkoperusjoukossa mukana useamman kerran. Jos isällä on esimerkiksi kaksi leikki-ikäistä lasta, hän saattaisi olla edustettuna otoksessa kaksi kertaa. Kaksinkertainen listaus aiheuttaa yliveittoa, ja se voidaankin nähdä eräänä yliveiton muotona. Yliveitto varmistettiin tietoja kerätessä ja havaitut yliveittotapaukset (kaksi isää) poistettiin otantakehikosta.

Aliveittoa syntyy usein rekisterien jälkeen jäämisestä, kun kaikkia vastaajia ei tavoiteta, tai tilanteessa, jossa otantakehikko sisältää varsinaiseen perusjoukkoon kuulumattomia. Virheriskin minimoimiseksi tässä tutkimuksessa otantakehikkona käytettiin väestötietorekisteriä, jonka tiedot ovat mahdollisimman ajantasaisia. Otoksen perusteella tehty perusjoukkoa koskevat päätelmät saattavat olla harhaisia, jos käytettävissä olevan otantakehikon alkiot eroavat joiltain ominaisuuksiltaan otantakehikkoon kuulumattomista. Sisäänottokriteereinä tässä tutkimuksessa edellytettiin muun muassa suomen kieltä isän äidinkielenä, joten otannan ulkopuolelle ovat jääneet suomalaiset isät, joiden äidinkieli on ollut esimerkiksi ruotsi.

Mittausvirheellä tarkoitetaan tilannetta, jossa annettu tieto jonkin muuttujan havaintoarvosta poikkeaa todellisesta havaintoarvosta. Mittausvirheitä saattaa aiheutua muun muassa väärin muistamisesta, kysymyksen ymmärtämisestä eri tavoin kuin tutkija on sen tarkoittanut sekä tietoisesta tai tiedostamattomasta vastausten vääristelystä. Kyselyyn vastanneet isät ovat saattaneet antaa todellista huonomman tai paremman kuvan tilanteestaan tai antaa vastauksia, jotka ovat sosiaalisesti hyväksyttäviä. Tämä seikka huomioitiin liittämällä lomakkeen vastausohjeisiin kirjallinen selvitys siitä, miksi rehellinen vastaaminen on tärkeää, sekä varmistamalla vastaajan anonymiteetti. FCI-mittaria kehitettäessä arvioitiin myös väittämien selkeyttä, ymmärrettävyyttä sekä sitä, ovatko väittämät sisällöllisesti sellaisia, että isät pystyvät niihin vastaamaan.

Prosessointivirheellä tarkoitetaan tallennetun tiedon poikkeamista annetuista tiedoista esimerkiksi aineiston tallennuksen yhteydessä tapahtuneiden virheiden vuoksi. Tallennusvaiheessa tapahtuneiden mahdollisten virheiden korjaamiseksi aineistosta laskettiin sitä kuvaavia tunnuslukuja (ka, kh, min-max). Poikkeavia havaintoarvoja (outliers) arvioitiin tapauskohtaisesti, jolloin pohdittiin, voisivatko arvot sisältyä luonnolliselle vaihteluvälille vai onko annettu tieto kenties väärä.

Otoksen edustavuuteen vaikuttaa kato. Vastausaktiivisuus oli aineisto I:n osalta 48 prosenttia ja aineisto II:n osalta 33 prosenttia. Katoa aiheuttavat monet eriytyvät, kuten tavoittamatta jääminen esimerkiksi virheellisten osoitetietojen tai tilapäisen poissaolon vuoksi, kieltäytyminen ajanpuutteen, periaatteiden tai muun syyn vuoksi sekä muut tekijät, kuten lomakkeiden tai palautuskuorien tuhoutuminen tai katoaminen sekä ongelmat postiyhteyksissä. Kadon suuruuteen vaikuttavat myös kyselytutkimuksessa yhteiskunnallinen ilmapiiri, tutkimuksen aihe ja kiinnostavuus, tutkimuksen rasittavuus, tutkimusajankohta sekä tiedonkeruutapa (Djerf 2001; Lehtonen & Pahkinen 2004).

Eri maissa suhtaudutaan eri tavoin kyselyihin vastaamiseen ja vastausprosentit vaihtelevat maakohtaisesti. Suomalaista vertailupohjaa vastaavanlaiselle strukturoidun postikyselyn avulla kerätylle aineistolle on vain niukasti. Pasi Moisio (2006) lapsiperheille suunnattuun postikyselyyn osallistui isistä 41 prosenttia ja Marja-Leena Viljamaan (2003) tutkimuksessa 39 prosenttia. Näihin suhteutettuna tämän tutkimuksen vastausprosentteja voidaan pitää välttävinä. Lisäksi vastausprosentti on riippuvainen ajankohdasta, jolloin kysely tehdään, esimerkiksi kyselyn ajoittuminen kesäaikaan on saattanut lisätä kadon suuruutta. Lisäksi on huomattavissa, että tutkimusten vastausprosentit ovat yleisesti laskussa eli kato on kasvava ongelma.

Kadon luonne ja suuruus riippuvat myös tutkimuksen aiheesta. Jos aihe koetaan itselle tärkeäksi ja tiedon julkistamisella ajatellaan olevan hyötyä isyyden tukemisessa, voidaan kadon ajatella olevan pientä. Tässä tutkimuksessa useassa kyselylomakkeessa oli erillinen maininta aiheen tutkimisen tärkeydestä. Voidaankin olettaa tutkimukseen osallistuneiden isien kokeneen aihepiirin itselleen merkityksellisenä. Yleensä kato on myös sitä suurempi, mitä rasittavampi tutkimus on siihen osallistuvien kannalta. Kyselylomake sisälsi hyvin runsaasti väittämiä, mikä on saattanut vaikuttaa vastausaktiivisuuteen. Useat isät ovat saattaneet kokea vastaamisen myös henkisesti raskaana. Isän ja lapsen yhdessäoloon liittyvät kysymykset ovat saattaneet herättää isissä huonoa omaa tuntoa tai syyllisyyttä. Etenkin lapsensa kanssa eri taloudessa asuvien isien on saattanut olla vaikea vastata kyselyyn. Lisäksi tiedonkeruutapa vaikuttaa katoon siten, että postikyselyissä on yleensä suurempi kato kuin haastattelututkimuksissa. Yleensäkin vanhemmille suunnatuissa kyselyissä on isien vastausprosentin todettu olevan huomattavasti alhaisempi (Wical & Doherty 2005; Wijnberg ym. 2006). Syitä isien heikommalle vastaamisaktiivisuudelle ja keinoja isien tavoittamiseksi tulisikin selvittää jatkossa laajemmin.

Katoa esiintyy yleensä tämän tyyppisissä tutkimuksissa aina, vaikka kadon pienentämiseksi tehtäisiin kaikki mahdollinen. Tämä johtaa siihen, että estimaattien keskivirheet kasvavat. Lisäksi vastanneiden joukon perusteella lasketut estimaatit voivat olla harhaisia (Djerf 2001; Lehtonen & Pahkinen 2004). Virheen ja harhan minimoimiseksi katoanalyysissa verrattiin tutkimukseen vastanneiden ja vastaamattomien isien taustatietoja toisiinsa väestörekisteristä saatujen tietojen sekä koko populaatiota koskevien tietojen pohjalta.

Verrattuna koko populaatioon tutkimukseen osallistuneiden isien perheissä oli enemmän lapsia (ka 2,4 lasta, kun populaation vastaava ka 1,6–1,9 lasta) ja leikki-ikäinen lapsi oli oletettua useammin poika (53 % poikia, kun populaatiossa poikien osuus 51 %). Lisäksi tutkimukseen jättivät vastaamatta tavanomaista useammin eronneet tai naimattomat leikki-ikäisen lapsen isät sekä isät, jotka eivät asuneet samassa taloudessa leikki-ikäisen lapsensa kanssa. Nämä rajoitteet eivät voi olla vaikuttamatta otoksen edustavuuteen. Tutkimustulokset voidaan yleistää vain perusjoukkoon, josta tutkimusjoukko on satunnaisesti valittu. (Polit & Hungler 1999.) Tässä tutkimuksessa tutkittavat isät valittiin satunnaisesti perusjoukosta, vastausaktiivisuus oli välttävä ja taustatekijöiden tarkastelun perusteella tutkimusjoukko edusti perusjoukkoa kohtuullisesti, joten tulokset voitaneen kohtuullisesti yleistää perusjoukkoon, kuitenkin edellä esitetyin rajoittein.

6.1.2 Mittarien ja mittausten luotettavuus

Mittarien luotettavuutta arvioidaan mittausvirheettömyyden eli reliabiliuden sekä pätevyyden eli validiuden suhteen. Mittaamisen luotettavuuden tarkastelu alkaa käsitteistä ja niiden operationalisoinnista (Vehviläinen-Julkunen & Paunonen 1997). Isän ja lapsen yhdessäolo, vanhemmuuteen liittyvä stressi ja parisuhdetyytyväisyys ovat käsitteinä abstrakteja, joten niiden saamiseen mitattavaan muotoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Käsitteiden laajuuden ja abstraktiuden vuoksi pyrittiin käsitteet määrittelyn jälkeen osittamaan ja muuttamaan mitattavaan muotoon. Valittaessa käytettäviä mittareita tulisi kiinnittää huomiota mittarin teoreettiseen ja käsitteelliseen taustaan, sen soveltuvuuteen kohdejoukkoon sekä mittarin psykometrisiin ominaisuuksiin ja luotettavuuteen.

Tässä tutkimuksessa rajauduttiin tarkastelemaan isän ja kolmesta kuuteen -vuotiaan lapsen yhdessäoloa. Leikki-ikäisten lasten isät valittiin kohderyhmäksi, koska useiden tutkimusten mukaan isän ja lapsen välinen yhdessäolo on silloin suurimmillaan. (Bruce & Fox 1999; Yeung ym. 2001.) Isän ja lapsen yhteistä toimintaa, yhdessäolosta nauttimista, potentiaalista yhdessäoloa, yhdessäoloon liittyviä päivittäisiä ristiriitatilanteita sekä yhdessäolon määrää arvioitiin tätä tutkimusta varten kehitetyllä FCI-mittarilla. Etenkään isän yhdessäolosta nauttimista ei ole aikaisemmin liitetty operationalisoidussa muodossa isän läsnäoloa tai sitoutumista arvioiviin mittareihin. Aikaisemman tutkimustiedon ja asiantuntijaneelin lausuntojen perusteella kehitettiin useita väittämiä, joiden voitiin katsoa soveltuvan erilaisissa elämäntilanteissa eläville leikki-ikäisten lasten isille. Väittämien pelkistäminen sekä mittarin sisäisen johdonmukaisuuden ja pysyvyyden, tilastollisen päättelyn luotettavuuden sekä käsitevaliditeetin arviointi toteutettiin useassa vaiheessa. (Artikkeli I.) Puuttuvat tiedot jakautuivat tasaisesti kaikkien mittareiden osa-alueille, mikä tukee oletusta siitä, ettei mikään mittarin osio ollut toisiin verrattuna erityisen vaikeasti vastattavissa.

Tutkimuksen sisäistä reliabiliteettia pyrittiin todentamaan mittaamalla isän ja lapsen yhdessäolon osa-alueita useampaan kertaan (aineistot I ja II). Jos mittaus-tulokset ovat samat, niin mittaus on reliaabeli. Jos mittauks tulokset poikkeavat toisistaan, tulosten satunnaisvaihtelu kertoo mittauksen reliabiliteetista. Satunnaisvaihtelua tutkittiin laskemalla korrelaatiot kahdelta eri populaatiolta eri aikoina kerättyjen aineistojen perusteella. Mittaustulosten väliset korrelaatiokertoimet olivat lähellä yhtä kaikilla yhdessäolon osa-alueilla. Osa-alueiden summapistekeskisarvot olivat myös molemmilla mittauskerroilla hyvin lähellä toisiaan, keskiarvojen ero oli suurimmillaan isän asennoitumista yhdessäoloon mittaavassa osiossa 0,02 summapistettä. (Artikkeli I.) Osioiden sisäinen johdonmukaisuus vaihteli 0,71–0,82 ensimmäisessä ja 0,64–0,78 toisessa mittauksessa. Koska saadut tulokset olivat toistensa kanssa samansuuntaisia, ne tukevat oletusta FCI-mittarin sisäisestä johdonmukaisuudesta ja stabiliteetista. Myös tehty voima-analyysi antaa viitteitä mittarin herkkyydestä tunnistaa muutoksia isän ja 3–6-vuotiaan lapsen yhdessäolossa (artikkeli I).

Isänä toimimiseen liittyvää stressiä, tyytyväisyyttä parisuhteessa ja isän alkoholin käyttöä arvioitiin myös kliinisesti validoitujen kansainvälisten mittareiden osioilla, joista sekä PSI- että AUDIT-mittaria oli käytetty aikaisemmin myös Suomessa. PSI-mittarin osiot valittiin, koska niiden on aikaisemmin todettu soveltuvan leikki-ikäisten lasten isille. Mittaria ei voitu käyttää kokonaisuudessaan sen pituuden vuoksi, mutta osiokohtainen tarkastelu antoi kuitenkin mahdollisuuden verrata saatuja tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Vaikka mittaria on käytetty aikaisemmin myös isä tutkittaessa, on kritiikkiä esitetty siitä, että isät arvioisivat kokemaansa stressiä todellista vähemmän. Tässä tutkimuksessa isänä toimimiseen liittyvän stressin PSI-profiili noudatteli kuitenkin hyvin mittarin kehittämisen yhteydessä tuotettua normatiivista stressin prosenttipistejakaumaa. Myös osioiden sisäinen johdonmukaisuus noudatti kohtalaisen hyvin aikaisemmissa tutkimuksissa raportoituja tuloksia. Erot reliabiliteetikertoimissa saattavat johtua kulttuurisista eroista sekä siitä, että normatiivinen aineisto painottuu molemmilta vanhemmilta kerättyihin tietoihin. Aikaisemmissa tutkimuksissa on tuotu esille myös mahdollisuus, että koska mittarin väittämät on laadittu negatiivisesti painottuen, se saattaa lisätä vastaajan rohkeutta vastata mahdollisiin negatiivisiin tuntemuksiin helpommin (Tarkka 1996).

Sama ilmiö on saattanut esiintyä myös parisuhdetta arvioivan MSI-R-mittarin osioissa, jossa väittämät ovat negatiivisesti painottuneita. MSI-R-mittaria on testattu kansainvälisesti laajasti ja monipuolisesti, ja se on otettu useissa paikoissa myös kliiniseen käyttöön arvioimaan parisuhteen tilannetta. Tätä tutkimusta varten valitut mittarin osiot käännettiin suomen kielelle käyttäen asiantuntijaraatia sekä käänös–takaisinkäännös-menetelmää. Mittarin osiot valittiin niiden moniulotteisuuden vuoksi, ja ne arvioivat laajasti parisuhteen eri osa-alueita. Mittarin sisäinen johdonmukaisuus vastasi hyvin aikaisemmissa tutkimuksissa raportoituja tuloksia tukien käänöksen luotettavuutta. Mittari on todettu aikaisemmin klii-

nisesti validiksi lähes 20 erilaisella vastaajaryhmällä, ja sen psykometrisia ominaisuuksia on testattu ja kehitetty erilaisissa kulttuureissa.

Isän alkoholin käyttöä mitattiin WHO:n kehittämällä AUDIT-mittarilla. Mittari on ollut hyvin laajassa kansallisessa ja kansainvälisessä käytössä ja sen validiteettia ja reliabiliteettia on testattu useissa aikaisemmissa tutkimuksissa. Tässä tutkimuksessa väittämien homogeenisuutta voitiin pitää samankaltaisena aikaisempien tulosten kanssa.

Vaikka tutkimuksessa käytettyjä mittareita voidaan pitää sängen reliaabeleina ja valideina, on silti syytä huomioda koko tutkimuksen ulkoinen validius. Tulosten yleistettävyyttä ja siihen vaikuttavia tekijöitä on käsitelty edellisessä luvussa.

6.1.3 Analyysimenetelmien luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa analyysimenetelmien tilastollinen ja sisällöllinen sopivuus. Tilastollisen sopivuuden lähtökohtana on muuttujien mittaustaso ja jakauman muoto (Nummenmaa ym. 1997). Ennen aineiston tilastollista analyysia tarkasteltiin muuttujien normaalijakauma. Kaikki selitettävät muuttujat eivät noudattaneet täysin normaalijakaumaa (liite 2), mikä huomioitiin mallin testaamisessa käyttämällä analyysin pohjana asymptoottista kovarianssimatriisia. Koska poikkeama normaalijakaumasta ei kuitenkaan ollut voimakasta, päädyttiin tulosten kuvailussa käyttämään jatkuvien muuttujien kohdalla keskilukuina pääasiallisesti keskiarvoa ja -hajontaa sekä parametrisiä testejä tarkasteltaessa taustamuuttujien yhteyttä selitettäviin muuttujiin. Etenkin suurissa aineistoissa on suurimman osan kahden muuttujan välistä yhteyttä arvioivista testeistä todettu kestävän jonkin verran poikkeamaa normaalijakaumasta (Uhari & Nieminen 2001).

Tutkimuksen otoskokoa voidaan pitää rakenneyhtälömallinnukseen riittävänä. Carol M. Musil kollegoineen (1998) on esittänyt, että SEM-analyysissa tulisi olla vähintään viisi havaintoa jokaista muuttujaa kohden. Rakenneyhtälömallin sopivuutta kuvaavat tunnusluvut ovat myös alttiita poikkeamille normaalijakaumasta. On arvioitu, että muuttujien vinousarvon tulisi olla < 2 ja huipukkuusarvon < 7 , jotta sopivuusindeksejä voidaan pitää luotettavina. Yhdessäoloa ja parisuhde-tyytyväisyyttä kuvaavia muuttujia voidaan edellä mainituilla kriteereillä pitää riittävän normaalijakautuneina, vanhemmuuteen liittyvää stressiä mittaavat osiot ja lapsen ominaisuuksiin liittyvät osa-alueet poikkesivat tästä hieman. Voidaan kuitenkin ajatella, ettei tällä poikkeamalla ole suurta vaikutusta mallin hyvyttä arvioiviin kriteereihin.

6.1.4 Rakenneyhtälömallin luotettavuus

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin testaamiseksi kehitettiin FCI-mittari sekä käytettiin isillä aikaisemmin kansainvälisesti testattuja mittareita. Mittareiden validiteetti ja reliabiliteetti todettiin suhteellisen hyväksi. Testattu malli perustui aikaisempaan kirjallisuuteen, joiden perusteella hypoteesit asetettiin. Mallin kehittelyyn ja testaamiseen liittyy kuitenkin useita rajoitteita. Empiirinen testaus perustui poikkileikkausaineistoon, jolloin on vaikea osoittaa selkeitä kausaalisuhteita isän ja lapsen yhdessäolon, isänä toimimiseen liittyvän stressin, parisuhdeytyytyvyyden ja alkoholin käytön välillä. Mallin iterointia koetettiin asettamalla edellä mainittujen muuttujien väliset suhteet korrelaationaalisiksi, mutta tämä ei tuottanut mielekästä tulosta. Myös aikaisempaa tutkimusta muuttujien välisten suhteiden suunnasta on niukasti.

Mallin sopivuudelle asetetut kaikki hyvyyskriteerit eivät täysin täyttyneet. On todennäköistä, että khiin neliöarvo kasvoi suureksi suuresta otoskoosta johtuen, eikä se näin ollen anna yksin oikeaa ja riittävää tulosta. Mallin sopivuutta aineistoon tukee kuitenkin mallin teoreettinen mielekkyys sekä mallin sisältämien polkujen merkittävyys. Tässä tutkimuksessa kaikki lopulliseen malliin mukaan otetut polut olivat tilastollisesti merkitseviä äidin ja isän työssäkäyntiä lukuun ottamatta. Äidin ja isän työskentely haluttiin kuitenkin sisällyttää lopulliseen malliin, sillä sen yhteydestä isän ja lapsen yhdessäoloon on käyty vilkasta keskustelua ja toisaalta haluttiin hallita myös työssäkäynnin mahdollista sekoittavaa vaikutusta (ns. kolmas muuttuja), joka ilmeni tarkasteltaessa yksittäisten taustamuuttujien yhteyttä selitettäviin muuttujiin.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin ainoastaan isänä toimimiseen liittyvän stressin, isän parisuhdeytyytyvyyden sekä taustatekijöiden, kuten isän alkoholin käytön, yhteyttä isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään. Vaikka edellä mainitut muuttujat selittivät suuren osan isän ja lapsen yhdessäolon ja sen määrän vaihtelusta, ne eivät yksin riitä selittämään tätä ilmiötä. Mallin kehittelyä tuleekin tältä pohjalta vielä jatkaa.

6.2 Tulosten pohdinta

Tämän tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena oli kehittää ja testata isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa ja siihen liittyviä tekijöitä kuvaava rakenneyhtälömalli, jota varten kehitettiin isän ja lapsen yhdessäoloa arvioiva FCI-mittari. Mittari on Suomessa ensimmäinen yritys arvioida samanaikaisesti isän ja lapsen yhdessäoloa ja sen määrää viidellä eri osa-alueella: yhdessäolon määrä, yhteinen toiminta lapsen kanssa, yhdessäolosta nauttiminen, potentiaalinen yhdessäolo ja yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet. Tutkimus tuottaa monipuolista tietoa

isänä toimimisesta ja lapsiperheiden arkielämästä isyyden näkökulmista ja vahvistaa näin ollen perhehoitotieteellistä tieto- ja teoriapohjaa. Se on linjassa myös Sosiaali- ja terveysministeriön kansallisen tavoite- ja toimintaohjelman kanssa, jossa korostetaan lapsiperheiden arjen tutkimisen tärkeyttä osoittamaan perheiden palveluntarpeita (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003).

Perheiden ja vanhemmuuden tukemiseksi sekä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Puutteellinen varhaisten pulmien tunnistaminen saattaa johtaa lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen, parisuhteeseen sekä isään itseensä liittyvien ongelmien kärjistymiseen. (Baker 2007; Goeke-Morey & Cummings 2007; Sarkadi ym. 2008.)

Esimerkiksi neuvoloiden, päiväkotien ja varhaiskasvatuksen työntekijät, jotka kohtaavat erilaisia perheitä, tarvitsevat tietoa isän ja lapsen yhdessäolosta. Isän ja lapsen yhdessäoloon liittyvien erilaisten ulottuvuuksien kuvaaminen ja systemaattinen arviointi auttavat tunnistamaan isän ja lapsen yhdessäololle luonteellisia piirteitä ja siihen mahdollisesti liittyviä ongelmia. FCI:n avulla voidaan tuottaa tietoa, jota tarvitaan erityisesti vanhemmuuden ja isän läsnäolon tukemiseksi tilanteissa, joissa esimerkiksi vanhemman rooli äkillisesti muuttuu lapsen sairastuttua (Noyes 1998; Santacroce 2001; Steele 2002) tai avioeron yhteydessä tai tilanteissa, joissa isyyden kehittyminen vaatii erityistä tukea.

Isän sitoutumista koskevia mittareita on kehitetty useissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Näissä mittareissa ei ole kuitenkaan ole kiinnitetty huomiota isän ja lapsen yhdessäolon eri ulottuvuuksiin eikä niitä välttämättä voida pitää kulttuurisesti sovellettavina suomalaisiin isiin. FCI on lyhyt itsetäytettävä mittari (vain 33 väittämää ja 4 kysymystä) jonka täyttäminen vaatii noin 5–10 minuuttia. Jatkossa mittaria voitaisiin validoida praktiseen käyttöön siten, että sen avulla voitaisiin tunnistaa sellaiset isät, jotka tarvitsevat erityistä tukea yhdessäoloon lapsensa kanssa.

Vaikka artikkelissa I esitetyt faktori-, voimakkuus- ja osioanalyysin tulokset antavat viitteitä siitä, että FCI-mittaria voidaan käyttää tutkimuksissa, joissa halutaan arvioida samanaikaisesti isän saatavilla oloa ja yhdessäoloa leikki-ikäisen lapsen kanssa, FCI:n validointia ja kehittämistyötä tulee jatkaa edelleen. Potentiaalista yhdessäoloa mittaavan osion muuttujien väliset korrelaatiot jäivät molemmissa mittauksissa kohtalaiselle tasolle ($\alpha = 0,60\text{--}0,70$), joten mittaria voidaan jatkossa tältä osin kehittää ja testata uudelleen edustavimmissa aineistoissa. FCI-mittaria tulee jatkossa myös testata perhesuhteiltaan erilaisilla isillä. Tämä on erityisen tärkeää, sillä avioerojen, uusperheiden, erilaisten tapaamisjärjestelyjen sekä perheiden muuttuvien elämäntilanteiden myötä isän ja lapsen yhdessäolo sekä isän saatavilla olo leikki-ikäisen lapsen elämässä voi näyttäytyä eri tavoin ja yhdessäoloon voi sisältyä erilaisia ulottuvuuksia. FCI:n rikkautena voidaankin pitää aikaisemmin kehitettyihin isän läsnäoloa kuvaaviin mittareihin verrattuna sitä, että sen avulla voidaan saada tietoa yhdessäolosta nauttimisesta. Mittaria tulisi myös testata yleis-

tettävyyden lisäämiseksi populaatiota edustavissa aineistoissa sekä kansainvälisesti erilaisissa kulttuureissa.

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolon määrä osoittautui tässä tutkimuksessa samankaltaiseksi kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (Fagan 2000; Yeung ym. 2001). Isät olivat tyypillisesti lapsensa kanssa arkisin aktiivisesti noin tunnin, viikonloppuisin yhdessäolon määrä oli suurempi. Tulos on myös samansuuntainen Tilastokeskuksen (2005) perheiden ajankäyttöä seuranneen tutkimuksen kanssa, jossa yhden lapsen hoitoon käytetty aika lapsiperhettä kohden oli keskimäärin runsaat 11 tuntia viikossa (Aaltonen & Varjonen 2005). Isistä lähes puolet olisi toivonut voivansa olla leikki-ikäisen lapsensa kanssa enemmän, kuin mihin tällä hetkellä oli mahdollisuus. Tulos tukee Hoffmanin ja Moonin (1999) aikaisemmin esittämiä tutkimustuloksia. Tärkeää olisi selvittää tarkemmin, onko kysymys työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeudesta vai enemmänkin perheen sisäisten suhteiden ja perheen arkielämän toimivuudesta. Joka tapauksessa tulosta siitä, että isät haluaisivat sitoutua nykyistä enemmän lapsen hoitoon ja olla lapsensa kanssa, voidaan pitää yhteiskunnallisesti merkittävänä. Keskustelua olisi tarpeen käydä siitä, millaisin tukitoimin voitaisiin mahdollistaa leikki-ikäistenkin lasten isille mahdollisuus nykyistä enemmän olla lastensa kanssa.

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa leimasi fyysinen yhdessä toimiminen, kuten leikki- ja ruokailutilanteet, ulkoilu, lukeminen, keskustelu ja lapsen tarpeisiin vastaaminen. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa fyysisen yhteisen toiminnan on todettu korostuvan isän ja lapsen välisessä suhteessa (Seifke-Kranke 2001; Yeung ym. 2001; Paquette 2004).

Perinteisessä perheessä isä ja lapsi olivat vähemmän yhdessä eivätkä isät pitäneet yhdessäoloa niin tärkeänä kuin ei-perinteisessä perhemuodossa elävät isät. Patrick C. McKenryn ja kollegoiden (1996) mukaan eronneet isät olivat lastensa kanssa enemmän kuin isät, jotka olivat uudelleen naimisissa. Myös tässä tutkimuksessa isän ja lapsen yhdessäolo oli vähäisempää, jos avio- tai avioliitto oli toiselle puolisoista uusi. Tulos saattaa olla selitettävissä sillä, että tähän tutkimukseen osallistuneet eronneet isät olivat niitä, jotka tapasivat lastaan säännöllisesti. Tilastojen mukaan kolmannes lapsista ei tapaa eron jälkeen toista vanhempaansa juuri lainkaan ja vain kolmannes lapsista pystyy säilyttämään kiinteän suhteen eron jälkeen molempiin vanhempiinsa. Usein eron yhteydessä lapsi jää asumaan äitinsä kanssa samaan talouteen ja isästä tulee ns. etävanhempi. (Tilastokeskus 2008.) Tällaisessa tilanteessa etukäteen määritellyistä tapaamisista ja niihin liittyvästä ajasta muodostuu suuri muuttuja lapsen ja eri taloudessa asuvan isän suhteelle. Tunteet ja yhteinen oleminen on tiivistettävä määrätyn ajan sisälle, jolloin vähäiset tapaamiset pyritään käyttämään mahdollisimman tehokkaasti hyväksi.

Isät, jotka eivät arvostaneet yhdessäoloa elämässään hyvin paljon eivätkä kokeneet yhdessäoloa hyvin mieluisana, olivat leikki-ikäisen lapsen kanssa vähemmän yhdessä sekä myös vähemmän lapsensa käytettävissä ja saatavilla. Isät, jotka suhtautuivat yhdessäoloon kielteisemmin, kokivat vähemmän yhdessäoloon liit-

tyvää molemminpuolista hellyyden osoittamista. Etenkin perheessä, johon isän lisäksi kuuluivat aviovaimo ja yhteiset lapset, isät asennoituivat yhdessäoloon negatiivisemmin kuin avoliitossa elävät isät. Tulos on päinvastainen esimerkiksi Pretti Suppalin ja Jaipaul L. Roopnarinen (1999) esittämien tulosten kanssa. Tulos on mielenkiintoinen ja tukee ajatusta siitä, että parisuhteessa on elementtejä, jotka parhaimmillaan tukevat ja mahdollistavat isänä olemista, mutta pahimmillaan luovat isyydelle lisähaasteita.

Päivittäisiä ristiriitatilanteita lapsen kanssa esiintyi melko runsaasti. Neljännes isistä kuvasi päivittäisiä riitatilanteita olevan usein ja 70 prosenttia melko usein. Tulosta voidaan pitää luonnollisena, sillä tavanomaisesti kolmesta kuuteen -vuotias lapsi oman kehitysvaiheensa mukaisesti hakee oman minuutensa ja oman toimintansa rajoja. Päivittäisiä ristiriitatilanteita esiintyi enemmän parisuhteessa elävillä isillä. Saadut tulokset perhemuodon yhteydestä isän ja lapsen yhdessäoloon ovat mielenkiintoisia. Ne saattavat antaa viitteitä siitä, että ns. perinteisessä ydinperheessä elävien isien saattaa olla vaikea löytää yhdessäololle oma tilansa.

Isät kokivat jonkin verran vanhempana toimimiseen liittyvää stressiä. Etenkin kyky toimia vanhempana, sosiaalisten suhteiden kapeus ja kiintymys lapseen osoittautuivat keskimääräistä useammin stressin lähteiksi. Tulos suhteutuu hyvin aikaisempaan laajaan kansainvälisesti kerättyyn normatiiviseen aineistoon (Abidin 1995). Tärkeää on kuitenkin huomioida se, että isistä jopa neljännes koki omat vanhemmuuden taitonsa puutteellisiksi. Tämä indikoi yleensä tilannetta, jossa isällä ei ole tietoa lapsen kehityksestä. Tulos antaa viitteitä siitä, että isille suunnattua tietoa lapsen kehityksestä tarvittaisiin huomattavasti nykyistä enemmän. Huolestuttavana voidaan myös pitää saatua tulosta, jonka mukaan neljänneksellä isistä oli vaikeuksia tuntea emotionaalista läheisyyttä lapseen tai vaikeuksia tulkita lapsen tunteita ja tarpeita asianmukaisesti. Tämä on merkityksellistä, koska turvallinen kiintymyssuhde hoivaavaan aikuisen on perusta lapsen myöhemmille ihmissuhteille, itseluottamukselle, emotionaaliselle kehitykselle ja mielenterveydelle (Sinkkonen & Kalland 2001).

Tulosten mukaan kahdeksalla prosentilla isistä esiintyi merkittäviä depressiivisiä oireita. Aikaisempia tutkimustuloksia ei ole raportoitu leikki-ikäisten lasten isien depression yleisyydestä väestössä. Tulos antaa kuitenkin viitteitä siitä, että myös isien depressiivisten oireiden varhaiseen tunnistamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Taloudellisten vaikeuksien ja avioeron on todettu lisäävän depressiivistä oireilua (Lehtinen 1995), näin myös tässä tutkimuksessa. Lasten riski sairastua psyykkisesti on moninkertainen perheissä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista sairastavat depressiota. Koska isän tai äidin psyykkisen häiriön vaikutus lapseen välittyy sen kautta, miten häiriö vaikuttaa vanhemmuuteen, tulisi vanhemmuuteen liittyviä perheinterventioita kehittää entisestään. (Solantaus & Beardslee 1996.)

Isänä toimimiseen liittyvä stressi selitti 35 prosenttia isän ja lapsen yhdessäolon vaihtelusta. Stressi oli sekä suoraan että epäsuorasti yhteydessä yhdessäolon

määrään. Isän lisääntyneellä alkoholin käytöllä oli suora yhteys isän depressiiviseen mielialaan, terveydellisiin ongelmiin, vetäytymiseen ihmissuhteista, kiintymyssuhteeseen lapseen, epävarmuuteen vanhempana sekä siihen, että isä koki vanhemman roolin rajoittavan omaa elämäänsä. Alkoholia käyttävien isien lisäksi stressiä esiintyi enemmän myös työelämän ulkopuolella olevilla, vähän työskentelevillä, pienituloisilla ja alhaisen koulutustason omaavilla isillä. Tämä on huolestuttavaa, sillä aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että suurimmat lasten ongelmat saattavat kasautua perheisiin, joissa on taloudellisten vaikeuksien lisäksi useita psykososiaalisia riskitekijöitä, kuten niukka sosiaalinen verkosto, parisuhdeongelmia ja mahdollisesti päihdeongelmia ja masentuneisuutta (Cunning & Davies 1994; Zeanah ym. 1997; Luoma & Tamminen 2002; Pajulo & Tamminen 2002). Monet riskiprosessit alkavat jo varhaislapsuuden aikana (Beardslee ym. 1998; Luoma & Tamminen 2002) ja synnyttävät terveyden eriarvoisuutta jo pienillä lapsilla. Palveluiden tulisi kuitenkin estää huonojen lähtökohtien periytyminen, siis sosiaalisen perimän olemassaolo. Tätä varten tarvitaan kunnan terveys-, sosiaali- ja opetustoimen ja muiden työntekijöiden keskinäistä yhteistyötä, varhaista puuttumista, työntekijöiden ja lapsiperheiden välisen yhteistyön kehittämistä sekä lapsiperheiden osallisuuden ja vastuunoton lisäämistä. Huomiota tulisi kiinnittää myös vanhemmuuden tuen jatkuvuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden jälkeen.

Isän parisuhteessa esiintyi voimakkaimmin seksuaalisuuteen ja tunnepitoiseen kommunikaatioon liittyvää tyytymättömyyttä. Etenkin isillä, jotka voitiin luokitella alkoholin riskikuluttajiksi, tyytymättömyys parisuhteessa oli yleisempää sen kaikilla osa-alueilla. Vastaajista vain alle puolet oli yleisesti tyytyväisiä seksuaaliseen suhteeseensa. Kolmanneksella isistä seksuaalisuuteen liittyvät parisuhdeongelmat olivat niin vakavia, että ne olivat mahdollinen uhka parisuhteen jatkamiselle. Tulokset vahvistavat aikaisempia tuloksia parisuhteen tukemisen tärkeydestä (Paavilainen 2003; Mesiäislehto-Soukka 2005). Tulos tukee myös kansallista seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimenpideohjelmaa, jossa seksuaalineuvonnan liittäminen oleellisena osana ennaltaehkäisevän terveydenhuollon palveluihin on nostettu esille. Äitiys ja lastenneuvolaselvityksen mukaan parisuhdetta käsitellään yleisesti perhevalmennuksessa, mutta vain hyvin harvoin isäryhmissä tai leikki-ikäisten vanhempien ryhmissä (Hakulinen-Viitanen ym. 2005). Seksuaalineuvonnan ulottaminen koko lapsiperheperhevaiheeseen sekä miesten omien neuvontapalvelujen kehittäminen ovatkin tulevaisuuden haasteena.

Viidennes isistä koki vaikeuksia ilmaista tunteita parisuhteessa. Tulokset vahvistavat näkemystä siitä, että vanhemmuuteen siirtyminen on vaativa vaihe parisuhteen kannalta (Demo & Cox 2000; O'Brien & Peyton 2002). Isistä 13 prosenttia oli kokenut parisuhteessaan fyysisen väkivallan uhkaa tai lievää aggressiivista käytäytymistä, kuten tönimistä ja läimäyttelyä. Miesten näkökulmasta parisuhdeväkivaltaa on tarkasteltu vain vähän, mutta aiemmin esitetyt tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia nyt raportoitujen tulosten kanssa (Coker ym. 2000; Flinck 2006).

Tässä tutkimuksessa havaittiin suora vaikutus isän parisuhdetyytyväisyyden sekä isän ja lapsen yhdessäolon välillä: tyytymättömyyden lisääntyessä isän ja lapsen yhteinen toiminta väheni, isät eivät kokeneet yhdessäoloa yhtä mielekkäänä ja tärkeänä eikä lapsen mukaanotto arjen askareisiin ollut yhtä helppoa kuin parisuhhteessaan tyytyväisemmillä isillä. Yhdessäolossa lapsen kanssa esiintyi myös enemmän päivittäisiä ristiriitoja, kun isän parisuhhteessa esiintyi ongelmia. Tulos tukee aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan hyvän parisuhteen on todettu edistävän isän sitoutumista vanhemmuuteen (Simmerman 2001; Falceto ym. 2004; Lee & Doherty 2007).

Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa kuvaavassa rakenneyhtälömallissa isän alkoholin käyttö lisäsi ongelmien esiintymistä parisuhhteessa sekä altisti isänä toimimiseen liittyvälle stressille. Lapsen vaativuus, mieliala ja hyväksyttävyys lisäsivät merkittävästi isänä toimimiseen liittyvää stressiä. Yhdessä nämä tekijät johtivat lopulta yhteisen toiminnan vähenemiseen leikki-ikäisen lapsen kanssa, yhdessäolon pakonomaisuuteen, päivittäisiin ristiriitatilanteisiin, vaikeuteen ottaa mukaan lasta päivittäisiin askareisiin sekä vähentyneeseen välilliseen ja välittömään yhdessäolon määrään. Vaikka mallin tuottama tieto isänä toimimiseen liittyvän stressin, parisuhdetyytyväisyyden ja alkoholin käytön yhteydestä isän ja lapsen yhdessäoloon on uutta, saadut tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia aikaisempien tulosten kanssa: se, millaisessa parisuhhteessa isä elää ja miten isät selviävät vanhemmuuden tuomista haasteista vaikuttaa isän sitoutumiseen lapseensa (Belsky & Rovine 1990; Minsel 2002; Haskett ym. 2006; Fagan ym. 2007; Lee & Doherty 2007). Malli tukee useita kansallisesti käynnistyneitä hankkeita, joissa huomiota on pyritty kiinnittämään varhaisten parisuhdeongelmien tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen. Tulokset antavat viitteitä siitä, että tukemalla parisuhdetta ja tunnistamalla vanhempana toimimisessa tukea tarvitsevat isät, voidaan tukea myönteistä isän ja lapsen yhdessäoloa. Alkoholin käytön on myös aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä parisuhhteessa esiintyviin ongelmiin sekä lapsen käyttäytymisessä esiintyviin ongelmiin (Leonard & Eiden 2007). Tässä tutkimuksessa yllättävänä voidaan pitää alkoholin suurta kulutusta leikki-ikäisten lasten isien keskuudessa. Peräti 32 prosenttia isistä voitiin luokitella alkoholin riskikuluttajiksi, 39 prosenttia isistä käytti alkoholia säännöllisesti vähintään kahdesti tai kolmesti viikossa ja humalaan joi itsensä vähintään kerran viikossa vähintään 15 prosenttia isistä. Luvut ovat huolestuttavia, kun tiedetään, että vanhempien alkoholin käyttö on vakavin lasten pahoinvoinnin syy (Peltoniemi 2005). Isien alkoholinkäytön vähentäminen tulisikin nostaa erilaisissa toimenpideohjelmissa vahvemmin esille.

6.3 Kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimustulosten perusteella esitetään seuraavat kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusaiheet:

1. Parisuhteen puheeksi ottaminen ja varhainen puuttuminen parisuhteen ongelmiin isien näkökulmasta tulisi huomioida lapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen (neuvola, päivähoito, varhaiskasvatus, esiopetus, muut terveyden- ja sosiaalihuollon perus- ja erityispalvelut) toimintatapoja (esimerkiksi kotikäynnit) kehitettäessä sekä työntekijöiden koulutuksessa.
2. Lapsiperheiden kanssa työskentelevillä tulisi olla valmiudet parisuhteen seksuaalisuuden tukemiseksi ja puheeksi ottamiseksi isien kanssa.
3. Parisuhdeväkivallasta kärsivien isien tunnistamiseen tulisi kehittää erityisiä menetelmiä ja ilmiön teoreettiseksi ymmärtämiseksi tarvittaisiin lisätutkimusta.
4. Isille tulisi antaa lisää tietoa lapsen kehityksestä ja ohjata heitä vanhempana toimimiseen liittyvissä kysymyksissä.
5. Isät tarvitsisivat tukea ja vahvistusta tunnistaakseen ja tulkitaakseen lapsen tunteita ja tarpeita. Työntekijöillä tulisi olla valmiudet vastata tähän tuen tarpeeseen.
6. Neuvoloissa huomiota tulisi kiinnittää isien depressiivisten oireiden varhaiseen tunnistamiseen. Tämä edellyttäisi ylisektoriaalista yhteistyötä ja moniammatillisten toimintatapojen kehittämistä.
7. Neuvolassa olisi otettava käyttöön AUDIT-lomake leikki-ikäisten lasten isien alkoholinkäytön itsetarkkailun edistämiseksi ja käyttöön liittyvien riskien arvioimiseksi.
8. Lapsiperheiden kanssa työskentelevien olisi suositeltavaa perehtyä isän ja lapsen yhdessäoloon koskevaan teoreettiseen tietoon.
9. Neuvoloissa tulisi tunnistaa isät, jotka tarvitsevat erityistä tukea yhdessäoloon lapsensa kanssa. Tunnistamista varten tarvittaisiin sopiva mittari terveydenhoitajien käyttöön arvioimaan isän ja lapsen yhdessäoloa.
10. Isän ja lapsen yhdessäoloon olisi kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa erotilanteissa.
11. FCI-mittarin kehittämistyötä olisi jatkettava ja validoitava se kliinisesti.
12. Isän ja lapsen yhdessäoloa kuvaavan mallin pätevyyttä tulisi testata erilaisilla aineistoilla ja seurata pidemmällä aikavälillä isän ja lapsen yhdessäolon kehittymistä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Isän ja lapsen yhdessäolo on monimutkainen ilmiö, johon vaikuttavat monet tekijät. Tässä tutkimuksessa tuotettua mallia isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolosta, isänä toimimiseen liittyvästä stressistä ja parisuhdetyytyväisyydestä tulee kehittää edelleen. Tutkimustulosten pohjalta voidaan esittää seuraavat johtopäätökset:

1. FCI-mittari on osoittautunut sangen reliaabeliksi ja validiksi välineeksi arvioimaan isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa.
2. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolossa painottuu fyysinen yhdessä tekeminen. Yhdessäoloa lapsen kanssa pidetään tärkeänä omassa elämässä, ja se on luonnollinen osa isän arkielämää. Yhdessäoloon leikki-ikäisen lapsen kanssa liittyy paljon päivittäisiä ristiriitatilanteita. Noin neljäsosalla isistä ei ole mahdollisuutta olla lapsensa kanssa niin paljon kuin haluaisi. Elämäntilanteiden muuttuminen, esimerkiksi avioero ja uusperheen muodostaminen, vaikuttavat isän ja lapsen yhdessäoloon.
3. Leikki-ikäisen lapsen isät kokevat sangen paljon isänä toimimiseen liittyvää stressiä. Huomattavalla osalla isistä on puutteita omissa vanhemmuuden taidoissaan sekä kyvyssä tulkita lapsen tunteita ja tarpeita. Lapsen vaativuus, hyväksyttävyyden ja mieliala lisäävät tuntuvasti isän kokemaa stressiä. Vanhemmuuteen liittyvä stressi on suurin isän ja lapsen yhdessäoloa selittävä tekijä.
4. Leikki-ikäisten lasten isillä on keskimääräistä enemmän parisuhdeongelmia. Etenkin seksuaalisuuteen ja tunteiden ilmaisuun liittyvät osa-alueet aiheuttavat usein tyytymättömyyttä. Isän tyytyväisyys parisuhteessa vaikuttaa isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään.
5. Reilusti yli kolmannes leikki-ikäisten lasten isistä on alkoholin riskikuluttajia. Alkoholin käyttö lisää tyytymättömyyttä parisuhteessa, vanhemmuuteen liittyvää stressiä sekä vaikuttaa negatiivisesti isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään.
6. Alkoholin käyttö, vanhemmuuteen liittyvä stressi ja parisuhdeongelmat vaikuttavat yhdessä negatiivisesti isän ja lapsen yhdessäoloon ja sen määrään.

Lähteet

- Aalto, K. & Varjonen, J. 2005. Hoituuko kaksi lasta samalla kuin yksi? Kotityöaika erikokoisissa perheissä. Teoksessa: H. Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Tilastokeskus. 21–40.
- Abidin, R.R. & Wilfong, E. 1989. Parenting stress and its relationship to child health care. *Children's Health Care* 18(2), 114–117.
- Abidin, R.R. 1995. Parenting stress index. Professional manual, 3rd edition. Psychological Assessment resource, Inc. Odessa, USA.
- Ackard, D., Neumark-Sztainer, D., Story, M. & Perry, C. 2006. Parent-child connectedness and behavioral and emotional health among adolescents. *American Journal of Preventive Medicine* 30(1), 59–66.
- Acs, G. & Nelson, S. 2003. Changes in family structure and child well-being. Evidence from the 2002. National Surveys of American's Families. The Urban Institute, Washington, USA. http://www.urban.org/UploadedPDF/311025_family_structure.pdf [viitattu 1.5.2009].
- A-klinikkasäätiö. 2005. Ala-Satakunnan isähanke 2005–2009. http://www.a-klinikka.fi/kehittamistoiminta/projektit/hanketietokanta/hankkeet_5_g.php?id=113 [viitattu 30.7.2008].
- Aldous, J., Mulligan, G.M. & Bjarnason, T. 1998. Fathering over time: What makes the difference? *Journal of Marriage and the Family* 60(4), 809–820.
- Aldrich, J. 1997. R.A Fisher and the making of maximum likelihood 1912–1922. *Statistical Science* 12(3), 162–176.
- Almeida, D.M., Wethington, E. & McDonald, D.A. 2001. Daily variation in parental engagement and negative mood: Implications for emotionally supportive and conflictual interactions. *Journal of Marriage and the Family* 63(2), 417–430.
- Amato, P. & Booth, A. 1996. A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and the Family* 58(2), 356–366.
- Anderson, E.A., Kohler J. K. & Letiecq, B.L. 2002. Low-income fathers and 'Responsible fatherhood' programs: A qualitative investigation of participants' experiences. *Family Relations* 51(2), 148–156.
- Aniol, J.C. & Snyder, D.K. 1997. Differential assessment of financial and relationship distress: Implications for couples therapy. *Journal of Marital and Family Therapy* 23(3), 347–352.
- Appleby, D.W. & Palkovitz, R. 2007. Factors influencing a divorced father's involvement with his children. Center for counselling and family studies. Liberty University, USA.
- Arditti, J. & Bickley, P. 1996. Father's involvement and mother's parenting stress post-divorce. *Journal of Divorce and Remarriage* 26(1–2), 1–23.
- Arditti, J.A. & Maddenderdich, D. 1997. Joint and sole custody mothers: Implications for research and practice. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services* 78(1), 36–45.
- Babor, T., de la Fuente, J.R., Saunders, J. & Grant, M. 1992. The Alcohol Use Disorders Identification Test: Guidelines for use in primary health care. WHO publication, 89, 4. World Health Organization, Geneva.
- Babor, T.F. & Higgins-Biddle, J.C. 2001. Brief intervention for hazardous and harmful drinking: a manual for use in primary care. World Health Organization, Geneva.
- Baildam, E.M., Hillier, V.F., Menon, S., Bannister, R.P., Bamford, F.N., Moore, W.M.O. & Ward, B.S. 2000. Attention to infants in the first year. *Child: Care, Health and Development* 26(3), 199–216.
- Bailey, W.T. 1993. Fathers' knowledge of development and involvement with preschool children. *Perceptual and Motor Skill* 77, 1032–1034.
- Baker, D.B. 1994. Parenting stress and ADHD: A comparison of mothers and fathers. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders* 2(1), 46–50.
- Baker, P.J. 2007. Self-efficacy, co-parenting relationship, and parent satisfaction: variables that predict paternal involvement by non-custodial fathers. Dissertation. Faculty of school of social work. University of Pittsburgh, USA. <http://etd.library.pitt.edu/ETD/available/etd-08222007-180403/unrestricted/pjba-ker011907.pdf> [viitattu 30.7.2008].
- Barclay, L. & Lupton, D. 1999. The experiences of new fatherhood: a socio-cultural analysis. *Journal of Advanced Nursing* 29(4), 1013–1020.

- Baxter, J., Gray, M., Alexander, M., Strazdins, L. & Bittman, M. 2007. Mothers and fathers with young children: Paid employment, caring and wellbeing. Australian Government. Department of Families, Community Services and Indigenous Affairs. Social Policy Research Paper 30. <http://www.facsia.gov.au/research/prp30/sprp30.pdf> [viitattu 1.8.2008].
- Beardslee, W.R., Versage, E.M. & Gladstone, T.R.G. 1998. Children of affectively ill parents: A review of the past 10 years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 37, 1134–41.
- Beckman, P.J. 1991. Comparison of mothers' and fathers' perceptions of the effect of young children with and without disabilities. *American Journal of Mental Retardation* 95(5), 585–595.
- Beebe, S.A., Casey, R. & Pinto-Martin, J. 1993. Association of reported infant crying and maternal parenting stress. *Clinical Pediatrics* 32(1), 15–19.
- Belsky, J. & Rovine, M. 1990. Patterns of marital change across the transition to parenthood: Pregnancy to three years postpartum. *Journal of Marriage and the Family* 52(1), 5–19.
- Belsky, J. 1993. Promoting father involvement: an analysis and critique. Comment on Silverstein (1993). *Journal of Family Psychology* 7(3), 287–292.
- Belsky, J., Spanier, G. & Rovine, M. 1983. Stability and change in marriage across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family* 45(3), 567–577.
- Benzies, K.M., Harrison, M.J. & Magill-Evans, J. 2004. Parenting stress, marital quality, and child behaviour problems at age 7 years. *Public Health Nursing* 21(2), 111–121.
- Bonney, J.F., Kelley, M.L. & Levant, R.F. 1999. A model of fathers' behavioural involvement in child care in dual-earner families. *Journal of Family Psychology* 13(3), 401–415.
- Bouchard, G., Lee, C.M., Asgary, V. & Pelletier, L. 2007. Fathers' motivation for involvement with their children: A self-determination theory perspective. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 5(1), 25–41.
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K.A. & Carrano, J. 2006. The father-child relationship, parenting styles, and adolescent risk behaviors in intact families. *Journal of Family Issues* 27(6), 850–881.
- Bruce, C. & Fox, G.L. 1999. Accounting for patterns of father involvement: age of child, father-child coresidence, and father role salience. *Sociological Inquiry* 69(3), 458–476.
- Bryant, W.K. & Zick, C.D. 1996. An examination of parent-child shared time. *Journal of Marriage and the Family* 58(1), 227–237.
- Buehler, C. & Gerard, J.M. 2002. Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family* 64(1), 78–92.
- Buehler, C. & Pasley, K. 2000. Family boundary ambiguity, marital status, and child adjustment. *Journal of Early Adolescence* 20(3), 281–309.
- Butcher, P.R., Wind, T. & Bouma, A. 2008. Parenting stress in mothers and fathers of a child with a hemiparesis: sources of stress, intervening factors and long-term expressions of stress. *Child: Care, Health & Development* 34(4), 530–541.
- Carlson, M.J. & Corcoran, M.E. 2001. Family structure and children's behavioral and cognitive outcomes. *Journal of Marriage and Family* 63, 779–792.
- Carlson, M.J. & Furstenberg, J.R. 2006. The prevalence and correlates of multipartnered fertility among urban U.S. parents. *Journal of Marriage and Family* 68(3), 718–732.
- Carlson, M.J. 2006. Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes. *Journal of Marriage and Family* 68(1), 137–154.
- Cherlin, A.J. & Furstenberg, F.F.jr. 1994. Step-families in the United States. A reconsideration. *Annual Review of Sociology* 20(1), 359–381.
- Coffelt, N.L., Forehand, R., Olson, A.L., Jones, D.J., Gaffney, C.A. & Zens, M.S. 2006. A longitudinal examination of the link between parent alcohol problems and youth drinking: The moderating roles of parent and child gender. *Addictive Behaviors* 31(4), 593–605.
- Cohen, J. 1988. *Statistical power analysis for behavioral sciences*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Coker, A., Oldendick, R., Derrick, C. & Lumpkin, J. 2000. Intimate partner violence among men and women: South Carolina 1998. *Mortality and Morbidity Weekly Report* 49(30), 691–694.

- Cole, D.A. 1987. Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 55(4), 584–594.
- Colpin, H., De Munter, A., Nys, K. & Vande-meulebroecke, L. 2000. Pre- and postnatal determinants of parenting stress in mothers of one-year-old twins. *Marriage and Family Review* 30(1–2), 99–107.
- Conner, D.B., Knight, D. & Cross, D. 1997. Mothers' and fathers' scaffolding of their 2-year-old during problem-solving and literacy interactions. *British Journal of Developmental Psychology* 15(3), 323–338.
- Cooksey, E.C. & Craig, E.H. 1998. Parenting from a distance: The effects of paternal characteristics on contact between non-residential fathers and their children. *Demography* 35(2), 187–200.
- Cooksey, E.C. & Fondell, M.M. 1996. Spending time with his kids: effects of family structure on father's and children's lives. *Journal of Marriage and the Family* 58(3), 693–707.
- Coplan, R.J., Bowker, A. & Cooper, S. M. 2003. Parenting daily hassles, child temperament, and social adjustment in preschool. *Early Childhood Research Quarterly* 18(3), 376–395.
- Cowan, C.P. & Cowan, P.A. 1987. Men's involvement in parenthood: Identifying the antecedents and understanding the barriers. Teoksessa: P.W. Berman & F.A. Pedersen (toim.): Men's transitions to parenthood. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum. 145–171.
- Craig, L. 2006. Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society* 20(2), 259–281.
- Crnick, K.A. & Booth, C.L. 1991. Mothers' and fathers' perceptions of daily hassles of parenting across early childhood. *Journal of Marriage and the Family* 53(4), 1042–1050.
- Crockenberg, S. 1993. Perspectives on research in the early years of family life: costs and benefits of non-traditional variations. Teoksessa: Cowan, P.A., Field, D., Hansen, D.A., Skolnick, A. & Swanson, G. E. (toim.) Family, self and society: Toward a new agenda for family research. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 287–294.
- Cunning E.M. & Davies, P.T. 1994. Maternal depression and child development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 35(1), 73–112.
- Darke, P.R. & Goldber, S. 1994. Father-infant interaction and parent stress with health and medically compromised infants. *Infant Behavior and Development* 17(1), 3–14.
- Deaterdecard, K. 1998. Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice* 5(3), 314–332.
- Deaterdecard, K. & Scarr, S. 1996. Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences. *Journal of Family Psychology* 10(1), 45–59.
- Demo, D. H. & Cox, M. J. 2000. Families with young children: A review of research in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family* 62(4), 876–895.
- Deutch, F.M., Lozy, J.L. & Saxon, S. 1993. Taking credit: couples' reports of contributions to child care. *Journal of Family Issues* 14(3), 421–437.
- Djerf, K. 2001. Properties of some estimators under unit nonresponse. Tilastokeskus: tutkimuksia 231. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Downey, D.B., Ainsworth-Darnell, J.W. & Dufur, M.J. 1998. Sex of parent and children's well-being in single-parent households. *Journal of Marriage and the Family* 60(4), 878–893.
- du Toit, M. & du Toit, S. 2001. Interactive Lissrel: User's guide. Scientific Software International, Lincolnwood, IL.
- Dubowitz, H., Black, M.M., Cox C.E. & Kerr, M. 2001. Father involvement and children's functioning at age 6 years: a multisided study. *Child Maltreatment: Journal of the American Professional Society on the Abuse of Children* 6(4), 300–309.
- Duindam, V. & Spruijt, E. 2005. Father's health in relation to spousal employment. *Patient Education and Counseling* 57(1), 46–52.
- Edwards, A.W.F. 2005. R.A Fisher: Statistical methods for research workers 1925. Teoksessa: I. Grattan-Guinness (toim.) Landmark writings in western mathematics: Case studies. Amsterdam: Elsevier. 1640–1940.
- Edwards, E.P., Eiden, R. & Leonard, K.E. 2006. Behavior problems in 18-to 36-month-old children of alcoholic fathers: Secure mother-infant attachment as protective

- factor. *Development and Psychopathology* 18(2), 395–407.
- Erdfelder, E., Faul, F. & Buchner, A. 1996. GPOWER: a general power analysis program. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers* 28(1), 1–11.
- Esdaile, S.A. & Greenwood, K.M. 2003. A comparison of mothers' and fathers' experience of parenting stress and attributions for parent child interaction outcomes. *Occupational Therapy International* 10(2), 115–126.
- Fagan, J. 1998. Correlates of low-income African American and Puerto Rican fathers' involvement with their children. *Journal of Black Psychology* 24(3), 351–367.
- Fagan, J. 2000. Head start fathers' daily hassles and involvement with their children. *Journal of Family Issues* 21(3), 329–346.
- Fagan, J., Bernd, E. & Whiteman, V. 2007. Adolescent fathers' parenting stress, social support, and involvement with infants. *Journal of Research on Adolescence* 17(1), 1–22.
- Falceto, O.G., Giugliani, E. R. & Fernandes, C.L.C. 2004. Couples' relationships and breastfeeding: is there an association? *Journal of Human Lactation* 20(1), 46–55.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A-G. & Buchner, A. 2007. G*Power 3: A flexible statistical power analysis for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers* 39, 175–191.
- Figueiredo, B., Costa, R., Pacheco, A. & Pais, A. 2007. Mother-to-infant and father-to-infant initial emotional involvement. *Early Child Development and Care* 177(5), 521–532.
- Finnbogadóttir, H., Svalenius, E.C. & Persson, E.K. 2003. Expectant first-time fathers' experiences of pregnancy. *Midwifery* 19(2), 96–105.
- Flinck, A. 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1169, Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6709-4.pdf> [viitattu 2.8.2008].
- Flinn, M.V. 1988. Step- and genetic parent/offspring relationships in a Caribbean village. *Ethology and Sociobiology* 9(6), 335–369.
- Flouri, E. 2008. Fathering and adolescents' adjustment: The role of father's involvement, residence and biology status. *Child: Care, Health & Development* 34(2), 152–161.
- Fowers, B.J. & Applegate, B. 1995. Do marital conventionalization scales measure a social desirability response bias? A confirmatory factor analysis. *Journal of Marriage and the Family* 57(1), 237–241.
- Fredriksen, K.I. 1999. Family caregiving responsibilities among lesbians and gay men. *Social Work* 44(2), 142–153.
- Friedman, M.M. 1997. Introduction to the Family. Teoksessa: Friedman MM: Family nursing, research, theory, & practice 4th edition. Appleton & Lange, Stamford, Connecticut. 3–26.
- Furstenberg, F.F. & Kiernan, K.E. 2001. Delayed parental divorce: How much do children benefit? *Journal of Marriage and Family* 63(2), 446–458.
- Garmienė, A., Žemaitienė, N. & Zaborskis, A. 2006. Family time, parental behaviour model and the initiation of smoking and alcohol use by ten-year-old children: an epidemiological study in Kaunas, Lithuania. *BMC Public Health* 23(6), 287.
- Garrison, B.M.E. & Blalock, L.B. 1997. Delayed parenthood: An exploratory study of family functioning. *Family Relations* 46(3), 281–291.
- Gaunt, R. 2008. Maternal gatekeeping: Antecedents and consequences. *Journal of Family Issues* 29(3), 373–395.
- Gerris, J.R.M., Deković, M. & Janssens, J.M.A.M. 1997. The relationship between social class and childrearing behaviors: Parents' perspective taking and value orientations. *Journal of Marriage and the Family* 59(4), 834–847.
- Gillis, C.L., Roberts, B.M., Highley, B.L. & Martinson, I.M. 1988. What is family nursing? Teoksessa C.L. Gillis, B.M. Roberts, B.L. Highley & I.M. Martinson (toim). *Toward a science of family nursing*. Addison-Wesley Publishing Company, Health sciences division. California, USA.
- Goeke-Morey, M.C. & Cummings, E.M. 2007. Impact of father involvement: a closer look at indirect effects models involving marriage and child adjustment. *Applied Developmental Science* 11(4), 221–225.
- Goldstein, L.H., Harvey, E.A. & Friedman-Weieneth, J.L. 2006. Examining subtypes of behaviour problems among 3-year-old children, part III: Investigating differences in parenting practices and paren-

- ting stress. *Journal of Abnormal Child Psychology* 35(1), 125–136.
- Gregory, A. & Milner, S. 2008. Fatherhood regimes and father involvement in France and the UK. *Community, Work and Family* 11(1), 61–84.
- Hakulinen-Viitanen, T., Pelkonen, M. & Haapakorva, A. 2005. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus 2005:22. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus, Helsinki.
- Hanson, M.J. & Hanline, M.F. 1990. Parenting a child with a disability: A longitudinal study of parental stress and adaptation. *Journal of Early Intervention* 14(3), 234–248.
- Hanson, S.M.T. & Boyd, S.T. 1996. Family nursing: an overview. Teoksessa: S.M.T. Hanson & S.T. Boyd. *Family health care nursing: theory, practice, and research*. EA Davis Company, Philadelphia, USA. 5–40.
- Harrison, M.J. & Magill-Evans, J. 1996. Mother and father interactions over the first year with term and preterm infants. *Research in Nursing & Health* 19(6), 451–459.
- Harrison, M.J., Magill-Evans, J. & Sadoway, D. 2001. Scores on the Nursing child assessment teaching scale for father-toddler dyads. *Public Health Nursing* 18(2), 94–100.
- Hartrick, G. 1997. Living the Question of Family Nursing. *Journal of Family Nursing* 4(1), 3–8.
- Harvey, E. 1998. Parental employment and conduct problems among children with attention-deficit/ hyperactivity disorder: An examination of child-care workload and parenting well-being as mediating variables. *Journal of Social and Clinical Psychology* 17(4), 476–490.
- Haskett, M.E., Ahern, L.S., Ward, C.S. & Altaire, J.C. 2006. Factor structure and validity of the Parenting Stress Index-short form. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 35(2), 302–312.
- Hawkins, A.J. & Palkovitz, R. 1999. Beyond ticks and clicks: The need for more diverse and broader conceptualizations and measures of father involvement. *Journal of Men's Studies* 8(1), 11–32.
- Hayduk, L. 1987. *Structural Equation Modeling with LISREL*. London: The John Hopkins University Press.
- Henley, K. & Pasley, K. 2005. Conditions affecting the association between father identity and father involvement. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 3(1), 59–80.
- Hoffman, C.D. & Moon, M. 1999. Women's characteristics and gender role attitudes: Support for father involvement with children. *Journal of Genetic Psychology* 160(4), 411–419.
- Holmbeck, G.N., Gorey, F.L., Hudson, T., Seefeldt, T., Shapera, W.E., Turner, T. ym. 1997. Maternal, paternal and marital functioning in families of preadolescents with spina bifida. *Journal of Pediatric Psychology* 22(2), 167–181.
- Holmila, M. 1994. Excessive drinking and significant others. *Drug and Alcohol Review* 13(4), 431–436.
- Holmila, M. 1997. Family roles and being a problem drinker's intimate other. *European Addiction Research* 3(1), 37–42.
- Hosley, R., Canfield, K., O'Donnell, S.L. & Roid, G. 2008. Father closeness: its effect on married men's sexual behaviors, marital, and family satisfaction. *Sexual Addiction & Compulsivity* 15(1), 59–76.
- Hu, L.T. & Bentler, P.M. 1995. Evaluating model fit. Teoksessa: R.H. Hoyle (toim.) *Structural equation modelling: Concepts, issues, and applications*. Sage, Thousand Oaks. 76–99.
- Hurd, E.P. & Rogers, R. 1998. A friend and the brother: Understanding the role of African American men in child rearing. *Journal of Family Social Work* 3(1), 5–23.
- Hutchfield, K. 1999. Family-centered care: a concept analysis. *Journal of Advanced Nursing* 29(5), 1178–1187.
- Huttunen, J. 1998. Isästäkö äidin kaltainen vanhempi? Teoksessa: L. Laurinen (toim.) *Koti kasvattajana, elämä opettajana*. Atena-kustannus, Juva. 36–66.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä, ja ero-isiä. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hyssälä, L. 1992. Health behaviour of a young family's father: the Finnish competence study. A study of health behaviour of a young family's father, his transition to fatherhood and his role as a health educator at maternity health care clinics and well-baby clinics. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Jackson, A.P. 1999. The effects of nonresident father involvement on single black mothers and their young-children. *Social Work* 44(2), 156–166.

- Jain, A. & Belsky, J. 1997. Fathering and acculturation: immigrant Indian families with young children. *Journal of Marriage and the Family* 59(4), 873–883.
- Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) 2008. Äidin kielletyt tunteet. Väestöliitto. Nykypaino Oy, Helsinki.
- Jarret, R.L., Roy, K.M. & Burton, L. 2002. Fathers in the 'hood': Insights from qualitative research on low-income, African American men. Teoksessa. C.S. Tamis-LeMonda & N. Cabrera (toim.) *Handbook of father involvement: multidisciplinary perspectives*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 211–248.
- Jenkins, J. 2006. Non-resident fathers engagement with their children: The salience of leisure. *Australian Journal of Social Issues* 41(2), 183–193.
- Jöreskog, K. & Sörbom, D. 2001. *Lisrel 8: User's reference guide*. 2nd edition. Scientific Software International. Lincolnwood, IL.
- Kaaresen, P.I., Ronning, J.A., Ulvund, S.E. & Dahl, L.B. 2006. A randomized, controlled trial of the effectiveness of an early-intervention program in reducing parenting stress after preterm birth. *Pediatrics: Official Journal of the American Academy of Pediatrics* 118(1), e9–e19.
- Kaila-Behm, A. 1997. Miehestä esikoisen isäksi. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 49. Kuopio.
- Kalmijn, M. 1999. Father involvement in childrearing and the perceived stability of marriage. *Journal of Marriage and the Family* 61(2), 409–421.
- Karling, M., Ojanen, T., Sívén, T., Vilhunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. WSOY Oppimateriaalit.
- Kelly, T.M. & Donovan, J.E. 2001. Confirmatory factor analyses of the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT) among adolescents treated in emergency departments. *Journal of Studies on Alcohol* 62(6), 838–842.
- King, V., Harris, K.M. & Heard, H.E. 2004. Racial and ethnic diversity in non-resident father involvement. *Journal of Marriage and Family* 66(1), 1–21.
- Klemets, C. & Bondas, T. 2005. Pappors upplevelser av gråtande spädbarn. *Hoitotiede* 17(2), 69–78.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Väitöskirja. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 39. Joensuun yliopistopaino, Joensuu.
- Krishnakumar, A. & Buehler, C. 2000. Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations* 49(1), 25–44.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A. & Zwi, A.B. (toim.) 2005. *Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Terveystien Edistämisen keskus, Jyväskylä*. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full.fi.pdf [viitattu 1.5.2009]
- Labrell, F. 1996. Parental play with toddlers: Recreation and creation. *European Journal of Psychology of Education* 11(1), 43–54.
- Lamb, M.E. & Michael, E. 2000. The history of research on father involvement: an overview. *Marriage and Family Review* 29(2/3), 23–43.
- Lammi-Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Tutkimus neuvoloiden ja päiväkotien käytännöistä vuosituhaten taitteessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus, Stakes, Aiheita 7. Helsinki.
- Lammi-Taskula, J. 2007. Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7122-3.pdf> [viitattu 1.8.2008].
- Landale, N.S. & Oropesa, R.S. 2001. Father involvement in the lives of Mainland Puerto Rican children: Contributions of non-resident, cohabiting and married fathers. *Social Forces* 79(3), 945–969.
- Latendresse, S.J., Rose, R.J., Viken, R.J., Pulkkinen, L., Kaprio, J. & Dick, D.M. 2008. Parenting mechanisms in links between parents' and adolescents' alcohol use behaviors. *Alcoholism: Clinical & Experimental Research* 32(2), 322–330.
- Lawrence, E., Nylan, K. & Cobb, R.J. 2007. Prenatal expectations and marital satisfaction over the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology* 21(2), 155–164.
- Lee, C.-Y. & Doherty, W. 2007. Marital satisfaction and father involvement during the transition to parenthood. *Fathering* 5(2), 75–96.

- Lehtinen, V. 1995. Depression epidemiologia. Teoksessa: *Depressio – tunnistaminen ja hoito*. Suomen Akatemian julkaisuja 1/95. Painatuskeskus Oy. 23–35.
- Lehto, A.-M. & Sutela, H. 2004. Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2003. Tilastokeskus. Helsinki 2004.
- Lehtonen, R. & Pahkinen, E. 2004. Practical methods for design and analysis of complex surveys. 2nd edition. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Leonard, K.E. & Eiden, R.D. 2007. Marital and family processes in the context of alcohol use and alcohol disorders. *Annual Review of Clinical Psychology* 3, 285–310.
- Little, R.J.A. 1988. Missing data in large surveys. *Journal of Business and Economic Statistics* 6(3), 287–301.
- Logan, S.C. 2000. Effective fathering practices and fathering satisfaction relate to fathering adolescents. *Dissertation Abstracts International Section B: The Sciences & Engineering* 61(5b), 2769.
- Lundberg, S., McLanahan, S. & Rose, E. 2007. Child gender and father involvement in fragile families. *Demography* 44(1), 79–92.
- Luoma, I. & Tamminen, T. 2002. Äidin masennus ja lapsen psyykinen kehitys. *Suomen lääkärilehti* 41, 4093–4097.
- Madden-Derdich, D.A. & Leonard, S.A. 2000. Parental role identity and fathers' involvement in coparental interaction after divorce: Fathers' perspectives. *Family Relation* 49(3), 311–320.
- Magill-Evans, J. & Harrison, M.J. 1999. Parent-child interactions and development of toddlers born preterm. *Western Journal of Nursing Research* 21(3), 292–307.
- Malia, J.A. 2006. Basic concepts and models of family stress. *Stress, Trauma, and Crisis* 9(3–4), 141–160.
- Manning, W.D. & Smock, P.J. 1999. New families and nonresident father-child visitation. *Social Forces* 78(1), 87–117.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R.D. & Lamb, M.E. 2000. Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage & the Family* 62(4), 1173–1192.
- McBride, B.A., Schoppe, S.J. & Rane, T.R. 2002. Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family* 64(4), 998–1011.
- McCann, B.S., Simpson, T.L., Ries, R. & Roy-Byrne, P. 2000. Reliability and validity of screening instruments for drug and alcohol abuse in adults seeking evaluation for attention-deficit/hyperactivity disorder. *The American Journal of Addictions* 9(1), 1–9.
- McKenry, P.C., McKelvey, M.W., Leigh, D. & Wark, L. 1996. Nonresidential father involvement: a comparison of divorced, separated, never married, and remarried fathers. *Journal of Divorce and Remarriage* 25(3/4), 1–13.
- Meijer, A. & Wittenboer, G. 2007. Contribution of infants' sleep and crying to marital relationship of first-time parent couples in the 1st year after childbirth. *Journal of Family Psychology* 21(1), 49–57.
- Mental Health Europe. 1997. Mental health promotion for children up to 6 years. Directory of projects in the European Union. Mental Health Europe, Brussels. http://ec.europa.eu/health/ph_projects/1998/promotion/fp_promotion_1997_frep_b4_en.pdf [viitattu 30.7.2008].
- Mercer, R.T. 1989. Theoretical perspectives on the family. Teoksessa: C.L. Gillis, B.L. Highley, B.M. Roberts & I. Martinson (toim.) *Toward a science of family nursing*. Addison-Wesley Publishing company, California. 9–37.
- Mesiäislehto-Soukka, H. 2005. Perheenlisäys isien kokemana: fenomenologinen tutkimus. Väitöskirja. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/isbn9514277260/> [viitattu 30.7.2008].
- Metsämuuronen, J. 2001. Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä. Metodologia –sarja 7. Methelp International Ky, Jaabes OÜ, Viro.
- Minsal, B. 2002. Conceptualization of fatherhood during the family life cycle. Paper presented in the Symposium 'Fatherhood Beyond Role Deficit Models'. 17th International Society for the Study of Behavioral Development, Ottawa, August 2002.
- Moisio, P. 2006. HYPÄ 2004 aineistokuvaus. Hyvinvointipalvelut 2004 -kyselyn aineistokuvaus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, työpapereita 6/ 2006. <http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/tyopaperit/Tp6-2006.pdf> [viitattu 2.8.2008].

- Musil, C.M., Jones, S.L. & Warner, C.D. 1998. Structural equation modelling and its relationship to multiple regression and factor analysis. *Research in Nursing and Health* 21(3), 271–281.
- Nepomnyaschy, L. & Waldfogel, J. 2007. Paternity leave and fathers' involvement with their young children. *Community, Work & Family* 10(4), 427–453.
- Noyes, J. 1998. A critique of studies exploring the experiences and needs of parents of children admitted to paediatric intensive care units. *Journal of Advanced Nursing* 28(1), 134–141.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. WSOY, Porvoo.
- O'Brian, M. & Peyton, V. 2002. Parenting attitudes and marital intimacy: a longitudinal analysis. *Journal of Family Psychology* 16(2), 118–127.
- O'Donnel, J.M. 2001. Paternal involvement in kinship foster care services in one father and multiple father families. *Child Welfare* 80(4), 453–479.
- Oelofsen, N. & Richardson, P. 2006. Sense of coherence and parenting stress in mothers and fathers of preschool children with developmental disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 31(1), 1–12.
- Ohan, J.L., Leung, D.W. & Johnston, C. 2000. The parenting sense of competence scale: Evidence of a stable factor structure and validity. *Canadian Journal of Behavioural Science* 32(4), 251–261.
- Orathinkal, J. & Vansteenwegen, A. 2007. Do demographics affect marital satisfaction? *Journal of Sex & Marital Therapy* 33(1), 73–85.
- Otten, R., van der Zwaluw, C.S., van der Vorst, H. & Engels, R.C.M.E. 2008. Partner effects and bidirectional parent-child effects in family alcohol use. *European Addiction Research* 14(2), 106–112.
- Paajanen, P. 2003. Parisuhde koetuksella. Käsitteitä parisuhteesta ja sen purkauksesta. *Perhebarometri* 2003. Väestöliittotutkimuslaitos E 17/2003. Väestöliitto, Helsinki.
- Paajanen, P. 2005. Eri teitä vanhemmuuteen: Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. *Perhebarometri* 2005. Väestöliittotutkimuslaitoksen katsauksia E 21. Väestöliitto, Helsinki.
- Paavilainen, R. 2003. Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta. Väitöskirja. Hoitotieteen laitos. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 906. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5544-4.pdf> [viitattu 30.7.2008].
- Pahkinen, E. & Lehtonen, R. 1989. Otanta-asetelmat ja tilastollinen analyysi. Gaudeamus, Helsinki.
- Pajulo, M. & Tamminen, T. 2002. Äidin päihdeongelma, vauva ja varhainen vuorovaikutus. *Suomen lääkärilehti* 30–32, 3009–3012.
- Palkovitz, R. 2007. Challenges to modelling dynamics in developing a developmental understanding of father-child relationships. *Applied Developmental Science* 11(4), 190–195.
- Paquette, D. 2004. Theorizing the father-child relationship: mechanisms and developmental outcomes. *Human Development* 47(4), 193–219.
- Pelkonen, M. 1994. Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 18.
- Peltoniemi, T. 2005. Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004. Tiimi 2/2005. <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/205/lasi-nenlapsuus04.html> [viitattu 30.7.2008].
- Perloff, J.N. & Buckner, J.C. 1996. Fathers of children on welfare: their impact on child well-being. *American Journal of Orthopsychiatry* 66(4), 557–571.
- Piensoho, T., Hakulinen, H. & Rätty, M. 2007. Työn ja perheen yhteensovittamisen malleja, tuotteita ja käytäntöjä. Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina -hankkeen julkaisuja 3/ 2007. Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. <http://www.tyo-perheoppimisverkosto.fi/pdf/arki%20tasapainoon.pdf> [viitattu 30.7.2008].
- Pleck, J.H. 1997. Paternal involvement: levels, sources, and consequences. Teoksessa: M.E.Lamb (toim.) *The role of the father in child development* 3rd edition. John Wiley, New York, USA. 66–103.
- Podolski, C.L. & Nigg, J.T. 2001. Parent stress and coping in relation to child ADHD severity and associated child disruptive behavior problems. *Journal of Clinical Child Psychology* 30(4), 503–513.

- Polit, D. & Hungler, B.P. 1999. Nursing research, principles and methods. J.B. Lippincott Company, Philadelphia.
- Rajantie, J. & Perheentupa, J. 2005. Lasten terveys. Teoksessa: Aromaa, A., Huttunen, J., Koskinen, S. & Teperi, J. (toim.) Suomalaisen terveys. Kustannus Oy Duodecim. Kansanterveyslaitos ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehityskeskus. Saarijärvi. 298–326.
- Ramchandani, P., Stein, A., Evans, J., O'Connor, T.G. & The ALSPAC Study Team. 2005. Paternal depression in the postnatal period and child development: A prospective population study. *Obstetrical & Gynecological Survey* 60(12), 789–790.
- Ravanera, Z. 2007. Informal networks social capital of fathers: What does the social engagement survey tell us? *Social Indicators Research* 83(2), 351–373.
- Reinholm, M., Sipponen, M. & Cacciatore R. 2000. Perheverkkoja kokemassa 1998–2000. Väestöliiton seksuaaliterveysklinikan pikkulapsiperheprojektin loppuraportti. Nykypaino Oy, Helsinki.
- Rhein, L.M., Ginsburg, K.R., Schwartz, D.F., Pinto-Martin, J., Zhao, H., Morgan, A.P. & Slap, G.B. 1997. Teen father participation in childrearing: Family perspectives. *Journal of Adolescent Health* 21(4), 244–252.
- Rimpelä, M. 2007. Hyvinvointineuvola lapsiperheen tukena: ideasta toteutukseen. Terveiden edistämisen vertaistietohanke. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Helsinki. http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/84D6E4FF-7522-4B5C-B5FA-2A74E7FC8087/0/Hyvinvointineuvolalapsiperheidentuke-na_final.pdf [viitattu 30.7.2008].
- Rogers, H. & Matthews, J. 2004. The parenting sense of competence scale: investigation of the factor structure, reliability, and validity for an Australian sample. *Australian Psychologist* 39(1), 88–96.
- Rohner, R.P. & Venetiziano, R.A. 2001. The importance of father love: history and contemporary evidence. *Review of General Psychology* 5(4), 382–405.
- Rosen-Grandon, J.R., Myers, J.E. & Hattie, J.A. 2004. The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Counseling and Development* 82(1), 58–68.
- Saisto, T., Salmela-aro, K., Nurmi, J.-E. & Halmesmäki, E. 2008. Longitudinal study on the predictors of parental stress in mothers and fathers of toddlers. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*. DOI: 10.1080/01674820802000467
- Salmela-Aro, K., Aunola, K., Nurmi, J.-E., Saisto, T. & Halmesmäki, E. 2003. Puolisoiden masentuneisuus ja tyytyväisyys parisuhteeseen lapsen syntymän yhteydessä. *Psykologia* 38(3), 167–179.
- Santacroce, S.J. 2001. Measuring parental uncertainty during the diagnosis phase of serious illness in a child. *Journal of Pediatric Nursing* 16(1), 3–12.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. & Bremberg, S. 2008. Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica* 97(2), 153–158.
- Saunders, J.B. 2006. Substance dependence and non-dependence in the diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM) and the international classification of diseases (ICD): Can identical conceptualization be achieved? *Addiction* 101(1), 48–58.
- Savage, E. 2000. Family nursing: minimising discontinuity for hospitalised children and their families. *Paediatric Nursing* 12(2), 33–40.
- Schmidt, A., & Barry K. L. 1995. Detection of problem drinkers: the Alcohol Use Disorder Identification Test (AUDIT). *Southern Medical Journal* 88(1), 52–59.
- Scholte, R.H.J., Poelen, E.A.P., Willemsen, G., Boomsma, D.I. & Engels, R.C.M.E. 2008. Relative risks of adolescent and young adult alcohol use: The role of drinking fathers, mothers, siblings, and friends. *Addictive Behaviors* 33(1), 1–14.
- Schulz, M.S., Cowan, C.P. & Cowan, P.A. 2006. Promoting healthy beginnings: a randomized controlled trial of a preventive intervention to preserve marital quality during the transition to parenthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 74(1), 20–31.
- Seiffge-Krenke, I. 2001. Recent research on fathers. Are fathers helpful, harmful or unnecessary for the development of their children? *Psychotherapeut* 46(6), 391–397.
- Sheeber, L.B. & Johnson, J.H. 1992. Child temperament, maternal adjustment, and changes in family life style. *American Journal of Orthopsychiatry* 62(2), 178–185.

- Simmerman, S., Blacher, J. & Baker, B.L. 2001. Fathers' and mothers' perceptions of father involvement in families with young children with a disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 26(4), 325–338.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen: Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiintymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. WSOY, Vantaa.
- Smith, T. E. & Graham, P. B. 1995. Socioeconomic stratification in family research. *Journal of Marriage and the Family* 57(4), 930–940.
- Snyder, D.K. 1979. Multidimensional assessment of marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family* 41(4), 813–823.
- Snyder, D.K. 1997. Marital satisfaction inventory, revised. (MSI-R) Manual. Western Psychological Services, Los Angeles, CA.
- Solantaus, T. & Beardslee, W. 1996. Interventio lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisemiseksi. *Duodecim* 112(18), 1647–1654.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Alkoholihoito 2004–2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:7. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/04/aa1082984116271/passthru.pdf> [viitattu 2.8.2008].
- Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Opetushallitus, Suomen Kuntaliitto, Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen Vanhempainliitto & Suomen Evankelis-luterilainen Kirkkohallitus. 2005. Perhe-hanke. Perhepalvelujen kumppanuus-ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2005:4. Helsinki. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/02/cd1109254020953/passthru.pdf> [viitattu 30.7.2008].
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 1991.(1999?) Isätoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1991:1. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paosisallys1.htm> [viitattu 30.7.2008].
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 12, Helsinki <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2002/02/cd1109254020953/passthru.pdf> [viitattu 30.7.2008].
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Terveyttä ja hyvinvointia näyttöön perustuvalla hoitotyöllä. Kansallinen tavoite- ja toimintaohjelma 2004–2007. Julkaisuja 18.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/2509/index.htm> [viitattu 30.7.2008].
- Starrels, M.E. 1994. Gender differences in parent-child relations. *Journal of Family Issues* 15(1), 148–165.
- Steele R. 2002. Experiences of families in which a child has a prolonged terminal illness: modifying factors. *International Journal of Palliative Nursing* 18(9), 418–434.
- Steele, M., Steele, H. & Model, E. 1991. Links across generations: Predicting parent-child relationship patterns from structured interviews with expectant parents. *Bulletin of the Anna Freud Centre* 14(2), 95–113.
- Stone, G. & McKenry, P. 1998. Nonresidential father involvement: a test of a midrange theory. *Journal of Genetic Psychology* 159(3), 313–336.
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. 2005. Results from the 2004 national survey on drug use and health: national findings. Washington, D.C: Department of Health and Human Services.
- Suppal, P. & Roopnarine, J.L. 1999. Paternal involvement in child care as a function of maternal employment in nuclear and extended families in India. *Sex Roles* 40 (9–10), 731–744.
- Särndal, C-E., Swensson, B. & Wretman, J. 1992. Model assisted survey sampling. Springer: New York.
- Säävälä, H., Keinänen, E. & Vainio, J. 2001. Isä neuvolassa – työvälineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville. Tasa-arvo-julkaisuja 8. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Takala, P. 2005. Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Tanaka, S. & Waldfogel, J. 2007. Effects of parental leave and work hours on fathers'

- involvement with their babies. *Community, Work and Family* 10(4), 409–426.
- Tarkka, M.-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 518.
- Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opaas sosiaalitoimelle. Stakes. Oppaita 46.
- Thompson, E., McLanahan, S.S. & Curtin, R.B. 1992. Family structure, gender, and parental socialization. *Journal of Marriage and the Family* 54(2), 368–378.
- Tilastokeskus. 2007. Väestö 1-vuotiskäryhmittäin siviilisäädyn mukaan 31.12.2006. http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006-03-23_tau_002.xls [viitattu 2.8.2008].
- Tilastokeskus. 2008. Suomi lukuina: väestö, perheet 2007. http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2007/perh_2007_2008-05-30_tie_001.html [viitattu 30.7.2008].
- Tucker, S., Gross, D., Fogg, L., Delaney, K., & Lapporte, R. 1998. The long-term efficacy of a behavioural parent training intervention for families with 2-year-olds. *Research in Nursing & Health* 21(3), 199–210.
- Tuttle, R.C. 1994. Determinants of father's participation in childcare. *International Journal of Sociology of the Family* 24(1), 113–125.
- Uhari, M. & Nieminen, P. 2001. Epidemiologia ja biostatistikka. Kustannus Oy Duodecim, Jyväskylä.
- Walker, A.J. & McGraw, L.A. 2000. Who is responsible for responsible fathering? *Journal of Marriage and the Family* 62(2), 563–570.
- Wall, G. & Arnold, S. 2007. How involved is involved fathering? An exploration of the contemporary culture of fatherhood. *Gender & Society* 21(4), 508–527.
- Wanamaker, C.E. & Glenwick, D.S. 1998. Stress, coping, and perception of child behaviour in parents of preschoolers with cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology* 43(4), 297–312.
- Vehviläinen-Julkunen, K. & Paunonen, M. 1997. Hoitotieteellisen tutkimuksen tarkoitus ja merkitys. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. WS-OY, Juva. 14–25.
- Wennberg, P. 1996. The Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT) a psychometric evaluation. Reports from the Department of Psychology Stockholm University, 811.
- Whiteside-Mansell, L., Bradley, R.H. & Rakow, E. 2001. Similarities and differences in parental investment for mothers and fathers. *Journal of Family Issues* 22(1), 63–74.
- Whiteside-Mansell, L., Ayoub, C., McKelvey, L., Faldowski, R.A., Hart, A. & Shears, J. 2007. Parenting stress of low-income parents of toddlers and preschoolers: psychometric properties of a short form of the Parenting Stress Index. *Parenting* 7(1), 26–56.
- Wical, K.A. & Doherty, W.J. 2005. How reliable are fathers' reports of involvement with their children? A methodological report. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers* 1(3), 81–91.
- Videon, T.M. 2005. Parent-child relations and children's psychological well-being: do dads matter? *Journal of Family Issues* 26(1), 55–78.
- Viisainen, K. (toim.) 1999. Seulontatutkimukset ja yhteistyö äitiyshuollossa. Suositukset 1999. Stakesin perhesuunnittelun ja äitiyshuollon asiantuntijaryhmä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 34. http://www.stat.fi/verkkajulkaisut/Muut/op34_1999.pdf [viitattu 30.7.2008].
- Wijnberg-Williams, B.J., Kamps, W.A., Klip, E.D. & Hoekstra-Weebers, J.E.H.M. 2006. Psychological distress and the impact of social support on fathers and mothers of pediatric cancer patients: long-term prospective results. *Journal of Pediatric Psychology* 31(8), 785–792.
- Wikander, B. & Theorell, T. 1997. Father's experience of childbirth and its relation to crying in his infant. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 11(93), 151–158.
- Viljamaa, M.-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212. Jyväskylän yliopisto.
- Williams, R.A. 2006. Masculinities fathering and health: The experiences of African-Caribbean and white working class fathers. *Social Science & Medicine* 62(2), 338–349.
- Wills, R.M. & Snyder, D.K. 1982. Clinical use of the marital satisfaction inventory:

- Two case studies. *American Journal of Family Therapy* 10(1), 17–26.
- Woodworth, S., Belsky, J. & Crnick, K. 1996. The determinants of fathering during the child's second and third years of life: a developmental analysis. *Journal of Marriage and the Family* 58(3), 679–692.
- Woolfson, L. & Grant, E. 2006. Authoritative parenting and parental stress in parents of pre-school and older children with developmental disabilities. *Child: Care, Health and Development* 32(2), 177–184.
- World Health Organization. 2000. International guide for monitoring alcohol consumption and related harm. Department of mental health and substance dependence. World Health Organization, Geneva.
- Voydanoff, P. & Donnelly, B. 1999. The intersection of time in activities and perceived unfairness in relation to psychological distress and marital quality. *Journal of Marriage and the Family* 61(3), 739–751.
- Yeung, W.J., Sandberg, J.F., Davis-Kean, P.E. & Hofferth, S.L. 2001. Children's time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and the Family* 63(1), 136–155.
- Yli-Luoma, P.V.J. 1996. *Lisrel. International Multimedia & Distance Learning*. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Zeanah, C.H., Boris, N.W. & Larrieu, J.A. 1997. Infant development and development risk: A review of the past ten years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 336, 165–78.
- Åstedt-Kurki, P. & Paavilainen, E. 2005. Family well-being and family nursing research. *The International Nurse. News and Views* 2004–2005 18(1).

Liite 1. Tiedote tutkimukseen osallistuville

PIRKANMAAN
SAIRAANHOITOPIIIRIN
KUNTAYHTYMÄ

Hoitotieteen laitos

TIEDOTE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE

05.06.2003

Hyvä leikki-ikäisen lapsen isä,

Pyydämme Teitä osallistumaan tutkimukseen, jossa selvitetään isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa perheessä. Teidät on valittu mukaan tutkimukseen satunnaisotannalla väestörekisterin tietojen perusteella. Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin eettinen toimikunta on antanut tutkimuksesta myönteisen lausunnon.

Teillä leikki-ikäisen lapsen isänä on kokemusta siitä, mitä yhdessäolo perheessänne on ja mitä erilaisia asioita siihen sisältyy elämäntilanteesta riippuen. Pyrkimyksemme on selvittää tähän yhdessäoloon liittyviä tekijöitä isien elämässä yleensä.

Voitte osallistua tutkimukseen täyttämällä oheisen kyselylomakkeen ja palauttamalla sen **20.06.2003** mennessä oheisella palautuskuorella. Lomakkeessa on kysymyksiä, jotka liittyvät perhetilanteeseen, tapaan olla lapsen kanssa yhdessä, alkoholin käyttöön, vanhemmuuteen liittyvään stressiin sekä tyytyväisyyteen parisuhteessa. Toivomme, että osallistutte tutkimukseen, vaikka ette tällä hetkellä eläisi parisuhteessa tai ette asu samassa taloudessa lapsenne kanssa.

Palauttakaa oheinen kyselylomake nimettömänä. Tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä.

Kokonaisuudessaan kyselylomakkeen täyttämiseen on varattava aikaa reilu 30 min. Mikäli ette halua osallistua tutkimukseen, toivomme silti, että lähetätte tyhjän kyselylomakkeen takaisin 20.06.2003 mennessä.

Mikäli Teillä on kysyttävää tai haluatte lisätietoja, vastaamme mielellämme.

Tutkijat:

Nina Halme
hoitotieteen tohtoriopiskelija
Hoitotieteen laitos, Tay
puh. (03) 215 7804

Päivi Åstedt-Kurki
professori, laitoksen johtaja
Hoitotieteen laitos, Tay

Marja-Terttu Tarkka
dosentti
Hoitotieteen laitos, Tay

Eija Paavilainen
dosentti
Hoitotieteen laitos, Tay

Osoitelähde: Väestötietojärjestelmä
Väestörekisterikeskus
PL 70, 00581 HELSINKI

Liite 2. Kyselylomake

I TAUSTATIEDOT

Täydentäkää tai ympyröikää seuraavista vastausvaihtoehdoista sopivin vaihtoehto tai -ehdot.

1. Minkä ikäinen olette tällä hetkellä?

_____ -vuotias

2. Mikä on peruskoulutuksenne?/ Ylin suoritettu oppimäärä?

1	Kansa- tai kansalaiskoulu
2	Keskikoulu- tai peruskoulu
3	Lukio

3. Minkälaista ammatillista tai akateemista koulutusta Teillä on? Ympyröikää viimeisin tai korkein suoritettu tutkinto?

1	Ammatti- tai muita kursseja
2	Koulutason ammatillinen tutkinto
3	Opistotason ammatillinen tutkinto
4	Ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto
5	Yliopistotasoinen tutkinto
6	Ei ammattikoulutusta

4. Minkälainen on tämänhetkinen työtilanteenne? Oletteko tällä hetkellä

1	Työnantaja tai itsenäinen yrittäjä
2	Työssä kodin ulkopuolella palkansaajana
3	Työtön tai lomautettu
4	Virkavapaalla tai isyyslomalla
5	Opiskelija
6	Työkyvyttömyys-, sairaus- tai vanhuuseläkkeellä
7	Varusmies- tai siviilipalveluksessa
8	muu, mikä _____

5. Kuinka monta tuntia työskentelette ansiotyön vuoksi keskimäärin viikossa yhteensä?
(esimerkiksi varsinainen ansiotyö, ylityö, työn tekeminen kotona)

_____tuntia viikossa

6. Kuinka monta tuntia 3-6 vuotiaan lapsenne äiti työskentelee ansiotyön vuoksi keskimäärin viikossa? (esimerkiksi varsinainen ansiotyö, ylityö, työn tekeminen kotona)

_____tuntia viikossa

7. Minkälainen on 3-6 vuotiaan lapsenne äidin tämänhetkinen työtilanne? Onko hän tällä hetkellä

1	Työnantaja tai itsenäinen yrittäjä
2	Työssä kodin ulkopuolella palkansaajana
3	Työtön tai lomautettu
4	Virkavapaalla tai äitiyslomalla
5	Opiskelija
6	Työkyvyttömyys- tai sairauseläkkeellä
7	Varusmiespalveluksessa
8	muu, mikä _____

8. Paljonko ovat perheenne yhteenlasketut tulot kuukaudessa?

1	alle 1500 € kk
2	1500 – 2500 € kk
3	2600- 3500 € kk
4	3600 – 4500 € kk
5	4600 – 5500€ kk
6	yli 5500 € kk

II TIEDOT PERHEESTÄ

Täydentäkää tai ympyröikää seuraavissa kysymyksissä paikkansa pitävä vaihtoehto tai -ehdot. Jos perheessänne on useampi kuin yksi 3-6 -vuotias lapsi, niin vastatkaa ajatellen heistä vanhinta. Perheellä tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä henkilöitä, joihin Teillä on vahva tunneside tai joiden kanssa olette tekemisessä fyysisen tai taloudellisen tuen välityksellä. Voitte siis itse määrittää keitä perheeseen tällä hetkellä kuuluu

9. Katson omaan perheeseeni kuuluvaksi itseni lisäksi (Voitte rengastaa useamman vaihtoehdon)

1	omat biologiset lapseni
2	avopuolisoni
3	vaimoni
4	puolisoni lapset edellisistä parisuhteista
5	jomman kumman tai molemmat vanhempani
6	puolisoni vanhemmat
7	omia sisaruksiani
8	puolisoni sisaruksia
9	muita henkilöitä, keitä _____

10. Perheessäni on yhteensä

- _____ lasta, joista
_____ alle kouluikäistä lasta ja
_____ kouluikäistä tai sitä vanhempaa lasta

11. Lasten iät nuorimmasta vanhempaan ovat

_____

12. Perheeni lapsista

- _____ on omia biologisia lapsiani ja
_____ on puolisoni lapsia, mutta ei omia biologisia lapsia

13. Onko 3-6 -vuotias lapsenne

1	tyttö
2	poika

14. Millaiset ovat perhesuhteenne tällä hetkellä?

- 1 avoliitossa
- 2 avioliitossa
- 3 naimaton
- 4 eronnut tai asumuserossa
- 5 leski

15. Jos olette eronnut, niin onko Teillä 3-6 vuotiaan lapsen

- 1 yhteishuoltajuus
- 2 yksinhuoltajuus
- 3 minulla ei ole juridista huoltajuutta
- 4 muu, mikä _____

16. Asun samassa taloudessa 3-6 vuotiaan lapsen kanssa

- 1 kyllä
- 2 ei

17. Jos ette asu samassa taloudessa 3-6 vuotiaan lapsen kanssa, niin kuinka usein tapaatte häntä?

- 1 useita kertoja viikossa
- 2 kerran viikossa
- 3 1-3 kertaa kuukaudessa
- 4 2-10 kertaa vuodessa
- 5 kerran vuodessa
- 6 en koskaan
- 7 muu järjestely, mikä _____

III ISÄN JA LAPSEN YHTEINEN AIKA

Seuraavat kysymykset koskevat Teidän ja 3-6 vuotiaan lapsenne yhteistä aikaa. Jos perheessänne on useampi 3-6 -vuotias lapsi, niin vastatkaa ajatellen heistä vanhinta. Kysymyksiin ei ole olemassa oikeita ja vääriä vastauksia eikä niiden tarkoituksena ole arvioida Teitä isänä. Vastatkaa kysymyksiin mahdollisimman rehellisesti.

Palauttakaa mieleenne tämän viikon tai edellisen viikon tapahtumia vastataksenne kysymyksiin 18-21.

18. Kuinka kauan vietitte aktiivisesti aikaa yhdessä 3-6 vuotiaan lapsenne kanssa arkipäivänä esimerkiksi leikkien, lukien tai keskustellen hänen kanssaan?

_____ tuntia/ arkipäivä

19. Kuinka kauan arkipäivän aikana olitte 3-6 vuotiaan lapsenne käytettävissä ja saatavilla? Tällä tarkoitetaan aikaa, jolloin ette ollut aktiivisesti yhdessä lapsen kanssa, mutta vastasitte kuitenkin hänen tarpeisiinsa. Esimerkiksi olitte valmis keskeyttämään omat toimenne mennäksenne auttamaan lasta.

_____ tuntia/ arkipäivä

20. Kuinka kauan vietitte aikaa yhdessä 3-6 vuotiaan lapsenne kanssa jompanakumpana viikonlopun päivänä esimerkiksi leikkien, lukien tai keskustellen hänen kanssaan?

_____ tuntia/ lauantai tai sunnuntai

21. Kuinka kauan jompanakumpana viikonlopun päivänä olitte 3-6 vuotiaan lapsenne käytettävissä ja saatavilla? Tällä tarkoitetaan aikaa, jolloin ette ollut aktiivisesti yhdessä lapsenne kanssa, mutta vastasitte kuitenkin hänen tarpeisiinsa. Esimerkiksi olitte valmis keskeyttämään omat toimenne mennäksenne auttamaan lasta.

_____ tuntia/ lauantai tai sunnuntai

Seuraavassa on joukko väittämiä. Ympyröikää kuudesta vaihtoehdosta yksi, joka parhaiten vastaa käsitystänne asiasta. Jos perheessänne on useampi 3-6 -vuotias lapsi, niin vastatkaa ajatellen heistä vanhinta.

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Osittain eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
22. Luen lapsen kanssa yhdessä kirjoja lähes joka päivä	1	2	3	4	5	6
23. Teen lapsen kanssa yhdessä kotitöitä	1	2	3	4	5	6
24. Olen lapsen kanssa ulkona joka päivä	1	2	3	4	5	6
25. Leikin joka päivä lapseni kanssa	1	2	3	4	5	6
26. Minusta on välillä hankalaa, että lapsi on mukana omissa askareissani	1	2	3	4	5	6
27. Meillä on joka päivä yhteinen ruokailuhetki lapsen kanssa	1	2	3	4	5	6
28. Autan lastani nukkumaan menoon liittyvissä toimissa	1	2	3	4	5	6
29. En aina tiedä mitä tekisin ollessani yhdessä lapsen kanssa	1	2	3	4	5	6
30. Minun on mahdollista olla lapseni kanssa yhdessä niin paljon kuin itse haluan	1	2	3	4	5	6
31. Asetan usein rajoja lapseni käyttäytymiselle	1	2	3	4	5	6
32. Keskustelen joka päivä lapseni kanssa päivän tapahtumista	1	2	3	4	5	6
33. Meille tulee usein riitaa lapseni kanssa	1	2	3	4	5	6
34. Olen välillä yhdessä lapseni kanssa siksi, että minun on pakko	1	2	3	4	5	6
35. Pidän joka päivä lastani sylissä	1	2	3	4	5	6
36. Minun on vaikea osoittaa lapselleni hellyyttä esimerkiksi halaamalla	1	2	3	4	5	6
37. Sanon lähes päivittäin lapselleni, että pidän hänestä	1	2	3	4	5	6

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Osittain eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
38. Minusta tuntuu, että lapseni pitää minusta	1	2	3	4	5	6
39. Menetän usein malttini lapseni kanssa	1	2	3	4	5	6
40. Joudun usein korottamaan ääntäni yhdessä ollessamme	1	2	3	4	5	6
41. Olen yhdessä lapseni kanssa, koska itse niin haluan	1	2	3	4	5	6
42. Vietän aikaani lapseni kanssa vain silloin, kun minulle sopii	1	2	3	4	5	6
43. Elämässäni on asioita, jotka ovat minulle tärkeämpiä kuin yhdessä oleminen lapseni kanssa	1	2	3	4	5	6
44. Yhdessäolo lapseni kanssa vie liikaa aikaani	1	2	3	4	5	6
45. Lapsen kanssa yhdessä oleminen on mukavinta, mitä tiedän	1	2	3	4	5	6
46. Meillä on lapseni kanssa hauskaa yhdessä	1	2	3	4	5	6
47. Kuljemme paljon lapseni kanssa erilaisissa paikoissa	1	2	3	4	5	6
48. Kun lähden käymään jossakin, otan lapseni usein mukaani	1	2	3	4	5	6
49. Silloin, kun olen kotona, olen aina lapseni käytettävissä	1	2	3	4	5	6
50. Lapseni kääntyy usein puoleeni, jos hän tarvitsee apua	1	2	3	4	5	6
51. Autan lastani oppimaan uusia asioita	1	2	3	4	5	6
52. Yhdessä tekemisen tavoitteena on usein, että lapseni oppisi uusia taitoja	1	2	3	4	5	6

IV Seuraavat kysymykset koskevat vanhemmuuteen ja isänä toimimiseen liittyvää stressiä. Ympyröikää vastausvaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tunteitanne. Teidän tulisi vastata siten, että vastauksenne on ensimmäinen reaktio jokaiseen kysymykseen.

(Tekijänoikeudet © PAR, Psychological Assessment Resources)

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	En osaa sanoa	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
53. Lapseni näyttää parkuvan tai hällisevän useammin kuin suurin osa lapsista	1	2	3	4	5
54.	1	2	3	4	5
55.	1	2	3	4	5
56.	1	2	3	4	5
57.	1	2	3	4	5
58.	1	2	3	4	5
59.	1	2	3	4	5
60.	1	2	3	4	5
61. Lapseni tekee muutamia asioita, jotka vaivaavat minua aika paljon	1	2	3	4	5
62.	1	2	3	4	5
63.	1	2	3	4	5
64. On joitakin asioita, joita lapseni tekee ja jotka vaivaavat minua paljon	1	2	3	4	5
65.	1	2	3	4	5
66.	1	2	3	4	5
67.	1	2	3	4	5

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	En osaa sanoa	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
68.	1	2	3	4	5
69.	1	2	3	4	5
70.	1	2	3	4	5
71. Vanhempana oleminen on rankempaa kuin ajattelin sen olevan	1	2	3	4	5
72.	1	2	3	4	5
73.	1	2	3	4	5
74. Minulla on paljon enemmän ongelmia lasten kasvattamisessa kuin odotin	1	2	3	4	5
75.	1	2	3	4	5
76.	1	2	3	4	5
77. Minulla on usein sellainen tunne, että en osaa hoidella asioita kovin hyvin	1	2	3	4	5
78.	1	2	3	4	5
79.	1	2	3	4	5
80.	1	2	3	4	5
81.	1	2	3	4	5
82.	1	2	3	4	5
83.	1	2	3	4	5
84. Suurin osa elämästäni kuluu toimimiseen lapseni hyväksi	1	2	3	4	5
85.	1	2	3	4	5
86.	1	2	3	4	5
87.	1	2	3	4	5
88.	1	2	3	4	5

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	En osaa sanoa	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
89. Minusta tuntuu, että lapsen vuoksi en juuri koskaan kykene tekemään asioita, joita teen mielelläni	1	2	3	4	5
90.	1	2	3	4	5
91. Kun ajattelen, millainen vanhempi olen, tunnen usein itseni syylliseksi tai huonoksi	1	2	3	4	5
92.	1	2	3	4	5
93.	1	2	3	4	5
94. Tunnen usein syyllisyyttä siitä mitä tunnen lastani kohtaan	1	2	3	4	5
95.	1	2	3	4	5
96.	1	2	3	4	5
97.	1	2	3	4	5
98.	1	2	3	4	5
99.	1	2	3	4	5
100. Kun törmään ongelmiin lapseni hoidossa, minulla on paljon ihmisiä, joilta voin saada apua	1	2	3	4	5
101.	1	2	3	4	5
102.	1	2	3	4	5
103.	1	2	3	4	5

104.

105. Miettikää tarkkaan ja laskekaa ne lapsen tekemiset, jotka vaivaavat Teitä.

Esimerkiksi: vitkuttelee, kieltäytyy kuuntelemasta, on yliaktiivinen, parkuu, keskeyttää, tappelee, kitisee jne. Merkitkää se vaihtoehto, jossa on laskemienne asioiden lukumäärä

- 1 1-3
- 2 4-5
- 3 6-7
- 4 8-9
- 5 10 tai yli 10

106.

107. Minusta tuntuu, että

- 1 olen erittäin hyvä vanhempi
- 2 olen keskitasoa parempi vanhempi
- 3 olen keskinkertainen vanhempi
- 4 minulla on hiukan hankaluuksia vanhempana olemisessa
- 5 en ole kovin hyvä vanhempana olemisessa

108.

V Seuraavaksi on joitain kysymyksiä koskien alkoholinkäyttöänne viimeisen vuoden aikana. Valitkaa ympyröimällä kussakin kysymyksessä omaa tilannettanne lähinnä vastaava vaihtoehto (Lähde Maailman terveysjärjestö WHO AUDIT-testi)

109. Kuinka paljon juotte olutta, viiniä tai muita alkoholijuomia? Ottakaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautitte vain pieniä määriä, esim. pullon keskiolutta tai tilkan viiniä.

- 0 ei koskaan
- 1 noin kerran kuussa tai harvemmin
- 2 2-4 kertaa kuussa
- 3 2-3 kertaa viikossa
- 4 4 kertaa viikossa tai useammin

110. Kuinka monta annosta alkoholia olette ottanut, niinä päivinä, jolloin käytitte alkoholia?

- 0 1-2 annosta
- 1 3-4 annosta
- 2 5-6 annosta
- 3 7-9 annosta
- 4 10 tai enemmän

Yksi annos on:

- pullo keskiolutta tai siideriä
- lasi mietoa viiniä
- pieni lasi väkevää viiniä
- ravintola-annos väkeviä

111. Kuinka usein olette juonut kerralla kuusi annosta tai enemmän?
- 0 en koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin
112. Kuinka usein viime vuoden aikana Teille kävi niin, että ette pystynyt lopettamaan alkoholin käyttöä, kun olitte aloittanut?
- 0 ei koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin
113. Kuinka usein viime vuoden aikana ette ole juomisen vuoksi saanut tehtyä jotain, mikä tavallisesti kuuluu tehtäviinne?
- 0 en koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin
114. Kuinka usein viime vuoden aikana runsaan juomisen jälkeen tarvitsitte aamulla olutta tai muuta alkoholia päästäksenne paremmin liikkeelle?
- 0 en koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin

115. Kuinka usein viime vuoden aikana tunsitte syyllisyyttä tai katumusta juomisen jälkeen?
- 0 en koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin
116. Kuinka usein viime vuoden aikana Teille kävi niin, että juomisen vuoksi ette pystynyt muistamaan edellisen illan tapahtumia?
- 0 en koskaan
  - 1 harvemmin kuin kerran kuussa
  - 2 kerran kuussa
  - 3 kerran viikossa
  - 4 päivittäin tai lähes päivittäin
117. Oletteko itse tai onko joku muu satuttanut tai loukannut itseään alkoholinkäyttönne seurauksena?
- 0 ei
  - 2 on, mutta ei viimeisen vuoden aikana
  - 4 kyllä, viimeisen vuoden aikana
119. Onko joku läheisenne tai ystävänne, lääkäri tai joku muu ollut huolissaan alkoholinkäytöstänne tai ehdottanut, että vähentäisitte juomista?
- 0 ei koskaan
  - 2 on, mutta ei viimeisen vuoden aikana
  - 4 kyllä, viimeisen vuoden aikana

VI Lomake sisältää lopuksi kysymyksiä itsestänne ja parisuhteestanne. Jos ette tällä hetkellä elä parisuhteessa, voitte lopettaa vastaamisen tähän.

Lukekaa jokainen väittämä ja päättäkää pitääkö se kohdallanne paikkansa vai ei. Teidän tulisi vastata siten, että vastauksenne on ensimmäinen reaktio jokaiseen kysymykseen. Merkitkää vastauksenne ruutuun, joka on väittämän perässä. Jos väittämä on totta tai pitää kohdallanne lähes paikkansa, merkitkää X ruutuun, jossa on O. Jos väittämä on väärä tai ei kohdallanne pidä paikkaansa, merkitkää X ruutuun, jossa on V. Merkitkää ainoastaan yksi rasti jokaisen väittämän kohdalle. Väittämissä puolisoilla tarkoitetaan nykyistä elämäkumppanianne. (Tekijänoikeudet © WPS, Western Psychological Services)

120.	☐ ☐
121.	☐ ☐
122.	☐ ☐
123.	On olemassa asioita, joista minä ja puolisoni emme yksinkertaisesti voi keskustella
124.	☐ ☐
125.	☐ ☐
126.	☐ ☐
127.	Kun riitelemme, sekä puolisoni että minä ilmaisemme kaikki tunteemme
128.	☐ ☐
129.	☐ ☐
130.	☐ ☐
131.	Suhteeseemme kuuluu paljon rakkauden ja kiintymyksen osoituksia
132.	☐ ☐
133.	☐ ☐
134.	☐ ☐
135.	Tunnen yleensä itseni yksinäiseksi, vaikka olen puolisoni seurassa
136.	☐ ☐
137.	☐ ☐

138.		☐ O	☐ V
139.	Puolisoni on lyönyt minua	☐ O	☐ V
140.		☐ O	☐ V
141.		☐ O	☐ V
142.		☐ O	☐ V
143.		☐ O	☐ V
144.		☐ O	☐ V
145.		☐ O	☐ V
146.	Suhteemme ei ole koskaan kärsinyt taloudellisten huolten takia	☐ O	☐ V
147.		☐ O	☐ V
148.		☐ O	☐ V
149.		☐ O	☐ V
150.		☐ O	☐ V
151.	Puolisoni ja minun tulisi muuttaa tapaa, jolla selvitämme erimielisyyksiämme	☐ O	☐ V
152.		☐ O	☐ V
153.		☐ O	☐ V
154.		☐ O	☐ V
155.		☐ O	☐ V
156.		☐ O	☐ V
157.	Puolisollani ja minulla ei ole paljon yhteistä puhuttavaa	☐ O	☐ V
158.		☐ O	☐ V
159.		☐ O	☐ V
160.		☐ O	☐ V
161.		☐ O	☐ V
162.		☐ O	☐ V
163.	Puolisoni osoittaa toisinaan liian vähän kiinnostusta seksiin	☐ O	☐ V
164.		☐ O	☐ V
165.		☐ O	☐ V
166.		☐ O	☐ V
167.		☐ O	☐ V
168.		☐ O	☐ V
169.	Joskus suhteemme masentaa minut täysin	☐ O	☐ V

170.	Minua on huolestuttanut, että puolisoni menettää itsehillintänsä suuttuessaan	☐	☒
171.		☐	☒
172.		☐	☒
173.		☐	☒
174.		☐	☒
175.		☐	☒
176.		☐	☒
177.	Puolisoni tarkistaa yhtenään, kuinka olen käyttänyt rahojamme	☐	☒
178.		☐	☒
179.		☐	☒
180.		☐	☒
181.		☐	☒
182.		☐	☒
183.	Arkemme on täynnä asioita, joita voimme tehdä yhdessä	☐	☒
184.		☐	☒
185.		☐	☒
186.		☐	☒
187.	Aika ajoin minusta tuntuu, ettei puolisoni juurikaan arvosta seksuaalista tyytyväisyyttäni	☐	☒
188.		☐	☒
189.		☐	☒
190.		☐	☒
191.		☐	☒
192.		☐	☒
193.		☐	☒
194.		☐	☒
195.		☐	☒
196.	Riitelymme päättyy usein siihen, että jompikumpi on pahoilla mielin tai itkee	☐	☒
197.		☐	☒
198.		☐	☒
199.		☐	☒

200.		☐	☐
201.		☐	☐
202.	Olisin ehkä onnellisempi, jos en olisi tässä suhteessa	☐	☐
203.	Puolisoni ja minä riitelemme harvoin rahasta	☐	☐
204.		☐	☐
205.		☐	☐
206.		☐	☐
207.		☐	☐
208.		☐	☐
209.		☐	☐
210.		☐	☐
211.		☐	☐
212.	Puolisoni ostelee liikaa tavaroita kysymättä minulta ensin	☐	☐
213.		☐	☐
214.		☐	☐
215.		☐	☐
216.		☐	☐
217.		☐	☐
218.	Epäilen joskus, rakastaako puolisoni minua todella	☐	☐
219.		☐	☐
220.		☐	☐
221.		☐	☐
222.		☐	☐
223.		☐	☐
224.	Puolisoni pitää useimmat tunteet sisällään	☐	☐
225.		☐	☐
226.		☐	☐
227.		☐	☐
228.		☐	☐
229.	Puolisoni ja minä riitelemme harvoin lapsista	☐	☐
230.		☐	☐
231.		☐	☐
232.		☐	☐

233.		☐ O	☐ V
234.		☐ O	☐ V
235.	Lapset aiheuttavat usein säröjä minun ja puolisoni väliseen suhteeseen	☐ O	☐ V
236.		☐ O	☐ V
237.		☐ O	☐ V
238.		☐ O	☐ V
239.	Puolisoni ja minä päätämme yhdessä, millaiset rajat lapsille laitetaan	☐ O	☐ V
240.		☐ O	☐ V
241.		☐ O	☐ V
242.		☐ O	☐ V
243.		☐ O	☐ V
244.		☐ O	☐ V
245.		☐ O	☐ V
246.	Puolisoni ja minä jaamme lastenkasvatusvastuun tasapuolisesti	☐ O	☐ V
247.		☐ O	☐ V

TARKISTAKAA VIELÄ, ETTÄ OLETTE VASTANNUT KAIKKIIN KYSYMYKSIIN!

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Liite 3. Selitettävien muuttujien vinous

Muuttuja	N	Skewness	Kurtosis
Yhteinen toiminta lapsen kanssa	796	-1,01	2,29
Isän asennoituminen lapseen ja yhdessäoloon	805	-0,77	2,13
Potentiaalinen yhdessäolo	811	-0,37	0,08
Yhdessäoloon liittyvät päivittäiset ristiriitatilanteet	811	-0,22	0,05
Seksuaalinen tyytyväisyys	739	0,04	-0,79
Sovinnaisuus	736	-0,13	-0,88
Yleinen stressi	704	0,53	0,59
Tunneperäinen kommunikaatio	728	0,29	-0,70
Ongelmanratkaisu	728	0,43	-0,15
Aggressio	742	0,61	-0,34
Yhteinen aika	743	0,55	0,04
Rahan käyttöön liittyvät erimielisyydet	738	0,63	0,70
Tyytymättömyys lasten kanssa	743	0,85	0,04
Lasten kasvatukseen liittyvät ristiriidat	759	-2,19	5,31
Välitön aika	809	-2,59	10,43
Välillinen aika	804	0,97	0,39
Lapsen mieliala	803	0,52	0,57
Lapsen hyväksyttävyyys	810	-4,45	44,43
Lapsen vaativuus	792	-2,74	25,10
Kyky toimia vanhempana	805	0,49	0,43
Kiintymys lapseen	808	0,35	-0,15
Isän roolin rajoittavuus	808	1,84	18,39
Isän mieliala	813	0,68	0,40
Eristyneisyys	818	0,59	0,16
Terveys	817	0,83	0,54